

NUMMER 52

'40 ~ '45 TOEN & NU



ANZIO

PRIJS
f 6,95
B.FR. 135

Redactie Winston G. Ramsey

Een oorspronkelijke uitgave van Battle of Britain Prints International Ltd. 3 New Plaistow Road, Stratford Londen E 154 JA.

Voor Nederland: Uitgeverij Quo Vadis,
Postbus 3121, 3760 DC Soest
Telefoon: 02155-18641.

Abonnementen: Nederland f 25,50 (incl. 5% BTW).

Buitenland f 29,50. Verschijnt per kwartaal.

Verkoopprijs Nederland f 6,95, België Bfrs 135.

Het abonnement kan op elk gewenst moment ingaan en wordt automatisch verlengd tenzij binnen twee maanden vóór de vervaldatum schriftelijk is opgezegd.

Bestellingen van eerder verschenen uitgaven door storting of overmaking van het verschuldigde bedrag op postrekening 2186924 of banknummer ABN 55.36.12.875 van uitgeverij Quo Vadis in Soest of (aanzienlijk sneller) door toezending van een ondertekende bank- of girobetaalcheque met vermelding van de uitgaven die men wenst te ontvangen. Vermeerder het bedrag met f 3, — per bestelling voor bijdragen in de porti.

Advertenties: tarieven op aanvraag.

Druk: Atlas/Soest

Verkoop/distributie: Betapress b.v. Gilze

Copyright

Niets uit deze uitgave mag worden vermenigvuldigd en/of openbaar gemaakt door middel van druk, fotocopie, microfilm of op welke wijze dan ook, zonder voorafgaande toestemming van de uitgever.

INHOUD NUMMER 52**ANZIO**

Het gebied rondom het Bruggehoofd	1
De Landing	2
Het Geallieerde Offensief	3
De Duitsers vallen aan	15
Operatie 'Fischfang' - het grote Duitse offensief	18
De Crisis	24
Het Vle Legerkorps behoudt het bruggehoofd	28
Patstelling	31
De Uitbraak	34
1976-1986	36
	40

OORLOGSFILM

De Slag om Anzio	42
------------------	----

HET GEBEURDE HIER

Bloedbad in Rome	45
------------------	----

Voorplaat: De laatste pillbox van de verdedigingswerken langs de zeekant tussen Anzio en Nettuno, is in april 1976 gedeeltelijk opgeruimd. Van het overgebleven koepeltje heeft de Lions Club van Anzio-Nettuno een gedenksteen gemaakt gewijd aan de 'Eeuwige Vrede' (zie p. 2).

Middenpagina's: 'Anzio Annie' die in juni 1944 door Amerikaanse strijdkrachten bij Civitavecchia werd veroverd (zie p. 35), werd na de oorlog naar de Verenigde Staten verscheept en wordt thans tentoongesteld in het US Ordnance Museum op de Aberdeen Proving Ground in de staat Maryland. (D.E. Traub)

Achterplaat: Op de 35e verjaardag van de landingen werd dit ontroerende standbeeld onthuld ter herinnering aan Angelita van Anzio. (Jean Paul Pallud)

Verantwoording: Bloedbad in Rome is gebaseerd op het boek *Death in Rome* door Robert Katz, uitgegeven door de Macmillan Company, New York.

Het auteursrecht van foto's voorzien van de afkorting IWM, berust bij het Imperial War Museum te Londen.

In **Toen en Nu** nr. 51 zijn abusievelijk de bijschriften weggevalen van de middenplaat en van die op de voor- en achterzijde. Ook de verantwoording werd niet afgedrukt. Bedoelde teksten luiden als volgt:

Voorplaat (nr. 51): Relieken op de schietbaan. Een in augustus 1985 in Battlesbury Bowl op de vlakte van Salisbury opgegraven Churchill. (Steve Casely)

Middenpagina's (nr. 51): Nasleep van de gevechten rondom Tobroek. Deze munitiedump ligt binnen de oude verdedigingslinie. Kijkend in noordoostelijke richting heeft men zicht op de stad. (Vasko Barbic)

Achterplaat (nr. 51): Ternagedachtenis aan alle Franse tankbemanningen die tijdens de oorlog sneuvelden. De Renault B1 bis was de belangrijkste Franse middelzware tank waarmee in 1940 de 'Bataillons Chars de Combat' waren uitgerust. Deze tank die wordt bewaard in Mourmelon ten zuidoosten van Reims, werd samengesteld uit twee wrakken van B1's die door de Duitsers waren gebruikt. De tank is genoemd naar Général Estienne, de oprichter van het Franse tankkorps in de Eerste Wereldoorlog. (Jean Paul Pallud)

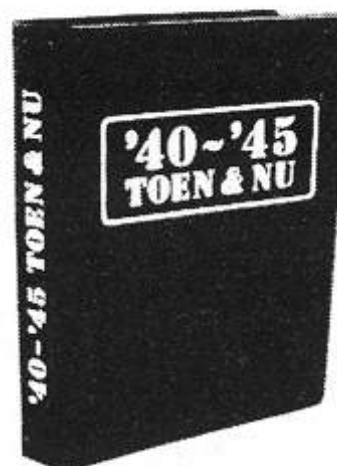
Verantwoording: De redactie is dank verschuldigd aan majoor John Richardson, majoor John Gillman en aan Mike Hofman, die het mogelijk maakten de wrakken te bezoeken en te fotograferen voor het artikel 'Relieken van een schietkamp'. Voorts danken wij monsieur R. Avignon, J.L. Roba en J. Léotard voor de geboden hulp tijdens het onderzoek voor de bijdrage over de gevechten bij Denée. Onze erkentelijkheid gaat ook uit naar majoor-vlieger A.P. Zeleny voor diens royale bijstand tijdens de voorbereiding van het artikel over het Desert Rescue Team; dit geldt ook voor Ken Rimell en Jean-Pierre Benamou voor het verhaal over de Typhoon boven Normandië. Het auteursrecht van foto's in nr. 51, voorzien van de afkorting IWM, berust bij het Imperial War Museum in Londen.

Op 22 januari 1944, vier maanden na de geallieerde invasie in Zuid-Italië in september 1943, voerden Britse troepen en het Amerikaanse Vle Legerkorps behorend tot het 5e Leger van luitenant-generaal Mark Clark, een landing uit bij Anzio ten zuiden van Rome. Zij slaagden erin bij Anzio, ongeveer 110 km achter de Duitse Gustavlinie een bruggehoofd te vestigen. Dit was de inleiding tot een van de bitterste, meest medogenloze en bloedigste veldtochten uit de Tweede Wereldoorlog. De geschiedenis ervan kan slechts goed worden begrepen tegen de achtergrond van de eraan voorafgaande vier maanden van de Italiaanse veldtocht. Vanaf september 1943 tot het eind van het jaar hadden het Amerikaanse 5e en het Britse 8e Leger door het ruige Italiaanse bergland slechts langzaam vorderingen gemaakt. Begin 1944 stootten de beide legers op de sterkste Duitse verdedigingslinie van het hele Italiaanse schiereiland - de Gustavlinie. Voor generaal Sir Harold Alexander, bevelhebber van de 15e Legergroep, was het dan ook duidelijk dat, zoals reeds maanden was verwacht en gelet op de beperkte krachten waarover hij toen kon beschikken, alle mogelijkheden aanwezig waren om de opmars de komende wintermaanden tot staan te brengen.

Vanaf het eerste begin van de Italiaanse veldtocht

naar dit deel van het front zouden worden gedi-geëerd waardoor de landing bij Anzio een succes zou kunnen worden. Wat betreft het bevoorradingsprobleem van de strijdkrachten in het bruggehoofd, kwamen de geallieerde commandanten overeen te denken aan een periode van 28 dagen, een ernstige onderschatting zoals zou blijken.

Naar aanleiding van latere gebeurtenissen en de controversen die deze oproepen, is het wellicht van belang in herinnering te brengen hoe de op handen zijnde operatie werd gezien door enkelen die erbij betrokken waren. Churchill hoopte dat 'wij een wilde kat aan land zouden smijten', terwijl admiraal Sir John Cunningham sprak van 'de bliksemsnelle doorstoot door twee of drie divisies'. Het operatiebevel van generaal Alexander op 12 januari 1944 verklaarde, op misschien wat soberder wijze: 'Het doel van deze operatie is 's vijands hoofdverbanden af te snijden in het gebied van de Colli Laziali (Albaanse Heuvels) ten zuidoosten van Rome, en de achterhoede van het Duitse 16e Legerkorps te bedreigen' (dit verdedigde de Cassino/Carigliano sector van de Gustavlinie). Het bevel van generaal Clark van diezelfde dag luidde: (a) 'Verover en consolideer een bruggehoofd in de buurt van Anzio'. (b) 'Ruk op naar de Colli Laziali'. Vergeleken met Alexander, leek Clark onduidelijk.



VERZAMELBANDEN

'40 - '45 TOEN & NU

De bekende verzamelbanden voor '40 - '45 Toen & Nu zijn weer leverbaar.

Uitgevoerd in zwart kunst-leder met goud-opdruk en geschikt voor het inbinden van 12 nummers.

De prijs van deze verzamelband is f 22,-, inclusief verpakking- en verzendkosten.

HOE TE BESTELLEN ? *

Maak f 22,- over op postgironummer 2186924 van Uitgeverij Quo Vadis in Soest of op Bankrek. nr. 55.36.12.875 ABN Soest en u krijgt uw bestelling spoedig over de post thuisgestuurd.

*) Alleen in Nederland en België, zolang de voorraad strekt, prijswijzigingen voorbehouden.

hadden de geallieerde staven reeds plannen bestudeerd om landingen uit te voeren op de westkust van het Italiaanse schiereiland, met name dacht men aan de Golf van Gaeta, Anzio ten zuiden van Rome en aan Civitavecchia ten noorden van de hoofdstad. Tegenover Anzio stond men het meest positief: een plan voor een landing van een divisie werd overwogen, maar in het licht van latere gebeurtenissen, zeer verstandig weer terzijde gelegd. Op 1e Kerstdag 1943 in Carthago in Tunesië, besloten de geallieerde bevelhebbers dat een amfibische landing achter de Duitse hoofdweerstandslinje van niet minder dan twee divisies noodzakelijk was, wilde men de op handen zijnde impasse doorbreken en de geallieerde opmars in Italië een nieuwe impuls geven. De keuze van het tijdstip werd gesteld op omstreeks 20 januari.

De voorgestelde landing bij Anzio zou moeten plaatsvinden enkele dagen na het begin van een offensief van het 5e Leger (later bekend geworden als de eerste slag om Monte Cassino) tegen dat deel van de Gustavlinie dat tussen de hoogten van Cassino en de Golf van Gaeta lag. Daarna zouden het Cassino-front en het bruggehoofd bij Anzio aaneengekoppeld worden en elkaar wederzijds rechtstreeks beïnvloeden. Gehoopt werd dat het offensief van het 5e Leger zó krachtig zou zijn dat de meeste van de beschikbare Duitse reserves

Met name (b) was vaag. Moest het Vle Legerkorps oprukken naar of tot aan de Albaanse Heuvels? Aan generaal-majoor J.P. Lucas, commandant van het Amerikaanse Vle Legerkorps, werd duidelijk gemaakt dat z'n eerste doel was een bruggehoofd te bemachtigen, zich te consolideren en niets meer prijs te geven, en dan pas op te rukken naar de Albaanse Heuvels met de bedoeling de Duitse verbindingslijn af te snijden. Het 5e Leger was van oordeel dat hij beide opdrachten niet tegelijk kon uitvoeren. Lucas introduceerde in zijn operatiebevel van 15 januari een nog grotere onduidelijkheid. Het Vle Legerkorps 'zou bruggehoofd bemachtigen en oprukken in de richting van de Colli Laziali.'

Hoewel Clark volledig achter een amfibische landing bij Anzio stond, leken hij en Lucas, indachtig aan de slechts vier maanden geleden bijna op een ramp uitgelopen operatie bij Salerno, voorzigtiger en wellicht minder optimistisch dan de staf van de 15e Legergroep. Het is twijfelachtig of Clark het buitengewone optimisme deelde van zijn inlichtingenstaf. Achteraf beschouwd bestaat er nauwelijks een beter voorbeeld van 'wishful thinking' dan het laatste inlichtingenrapport van 16 januari: 'In de laatste paar dagen zijn steeds meer aanwijzingen binnengekomen dat de vijandelijke kracht aan het front van het Amerikaanse 5e Leger aan het weg-



ebben is, veroorzaakt door verliezen, uitputting en mogelijk ook een verlaging van het moreel... Hieruit kan worden afgeleid dat de vijand geen verse reserves heeft en de weinige die hij kan inzetten zijn vermoeid. Met het oog op de verzwakking der vijandelijke kracht... lijkt het daarom twijfelachtig of de vijand in staat is de verdedigingslinie tot voorbij Cassino in handen te houden bij een gecoördineerde aanval van het leger. Aangezien deze aanval moet beginnen voor Shingle (het codewoord voor de landing bij Anzio), wordt het als waarschijnlijk beschouwd dat deze nieuwe bedreiging (bedoeld wordt Anzio) hem zal nopen zich uit zijn defensieve stellingen terug te trekken als hij zich eenmaal de omvang van de operatie heeft gerealiseerd.'

De meer optimistisch ingestelde geallieerde bevelhebbers schenen er ten eerste vanuit te gaan dat het offensief van het 5e Leger, Duitse reserves zou losweken uit het Rome/Anzio-gebied, en ten tweede dat het bruggehoofd bij Anzio aldus een bedreiging zou vormen voor de achterhoede van het Duitse XIVe Legerkorps. Dit zou dan worden gedwongen terug te trekken, of althans worden gedwongen voldoende troepen terug te nemen om de strijdkrachten in het bruggehoofd in bedwang te houden. De Gustavlinie zou hierdoor zo worden verzwakt dat het 5e Leger in staat zou zijn een doorbraak te forceren en op te rukken om contact te maken met het VIe Legerkorps bij Anzio. De eerste van deze veronderstelling bleek min of meer juist te zijn. De tweede niet omdat daarin werd verzuimd rekening te houden met de rol van het Duitse 14e Leger (AOK 14) in het midden en het noorden van Italië.

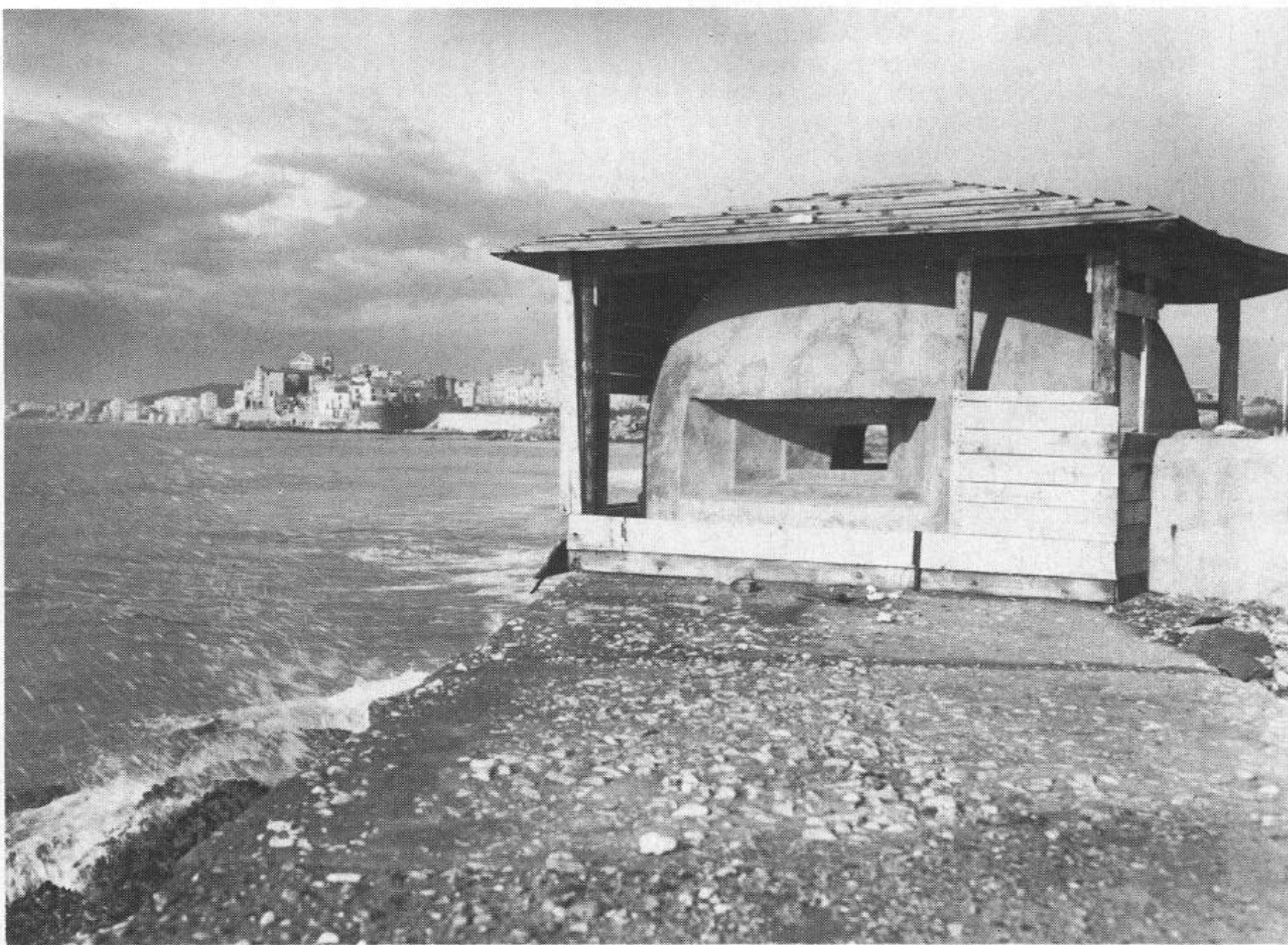
De meer pessimistisch ingestelden, tot wie mogelijk Clark en zeker Lucas van het VIe Legerkorps behoorden, waren van oordeel dat zodra het Duitse opperbevel zich bewust zou zijn van het gevaar waarin het Duitse 10e Leger (AOK 10) zou komen te verkeren bij een geallieerde opmars van Anzio naar de Albaanse Heuvels, dit opperbevel krachtig zou ingrijpen en alle beschikbare reserves in Italië en daarbuiten zou inzetten. De verschillen in inzicht

Boven: Gezicht vanaf Anzio naar het noordoosten. Rechts op de voorgrond de beschutte haven, daarachter de kustvlakte naar, links op de achtergrond de Colli Laziali of Albaanse Heuvels. Nettuno ligt uiterst rechts op de foto die werd genomen door Kapitein J.C. Hatlem in september 1944. (US Army) Onder: Anzio in 1985 - thans een populair vakantie-oord op nog geen 50 km van Rome.



tussen de optimisten en pessimisten werden mogelijk veroorzaakt door twee factoren. Eerstgenoemden stelden een groter vertrouwen in de kracht van de geallieerde luchtmacht om te verhinderen dat Duitse versterkingen Anzio zouden bereiken, of althans dat zij die aanvoer van die

versterkingen in ernstige mate konden beperken. Tegelijkertijd onderschatten zij de sterkte van de Gustavlinie, hoewel deze reeds lange tijd was beschouwd als de sterkste natuurlijke verdedigingslinie in Italië en waarschijnlijk als een van de sterkste in Europa.



Het Gebied rondom het Bruggehoofd

Hoewel de stranden ten noorden en ten zuiden van Anzio het nadeel hadden dat zij zacht glooiend in zee afliepen (de hellingshoek ten noorden van Anzio was 1 : 110), er ondiepten voor de kust lagen en de duinen aan land uit fijn zand bestonden, waren er ter plaatse toch drie belangrijke voordelen aan te wijzen. Het gebied lag binnen het bereik van jachtvliegtuigen die vanuit de omstreken van Napels dekking moesten bieden, voorts lag de landingsplaats slechts een dertigtal kilometers verwijderd van de Colli Laziali, de Albaanse Heuvels, en slechts ongeveer 110 km van het hoofdfront van het Amerikaanse 5e Leger langs de Gustavlinie, dichtbij genoeg om snel contact tot stand te brengen zodra deze linie was doorbroken.

Anzio zelf ligt in een kustvlakte, zelden breder dan 25 km. De vlakte strekt zich uit van zuidoost naar noordwest, met name van de Golf van Gaeta tot een goed eind achter de Tiber. In dezelfde richting lopen de Aurunci en Lepini bergruggen die tevens de rand van de vlakte vormen. De Lepini bergrug wordt gescheiden door de Velletri-kloof die reikt van de Albaanse Heuvels tot op een afstand van minder dan 15 km van de zuidoostelijke buitenwijken van Rome. De twee hoofdwegen vanaf de Cassino/Carigliano sector in de Gustavlinie tot aan Rome, waren de Via Appia (weg nr. 7) en de Via Casiliana (weg nr. 6) welke de valleien volgden van de rivieren de Liri en de Sacco tot aan de oostzijde van de Aurunci/Lepini bergen en de Albaanse

Heuvels. De Velletri-kloof leidde rechtstreeks van Velletri aan weg 7 naar Valmontone aan weg 6, een afstand van ongeveer 15 km. Vanuit Anzio liepen

twee hoofdwegen. In noordelijke richting de Via Anziate naar Carroceto en Osteriaccia, en vervolgens aansluitend op weg 7, terwijl de andere via Nettuno in noordoostelijke richting leidde naar Ferriere en Cisterna aan weg 7. Er liepen voorts door de vlakte talrijke andere onverharde wegen en karresporen die boerderijen en boerengehuchten met elkaar verbonden.

Het grootste deel van het te vestigen bruggehoofd lag in een ingepolderd en opnieuw bewoonbaar gemaakt gebied, waar de drassige en malaria verspreidende Pontijnse Moerassen waren veranderd in een in cultuur gebrachte streek. Afwaterings- en irrigatiekanalen zag men overal. Het grootste, het Mussolinikanaal, dat een breedte had van zo'n 50 meter, zou de oostelijke en noordoostelijke perimeter vormen van het bruggehoofd. Ten noorden van Anzio liepen de pijnbomen en kurkeiken van het Bosco di Padiglione (Padiglionebos) tot aan beide zijden van de Via Anziate tot 10 à 11 km landinwaarts. Voorbij het woud, naar het noorden en het westen, strekte zich golvend grasland uit.

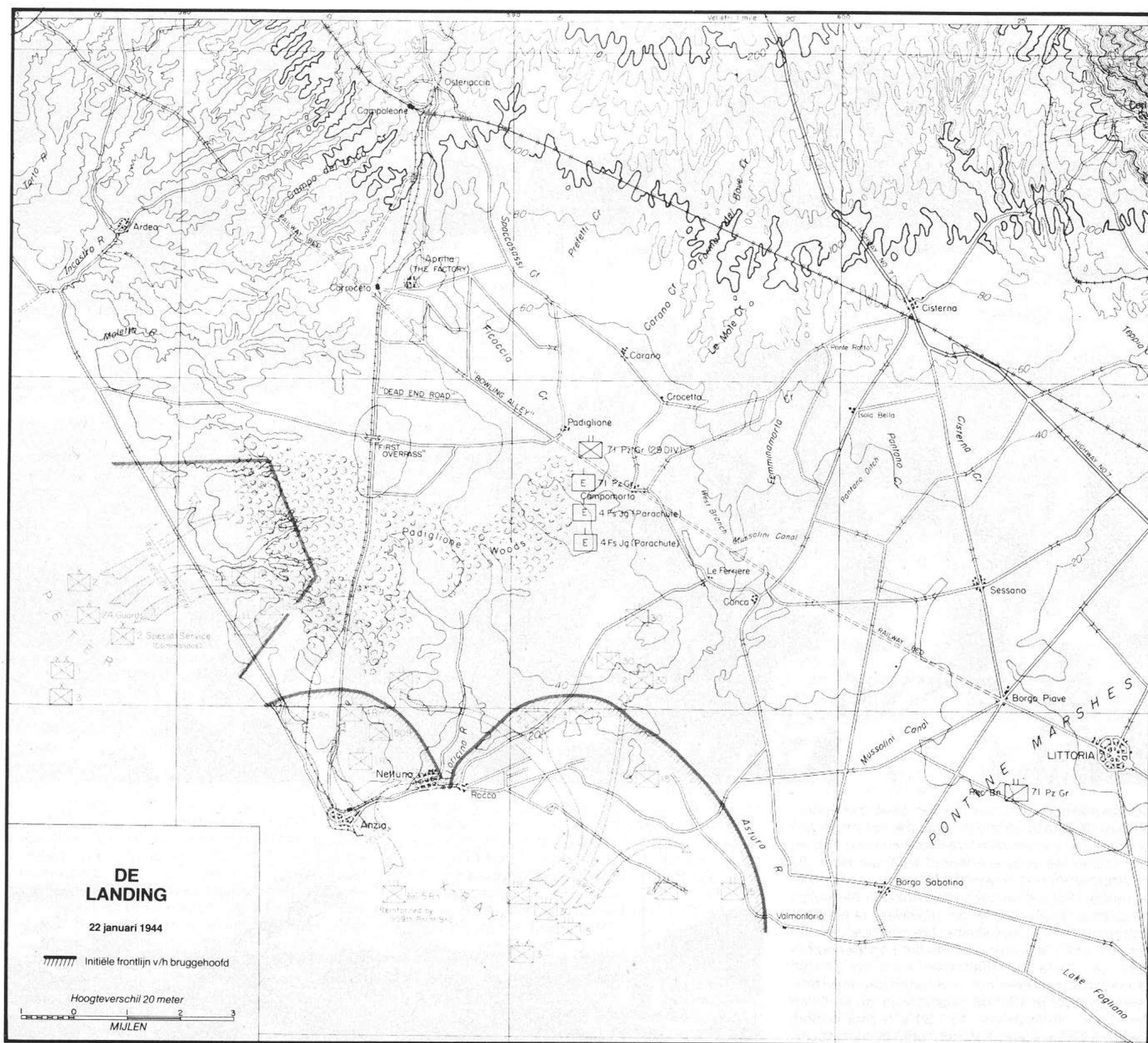
Het scheen ongevaarlijk maar, iets ten noorden van de oost-west verbinding van Padiglione naar San Lorenzo (in het bruggehoofd de lateraalweg genoemd) en ten westen van de Via Anziate, werd het gebied onveilig gemaakt door een labyrint van wadi's, goten en greppels. Sommige hadden een diepte van niet minder dan 15 meter. Bijna allemaal waren ze smal met zeer steile kanten en 's winters stroomde er water door de beddingen. Ten noordwesten van dit wadi-gebied, liep westelijk vanaf de hoogten landinwaarts naar zee de rivier de Moletta die de noordwestelijke perimeter van het bruggehoofd moest worden.



Hoewel de kustlijn die voor de landing werd uitgekozen in feite onversterkt was, waren langs de kustweg wel enkele pillboxen gebouwd. Die hierboven, de grootste in de omgeving stond precies voor de kerk in Nettuno. Midden: Wij hadden geluk op 21 april 1976 in Anzio te zijn toen de laatste



pillbox in deze streek gedeeltelijk werd afgebroken (zie voorplaat) om er op instigatie van de Lyons Club in Anzio-Nettuno door de beeldhouwer Amerigo Tot dit opvallende monument van te maken.



De Landing

22-29 januari

De definitieve plannen voor de operatie 'Shingle' werden op 12 januari goedgekeurd. De moeilijkheden inzake de landingsschepen (waarvan er vele benodigd waren voor de landingen in Normandië) waren opgelost door Churchill en Roosevelt. D-day werd vastgesteld op 22 januari te 02.00 uur. Het Amerikaanse VIe Legerkorps zou bij de aanvang van de operatie als volgt zijn samengesteld:

3e Amerikaanse Infanteriedivisie (generaal-majoor L.K. Truscott), bestaande uit het 7e, 15e en 30e Infanterieregiment;
504e Infanterieregiment Parachutisten;
509e Infanteriebataljon Parachutisten;
1e, 3e en 4e Infanteriebataljon Rangers;
751e Tankbataljon.

1e Amerikaanse Pantserdivisie (generaal-majoor E.N. Harmon, bestaande uit het 1e Pantserregiment en het 6e Pantserinfanterieregiment.

1e Britse Infanteriedivisie (generaal-majoor W.R.C. Penney), bestaande uit de 2e en 3e Infanteriebrigade, de 24e Gardebrigade (Guards Brigade) en het 46e Royal Tank Regiment.

2e Brigade belast met speciale opdrachten (Special Service Brigade), bestaande uit de 9e en 43e Marinierscommando-eenheid.

Alles bij elkaar genomen, een strijdmacht gelijkwaardig aan vier divisies.
Het plan voor de landing zag er als volgt uit:

(a) Het 7e, 15e en 30e Infanterieregiment van de Amerikaanse 3e Divisie (die kort daarna zouden worden gevolgd door het 504e Infanterieregiment Parachutisten) zouden hun aanval uitvoeren op 'X-Ray' of 'X Beach', een zestal kilometers ten oosten van Anzio.

(b) De drie Ranger bataljons (gevolgd door het 509e Infanteriebataljon Parachutisten) zouden, onmiddellijk ten oosten van de haven van Anzio, op 'Yellow Beach' landen.

(c) De Britse 2e Brigadegroep (gevolgd door de 2e Special Service Brigade) zou landen op 'Peter Beach', ruim 9 kilometer ten noordwesten van Anzio.

De marinestrijdkrachten waren verdeeld in twee groepen, Force 'X' (Amerikanen) en Force 'P' (Britten). De eerste werd gecommandeerd door de Amerikaanse schout-bij-nacht F.J. Lowry (die ook algeheel marinebevelhebber was), en bestond uit 154 landingsschepen en -vaartuigen die werden beschermd door 16 grotere oorlogsschepen (waaronder twee kruisers) en 57 kleinere oorlogs- en andere schepen. Schout-bij-nacht T.H. Troubridge was de bevelhebber van de Britse Force 'P' die was samengesteld uit 87 landinsschepen en -vaartuigen, 2 kruisers en twaalf andere grotere oorlogsschepen en 46 lichtere oorlogs- en andere schepen. Een Britse kruiser en een torpedo-jager waren

aangewezen om in de vroege uren van de 22e januari een afleidingsbombardement uit te voeren op Civitavecchia.

Uiteraard waren er ter ondersteuning van de Operatie Shingle gedetailleerde plannen opgesteld voor de geallieerde luchtmachten. Deze telde 2.700 vliegtuigen, terwijl werd geschat dat de Duitsers op 22 januari in Italië over niet meer konden beschikken dan ongeveer 260 toestellen, waarvan er omstreeks 150 gevechtsgereed zouden zijn. Dit aantal zou die dag kunnen toenemen tot tegen de 400, waarbij rekening moest worden gehouden met 230 gevechtsgereede vliegtuigen. De geallieerde overmacht in de lucht was derhalve overweldigend. Voorafgaand aan de landing zou de Mediterranean Allied Tactical Air Force (MATAF), samen met de Strategic Air Force (MASAF) en de Tactical Bomber Force (MATBF), vliegvelden bombarderen om deze te verontzigen, de Luftwaffe in Midden-Italië vernietigen en wegen en spoorwegen ontwrichten om te verhinderen dat de Duitsers troepenversterkingen naar Anzio zouden zenden. Naast deze taak die gedurende de hele Anzio-operatie zou voortgaan, zouden jagers van MATAF op D-1 ook bescherming bieden aan de opstomende zeeschepen, alsmede, tijdens de landing aan die schepen die voor de kust lagen of in convooi van en naar Napels voeren. Daarna zou behalve het bieden van rechtstreekse steun aan de landingsstrijdkrachten, alles in het werk worden gesteld om te verhinderen dat Duitse strijdkrachten uit Midden en Noord Italië naar het gebied rondom Anzio zouden worden verplaatst, alsmede zoveel mogelijk elke verplaatsing van Duitse formaties en eenheden langs de Gustavlinie.



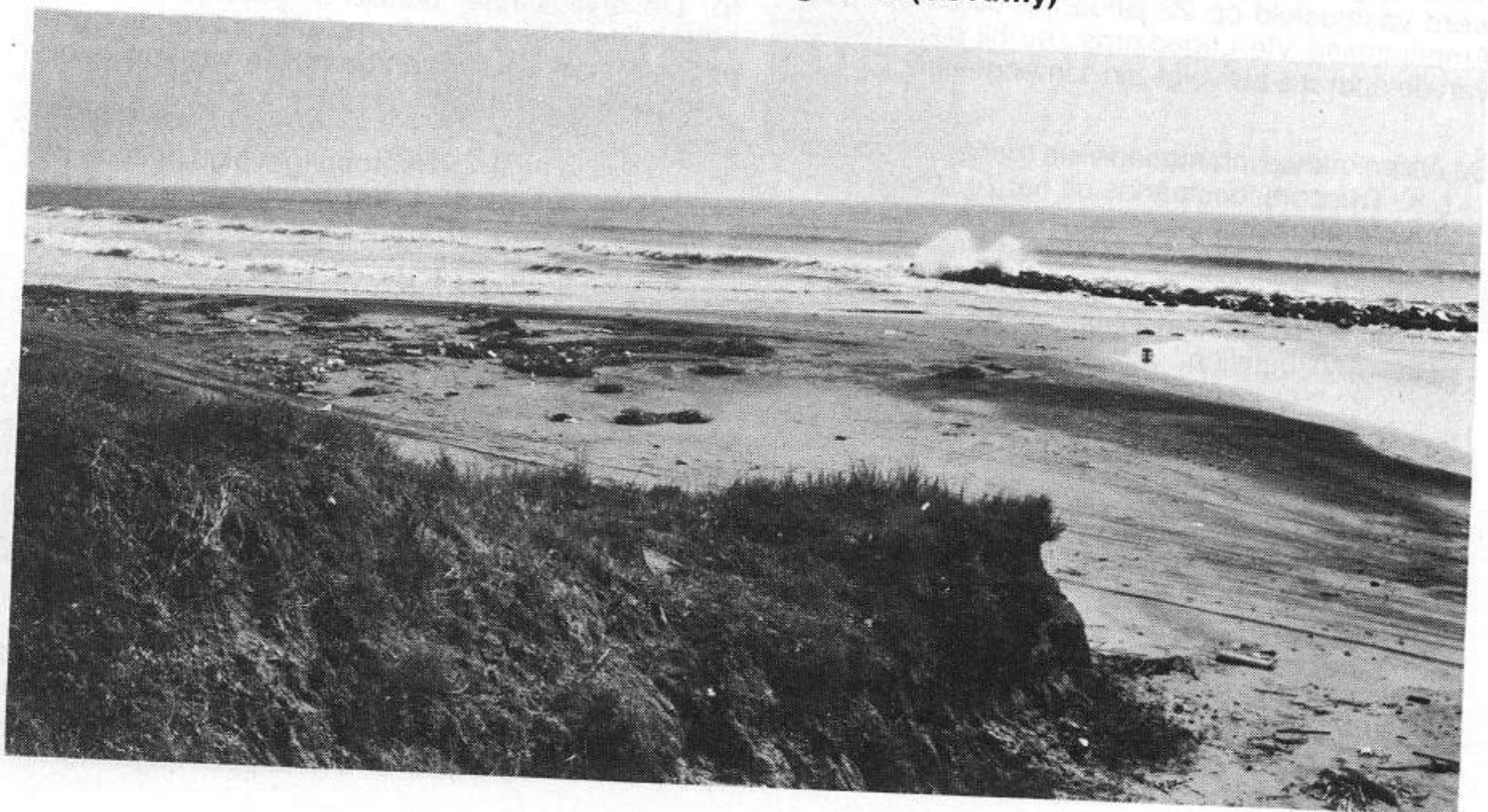
De bevoorradingsproblemen van de Anzio-operatie had de geallieerde Staf geruime tijd bezig gehouden. De mogelijkheid van ruw weer op zee en van ondieptes voor het strand kwamen daar als moeilijkheden nog boven op. Het was daarom van essentieel belang de haven van Anzio te veroveren en deze zo snel mogelijk bruikbaar te hebben. Totdat echte havenfaciliteiten beschikbaar zouden komen, werd besloten dat de landingseenheden voor een korte tijd onafhankelijk en op zichzelf aangewezen zouden zijn. In verband daarmee arriveerde op 22 januari uit Napels voor de kust van Anzio een convooi van 18 LST's (Landing Ship Tank), 3 LCT's (Landing Craft Tank) en vier vrachtschepen, met aan boord meer dan 19.000 ton voorraden, 700 vrachtwagens en 100 DUKW's (2,5 ton amfibische voertuigen), alle volgeladen. Soortgelijke convooien zouden elke drie dagen bij het bruggehoofd arriveren waarbij vooraf met volle containers beladen vrachtwagens, vanaf de schepen rechtstreeks naar de aanvullingsplaatsen zouden rijden, aldaar zouden ontladen en per schip terugkeren naar Napels.

Naarmate D-Day naderde en de laatste voorbereidingen werden getroffen, hadden de geallieerde luchtmacht, in overeenstemming met de hun opgedragen taken, Duitse vliegvelden en spoorwegverbindingen in Italië aangevallen. Op 21 januari waren door MASAF en MATBF, gesteund door lichte en door jachtbommenwerpers van het Amerikaanse XIIe Air Support Command en van de Desert Air Force van de Britse RAF, reeds meer dan 4000 ton bommen afgeworpen op spoorwagendoelen en zo'n 1900 ton op Duitse vliegvelden.

Wat betreft de landingstroepen waren de voorbereidingen gereed op 20 januari en vanaf 17.00 uur begonnen de schepen van de landingsvloot vanuit Napels en de kleinere havens in de baai, alsmede vanuit Salerno koers te zetten naar zee. Teneinde Duitse mijnevelden te ontwijken en Duitse spionnen en verkenningsvliegtuigen om de tuin te leiden, zette het landingsconvooi koers naar het zuiden langs Capri. Daarna passeerde het westelijk Ischia en de Pontijnse Eilanden. De zeereis werd gemaakt onder uitstekende weersomstandigheden. De mijnenvegers gingen voorop en de kruisers en torpedojagers bewaakten de flanken. De mannen aan boord van de landingsschepen brachten de tijd door met slapen, met het nazien van hun uitrustingen en bewapening, met kaarten of lezen



Landing zonder tegenstand. Dit zijn de sectoren 'Red' en 'Green' van 'X-Ray Beach', waar op 22 januari de Amerikaanse 3e Infanteriedivisie aan land ging. Thans is het een door de wind geteisterde woestenij die grenst aan een Italiaans militair oefengebied. (US Army)





Omstreeks 04.00 uur was de verrassing compleet. Terwijl DUKW's heen en weer pendelden om troepen aan land te brengen, ruimde de genie verspreid liggende mijnevelden op en maakte zij met bulldozers doorgangen naar de duinen. Na zonsopgang verweerden de Duitsers zich met sporadische beschietingen door landinwaarts opgestelde batterijen. De Luftwaffe voerde drie bliksemaanvallen uit op het bruggehoofd. Twee schepen gin-

gen verloren: een door een luchtbombardement en een door op een mijn te lopen en binnen drie minuten te zinken met als gevolg 30 doden en 11 gewonden. Tanks reserves arriveerden om 06.45 uur en een half uur later nog eens 24 LCI(L)'s (Landing Craft Infantry Large) met infanterie. Op het strand begon de genie de omwoelde bodem met uitgeponste ijzeren platen te bedekken. (US Army)

en met elke andere activiteit die kalmerend kon werken op mogelijke angstgevoelens met betrekking tot de dingen die komen gingen.

Toen de duisternis de bewegingen van het convooi omsloot, werd van koers veranderd en de schepen keerden scherp in de richting van Anzio. Enkele minuten na middernacht tijdens de overgang van de 21e op de 22e januari, draaiden ze bij, lieten het anker vallen en dreven rustig op een zeer kalme zee. Aan de wal was niets te zien of te horen. Niet lang daarna klommen de mannen in hun landingsvaartuigen en de eerste golf zette koers naar de stranden. Ter wille van het verrassingselement vond er door de begeleidende oorlogsschepen geen inleidend bombardement plaats. Om 01.50 echter, tien minuten voor de aanvang van uur U en gedurende de laatste overgebleven minuten dat de landingsvaartuigen de stranden naderden en het geluid van hun motoren het spel der verrassing zou hebben prijsgegeven, begon voor elk landingsstrand een Britse raket-lanceerboot een bombardement op vooraf gekozen doelen, waarbij 785 raketten van 5 inch werden afgevuurd. Gedurende korte tijd was het geluid oorverdovend. Er werden geen ontploffingen gehoord van vijandelijk vuur waarmee de beschieting werd beantwoord en toen dan ook de raketboten ophielden met vuren, was er vanaf de donkere kust niets meer te horen. Enkele ogenblikken later, om precies 02.00 uur, liepen de eerste landingsvaartuigen op het strand, waarna de mannen over de kuststrook uitzwermden. Toen zij op weg waren naar de duinen of om elders dekking te zoeken, merkten zij dat zij niet door de vijand werden opgewacht. Generaal Lucas, die zich zo'n drie mijl uit de kust op het Amerikaanse oorlogsschip *Biscayne* bevond, alsmede de mannen die de tweede landingsgolf vormden en die de stranden reeds naderden, waren zeer verbaasd op de kust geen mitrailleurvuur of vuur van enig ander wapen te horen. De Duitsers waren geheel overrompeld. De geallieerden hadden een complete strategische overval uitgevoerd.

In de onmiddellijke nabijheid van Anzio en Nettuno waren in de vroege uren van 22 januari in feite geen Duitse eenheden aanwezig. Hoewel de Duitse bevelhebber Zuid-West, Generalfeldmarschall Albert Kesselring, en het Oberkommando der Wehrmacht (OKW) er altijd rekening mee hadden gehouden dat de geallieerden langs de Italiaanse kusten nieuwe amfibische landingen zouden uitvoeren, hadden zij omtrent de landing bij Anzio tevoren geen inlichtingen kunnen vergaren. Ondanks het

bijeenbrengen van de landingsstrijdkrachten in Napels en omgeving en een grote concentratie van schepen in de Baai, hadden de Duitse spionnen in de stad niets gerapporteerd. Duitse verkenningsvliegtuigen die patrouillevluchten uitvoerden in de nacht van 18 op 19 en van 20 op 21 januari, waren niet op hun bases teruggekeerd, en in de nacht van 21 op 22 januari, toen de geallieerde Armada onderweg was, werd het gebied niet verkend. Het eerste nieuws van de landing zou zijn binnengekomen op een Duitse staf in Rome en toen pas bij Kesselring op een nogal omslachtige manier. Het schijnt dat een Duitse korporaal van de spoorwegtroepen, gelegerd in Anzio, er als de gesmeerde bliksem op een motorfiets van door ging om alarm te slaan; hij kon geen Duitse eenheid vinden, noch iemand anders totdat hij in Albano kwam, waar hij het onwelkome nieuws kon meedelen aan een zekere Leutnant Heuritsch (die op doorreis was naar

zijn onderdeel in Sezze). Deze lichtte op zijn beurt de Ortskommandant in.

In de vroege uren van de 22e januari waren slechts ongeveer tien Duitse bataljons, vele niet op volle sterkte, beschikbaar om tegenstand te bieden aan het Amerikaanse Vle Legerkorps. Ten noorden van de Tiber en op een afstand van tenminste 50 km lag Kampfgruppe von Behr van de 90e Panzergrenadierdivision. Deze Kampfgruppe bestond uit het 1e en 2e Bataljon van het Panzergrenadierregiment 200 en het 1e Bataljon van het Panzergrenadierregiment 361. Landinwaarts, nog verder weg bevond zich de Kampfgruppe Gericke van de 4e Fallschirmdivision. De Kampfgruppe Gericke was samengesteld uit de Fallschirmregimenten 10, 11 en 12. In de kustvlakte, tussen de Albaanse Heuvels en de Golf van Gaeta bevonden zich de volgende eenheden: Kampfgruppe Ziegler, behorende tot de 29e Panzergrenadierdivision en bestaande uit het



Dit is het gezicht vanaf de rand van het voor bezoekers niet toegankelijke oefengebied. Rechts op de achtergrond Anzio en Nettuno.



2e Bataljon (geleerd in Velletri, ongeveer 30 km van Anzio) van Panzergrenadierregiment 71, een compagnie genietroepen van de divisie, geleerd ten zuiden van Velletri, Aufklärungsbataillon 29 in Terracina, ongeveer 60 km verwijderd, alsmede uit twee geniecompagnieën van de 4e Fallschirmdivi-

sion. Tenslotte bevonden zich in het gebied van de Albaanse Heuvels aanvullings- en andere gemengde eenheden van de 'Hermann Göring' Panzerdivi-

'Yellow Beach', met villa's die op het strand uitzien, lag precies rechts van de haven van Anzio. Hier kropen de Rangers snel de steile oever op en verspreidden zich over de stad. Dit is een van de andere foto's uit de serie die kapitein Hatlem aan het eind van de oorlog maakte van de slagvelden over heel Europa. Ondanks drie bezoeken aan Anzio bleek het helaas niet mogelijk de bureaucratie te doorbreken die in Italië rondom het maken van luchtfoto's heerst, zodat geen vergelijkingsopnamen konden worden gemaakt. (US Army)

sion. Het grootste deel van de 29e en 90e Panzergrenadierdivisie en delen van de Panzerdivisie 'Hermann Göring' waren een paar dagen eerder van het gebied rondom Rome verplaatst naar het front bij Garagiano om de 94e Infanterie-

division te versterken in een poging het bruggehoofd te elimineren dat het Xe Britse Legerkorps tijdens het offensief van het 5e Leger had weten te vestigen. Dit was precies wat de geallieerde planmakers gehoopt hadden dat zou gebeuren.



Het ondiepe water bij de landingsstranden maakte in het begin het gebruik van DUKW's onontbeerlijk. Hier worden essentiële voorraden - steak and



kidney pies - op 'Yellow Beach' aan land gebracht. Let op de censurtekens op deze originele afdruk. (IWM)



Doordat de enige onmiddellijke weerstand die werd geboden afkomstig was van kleine detachementen kust- en luchtdoelartillerie en van verspreide en ongecoördineerde groepen van hun stuk gebrachte Duitsers die niet waren gewaarschuwd voor een op handen zijnde geallieerde landing, konden de Amerikaanse en Britse troepen, eenmaal aan land, zich snel installeren en snel landinwaarts oprukken. Vanaf 'X-Ray Beach', ten oosten van Nettuno, begaven het 15e, 30e en 17e Infanterieregiment zich al spoedig naar de startlijn, na eerst enkele verraste Duitse patrouilles van zich af te hebben geschud. Het 30e Infanterieregiment rukte toen op in noordelijke richting naar Le Ferriere en Conca en tegen de schemering had men de verbindingen over de westelijke vertakking van het Mussolinikanaal vast in handen. Vier bruggen over het hoofdkanaal - de rechterflank van het bruggehoofd - werden door patrouilles van de 3e Verkenningsgroep (3rd Reconnaissance Troop) ingenomen en gereed gemaakt om te worden opgeblazen. De drie Ranger bataljons landden op 'Yellow Beach' en waren spoedig in het bezit van de haven van Anzio. De enige schade betrof een gat in de havendam. Rondom de haven werd snel puin geruimd door het 36e Geniegevechtsregiment (36th Engineer Combat Regiment), terwijl de marine de haven veegde en ontdeed van enkele kleine gezonken vaartuigen. Vroeg in de middag was de haven van Anzio gereed om LST's en andere schepen te kunnen afhandelen. Na de Rangers volgde het 509e Infanteriebataljon Parachutisten dat in oostelijke richting oprukte en om 10.00 uur Nettuno innam. Daarachter kwam het 504e Infanterieregiment Parachutisten.

De Riviera di Levante op het punt waar Anzio aan Nettuno grenst. De Duitse beschietingen in het begin waren alleen maar hinderlijk en, met uitzondering van degenen die op de LSI werden gedood, bedroegen de geallieerde verliezen op D-Day 13 gesneuvelden, 97 gewonden en 44 gevangen genomen of vermisten.

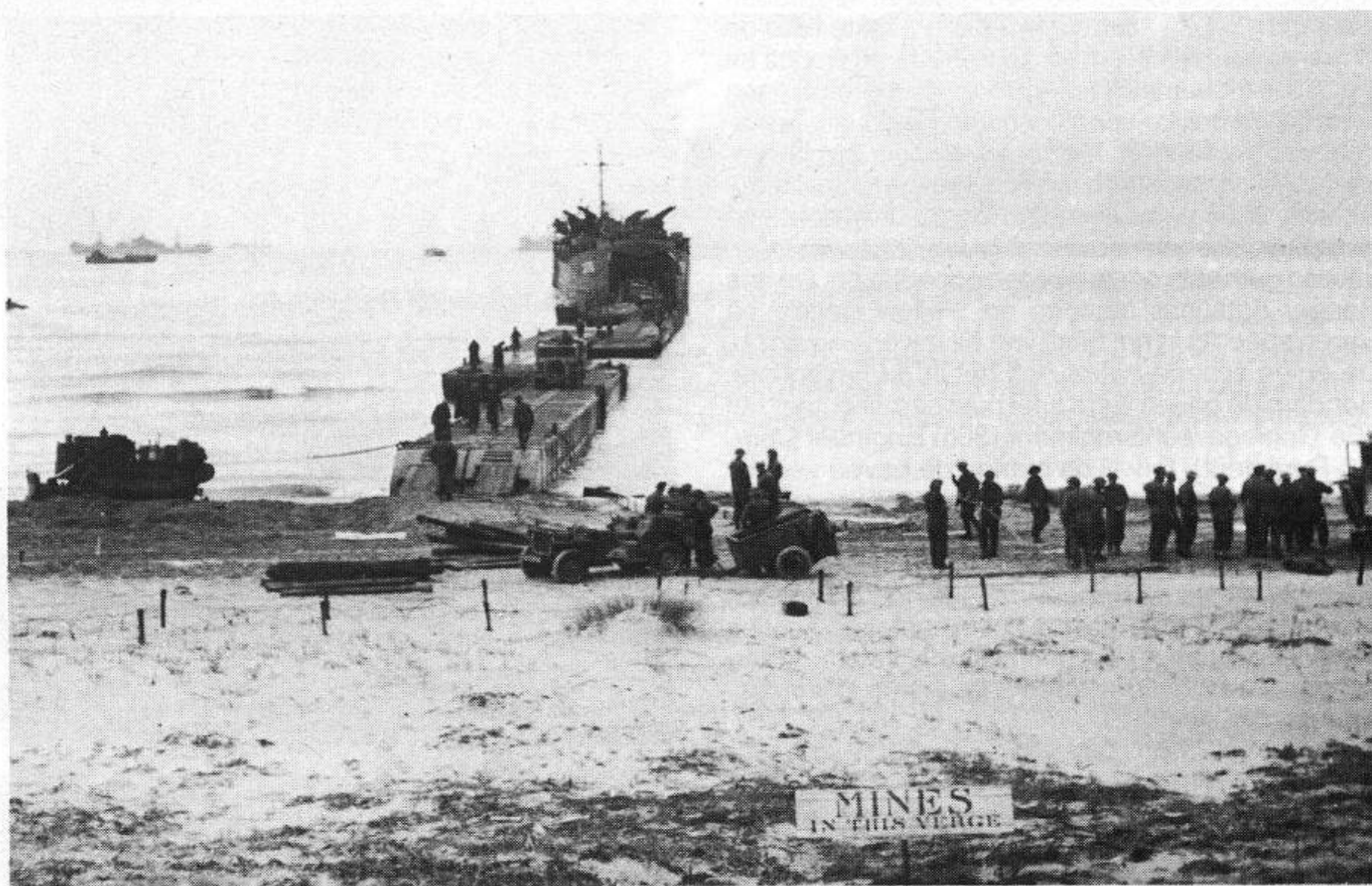


Onze in 1976 vroeg in de ochtend genomen vergelijkingsfoto toont het met twee koepels bedekte Paradiso sul Mare dat in de jaren twintig als casino werd gebouwd.



Op 'Peter Beach' had de Britse 1e Infanteriedivisie geen moeilijkheden ontmoet. Het 1e Bataljon van het Loyal Regiment, het 2e Bataljon van het North Staffordshire Regiment en het 6e Bataljon behorende tot de Gordon Highlanders, en alle drie deel uitmakend van de 2e Infanteriebrigade, waren aan land om 02.45. De 2e Special Service Brigade volgde daarna. De 24e Gardebrigade, samengesteld uit het 5e Bataljon van de Grenadier Guards, het 1e Bataljon van de Scots Guards en het 1e Bataljon van de Irish Guards, was nog voor 12.00 uur 's middags aan land. Tegen het invallen van de duisternis waren de Loyals op de uiterste linker-vleugel opgerukt tot het Diavolokanaal (Fosso del Diavolo) en de North Staffordshires hadden ten noorden van het Padiglionebos de westelijke punt van de heuvelrug Campo di Carno bezet, met de Gordons een weinig rechts achter zich. Ongeveer 4 km ten noorden van Anzio, bevond de 2e Special Service Brigade zich aan beide zijden van de Via Anziate en had zij op rechts contact gemaakt met de Amerikaanse Rangers. Patrouilles van het 1e Verkenningsregiment van de Britse 1e Divisie waren doorgedrongen tot het Molettakanaal (Fosso della Moletta), ongeveer 3 km voorbij de Loyals. Zij zagen vrijwel geen vijand. Amerikaanse jachtvliegtuigen van XII ASC maakten de eerste dag 465 vluchten boven het bruggehoofd en 165 boven de schepen die uit de kust lagen. Vanaf ongeveer 12.00 uur 's middags voerden Duitse jachtbommenwerpers in zes raids ongeveer 100 vluchten uit en vielen daarbij de sche-

Ten noorden van Anzio lag het Britse 'Peter Beach' waar de 1e Infanteriedivisie van generaal-majoor Penney en de Britse mariniers landden. Met uitzondering van mijnevelden, maar voor de rest onverdedigd, waren alle troepen binnen een uur veilig aan land. (IWM)





Omdat het ondiepe water ongeschikt was om grotere schepen te lossen werd 'Peter Beach' nadat de haven van Anzio in gebruik was genomen, na drie dagen verlaten. (IWM)

pen en de landingsvaartuigen aan die bezig waren hun vracht uit te laden. Het havengebied werd enige tijd met ver-dragend geschut bestookt. De Amerikaanse mijnenveger *Portent* liep op een drijvende mijn en zink. Dit soort mijnen bracht ook schade toe aan de Britse HMS *Polaris*.

De generaals Alexander en Clark bezochten het bruggehoofd in de loop van de ochtend. Zij vonden het zeer bemoedigend dat alles zo vlot verliep. Hoewel bij de landing vrijwel geen tegenstand werd ondervonden, verwachtte iedereen, vanaf de legerkorpscommandant tot de jongste soldaat dat elk moment Duitse tegenaanvallen konden losbarsten. De troepen die zich reeds aan land bevonden waren in verband hiermee druk bezig zich in te graven en zo gunstig mogelijke verdedigingsstellingen in te richten, waarbij slechts patrouillering plaatsvond in het gebied onmiddellijk aan de frontzijde. Generaal Lucas bekommerde zich op dat moment vrijwel uitsluitend om de inrichting van het bruggehoofd en de defensie van de perimeter. Er werden geen verkenningen in de diepte gehouden om de afwezige vijand op te sporen.

Alles bij elkaar genomen was de 22e januari echter een succesvolle dag geweest voor het Amerikaanse VIe Legerkorps en voor het 5e Leger. Om middernacht waren 36.000 man, meer dan 3.000 voertuigen en grote hoeveelheden voorraden, samen ongeveer 90 procent uitmakende van het personeel en de uitrusting van de landstrijdkrachten, aan land gebracht. De verliezen waren uiterst gering -13 gesneuvelden, 97 gewonden en 44 vermisten. Het VIe Legerkorps had 227 man gevangen genomen.

Ondertussen had Generalfeldmarschall Kesselring onmiddellijk en met spoed tegenmaatregelen genomen. De grootste prioriteit gaf hij aan het organiseren van die eenheden in het gebied die onmiddellijk bijeen gebracht konden worden om tegenstand te bieden aan de landing en om een tijdelijke tactisch hoofdkwartier in te richten dat de leiding op zich zou nemen. Zijn tweede prioriteit was om, in overeenstemming met reeds bestaande plannen die dit soort noodsituaties het hoofd moesten bieden, naar het gebied rondom Anzio een strijdmacht te zenden die het maximum zou bedragen dat aan de Gustavlinie, alsmede aan andere delen in Italië kon worden onttrokken.

Dienovereenkomstig werd General Ernst Schlemmer, die het bevel voerde over de achterhoede echelons van het 1e Fallschirmarmee korps in Grottaferrata, en over een handjevol troepen ten westen van Rome, onmiddellijk met de leiding belast. General Max von Pohl, die commandant was van de luchtverdediging van Rome, kreeg opdracht het geallieerde bruggehoofd te omsingelen met een scherm van luchtdoelkanonnen die zouden worden opgesteld als anti-tankgeschut - een tactiek die in het verleden meermalen was toegepast met het 88mm kanon dat voor drie doeleinden inzetbaar was. Om 05.00 uur alarmeerde Kesselrings hoofdkwartier van Legergroep C de uit drie bataljons bestaande Kampfgruppe Gericke van de 4e Fall-

schirmdivision, alsmede de aanvullingseenheden van de 'Hermann Göring' Panzerdivision in de Albane Heuvels. Zij kregen opdracht alle wegen vanuit Anzio te blokkeren. Om 06.00 uur (en meer gedetailleerd om 12.45 uur) rapporteerde Kesselring de landing aan het OKW dat, zonder dralen het plan 'Marder' in werking stelde. Dit voorzag, in geval van grote geallieerde amfibische operaties, in het zenden van versterkingen naar Italië. Hiertoe kreeg de bevelhebber van de aanvullingstroepen in Duitsland (Höherer Kommandeur der Nachschubtruppen) opdracht de volgende eenheden naar Italië te zenden: het hoofdkwartier van het LXXVe Legerkorps; de Grenadierregimenten 1026, 1027 en 1028; een artillerieregiment en een nevelbatterij. Daarenboven werd de staf van de Bevelhebber West (OB West) opgedragen de in Zuid-Frankrijk gelegerde 715e Infanteriedivisie, en het 1e Bataljon van Panzerregiment 4 (uitgerust met Panther-tanks) naar Italië te zenden. De 114e Jägerdivision ontving de opdracht zich van Joegoslavië naar Italië te verplaatsen.



Hier wachtten enkele van de 227 Duitsers die de eerste dag krijgsgevangen werden gemaakt, op hun beurt om aan boord te gaan van de schepen die naar Napels terugkeerden. (IWM)

Om 8.30 uur telefoneerde Kesselring met General Heinrich von Vietinghoff van Armeekorpskommando 10 (AOK 10) om General Alfred Schlemmer en de staf van het 1e Fallschirmarmee korps uit het Garglianogebied terug te roepen. Diezelfde dag om 17.30 uur arriveerde de staf in Grottaferrata en nam deze de zaken over van General Ernst Schlemmer. Gedurende de 22e januari begonnen ook de 3e Panzergrenadierdivision (minus een regiment), de 71e Infanteriedivision (minus Grenadierregiment 191) en delen van de 'Hermann Göring' Panzerdivision, zich van OAK 10 naar Anzio te verplaatsen. Later diezelfde dag werden de 26e Panzerdivision en delen van de 1e Fallschirmdivision onttrokken aan het Adriatisch front als voorbereiding op een vertrek naar Anzio. De Duitsers hadden met karakteristieke beslistheid en efficiency gehandeld. De Luftwaffe kreeg de opdracht in Zuid-Frankrijk twee groepen gereed te maken bestaande uit Heinkel He 11 en Junkers Ju 88 torpedobommenwerpers terwijl Luftwaffekommando Süd-Ost bevel kreeg enkele Junkers Ju 88 in Noord-Italië te stationeren.

Kort na 07.10 uur gaf Kesselring zijn Staf van AOK 14 in Noord-Italië de aanwijzing de strijdkrachten gereed te maken om tegen het bruggehoofd op te treden. In verband hiermee moesten de 65e Infanteriedivision (minus een regiment) in Genua, de 362e Infanteriedivision (minus een regiment) in Rimini, en delen van de 16e SS Panzergrenadierregiment in Livorno, onmiddellijk naar Anzio vertrekken, een bevel dat deze eenheden tegen de avond reeds in uitvoering hadden genomen.

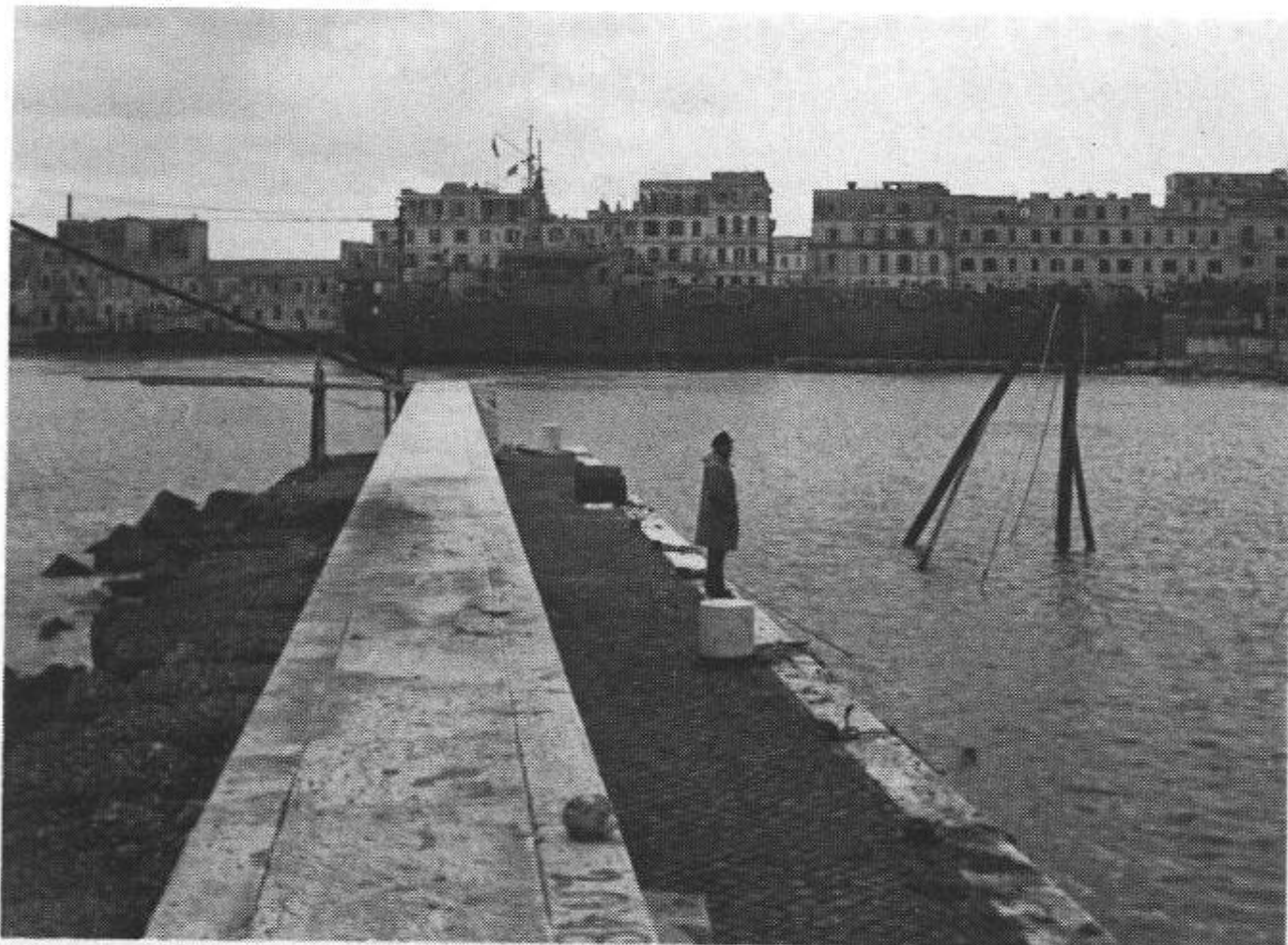
Terwijl deze tegenmaatregelen werden genomen, die natuurlijk enkele dagen in beslag zouden nemen voordat zij het beoogde effect konden hebben, zorgde een briljante improvisatie bij Anzio ervoor dat zeer snel van een ratjetoe aan troepen die afkomstig waren van uiteenlopende formaties en op verschillende tijd arriveerden, een soort georganiseerde verdedigingslinie tot stand kon worden gebracht met het doel het bruggehoofd af te grenzen en iedere uitbreiding ervan te verhinderen. Op de avond van D-Day had de 'Hermann Göring' Panzerdivision haar hoofdkwartier reeds ingericht in Cisterna. Voorts bevonden twee van haar aanvullingsbataljons en enkele gemengde divisie-eenheden zich ten noorden van de westelijke arm van het Mussolinikanaal en ten oosten van het hoofdkanaal. Het 3e Bataljon van Panzergrenadierregiment 29, behorende tot de 3e Panzergrenadierdivision, koos positie ter weerszijde van de Via Anziate, ten zuiden van Campoleone en Osteriacca. Kampfgruppe Gericke van de 4e Fallschirmdivision stond met haar ene bataljon van Fallschirmregi-



Boven: Het zo snel mogelijk in bezit nemen van een haven is het doel van alle militaire plannenmakers die een landing vanuit zee voorbereiden. Hoewel klein van omvang, was de haven van Anzio in de namiddag van D-Day in bedrijf, nadat geniepersoneel van het 36e Combat Regiment

onder bevel van kolonel T.H. Stanley, het puin had opgeruimd dat het bombardement voorafgaande aan de landing had veroorzaakt. **Onder:** Dertig jaar later is Anzio geheel herbouwd. Vissersboten liggen er nu naast luxe jachten afgemeerd.





Gezonken schepen werden door de marine opgeruimd. De ligging van deze golfbreker is zichtbaar op de luchtfoto op p. 6. De golfbreker was



nagenoeg onveranderd toen uw redacteur de plaats innam van de sinds lang vertrokken zeeman. (IWM)

ment 11 langs het Incastrokanaal (Fosso Incastro), ongeveer 3 km ten noorden van de rivier de Moletta.

Op 23 januari om 14.30 uur gaf Kesselring aan General Eberhard von Mackensen opdracht met zijn staf van AOK 14 het bevel op zich te nemen van de kuststreek tussen Cecina in het noorden en Terracina in het zuiden, en voorts van alle Duitse formaties en eenheden die zich reeds in Anzio be-

vonden of daarheen onderweg waren. De feitelijke realisering hiervan vond plaats op 25 januari te 18.00 uur toen de staf van AOK 14 begon te draaien en het commando formeel werd overgenomen.

Terwijl meer versterkingen, voorraden en uitrustingen in Anzio bleven binnenkomen, deed het Amerikaanse Vle Legerkorps in de periode van 23-29 januari niet veel meer dan zijn posities consolideren en de omvang van het bruggehoofd iets uit te

breiden. In de ochtend van de 23e januari landde in Anzio het restant van de Britse 1e Infanteriedivisie en de volgende dag arriveerde de 179e Regimentsgevechtsgroep (Regimental Combat Team of RCT, ongeveer gelijk aan een brigade), behorend tot de Amerikaanse 45e Divisie. Het overige deel van deze divisie de Amerikaanse 1e Pantserdivisie (minus Gevechtscommando B - Combat Command B) werden eveneens naar het brugge-

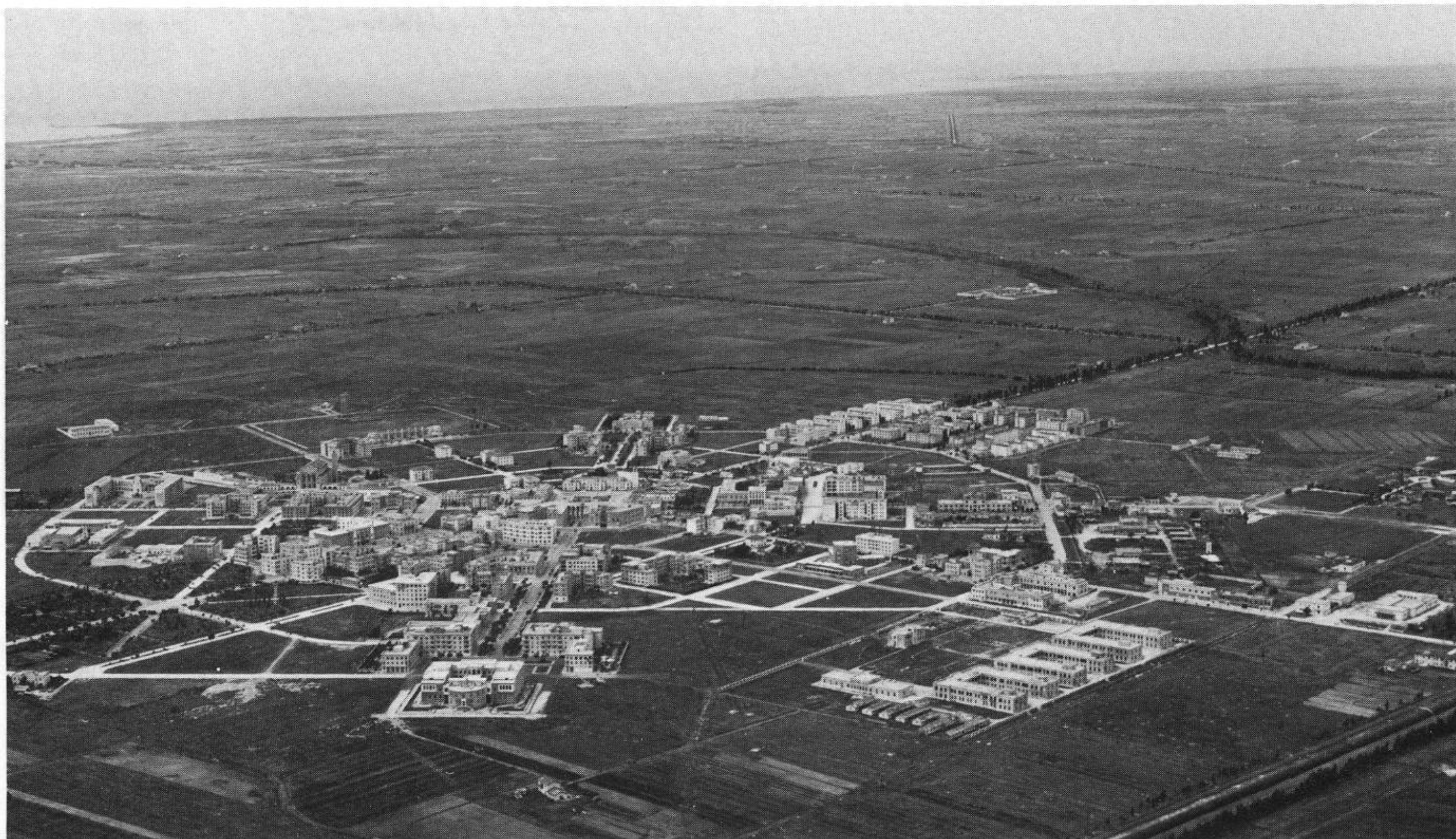


Havenmeester was kolonel George W. Marvin van het 504e Engineer Combat Regiment. Het 5e Leger gebruikte Anzio bijna vijf maanden gedurende welke periode gemiddeld 4.000 ton per dag werden verwerkt. Op 28



maart werd een record hoeveelheid van 7.828 ton goederen gelost, waarbij de genisten beweerden dat de haven de vierde grootste ter wereld was. (US Army)





Het grootste deel van het bruggehoofd bestond uit de droogleggingen van de Pontijnse moerassen. In de Romeinse Oudheid hebben verschillende keizers en later ook pausen, zonder succes, pogingen gedaan het gebied in te polderen en toen Mussolini aan de macht kwam was het nog steeds een ongezonde streek waar herhaaldelijk malaria kon uitbreken. In 1928 lanceerde de fascistische regering een nieuw plan om een aantal afwateringskanalen te graven en dijken op te werpen. Het belangrijkste kanaal werd genoemd naar de Duce zelf: Canale di Mussolini. Toen het gebied van struiken was ontdaan, werd de voormalige wildernis in cultuur gebracht en in de streek werden vijf nieuwe steden gesticht. De bouw van de eerste,

Littoria (thans Latina), begon in 1932, in 1934 gevolgd door Sabaudia, het jaar daarop Pontnis, in 1937 Aprilia en Pomezia in 1939. Boven: De provinciehoofdplaats Littoria was een modelstad in een overigens agrarische omgeving. Geheel op de achtergrond ligt 'X-Ray Beach', met rechts de in zee stekende landtong bij Anzio. Het Mussolinikanaal loopt halverwege. De belangrijkste weg door de stad is tegenwoordig de Via Pontina (N148), die op de kaarten van het bruggehoofd stond aangegeven als 'the Railway Bed' (de spoorlijn), die echter niet meer was dan een met sintels bedekte landweg. Ook werd wel de naam 'Bowling Alley' (kegelbaan) gebruikt.

hoofd gedirigeerd. Twee dagen later keerde de 2e Special Service Brigade terug naar Garigliano. Op 25 januari werd het Britse 'Peter Beach' gesloten, en in plaats daarvan werden de haven van Anzio en 'Yellow Beach' gebruikt.

Op 24 januari verplaatste de Britse 1e Divisie zich enkele kilometers vooruit en sloot op tot de Moletta. Een patrouille van de 5e Grenadier Guards, die het plan had een verkenning uit te voeren richting Albano, stootte op een modelboerderij, genaamd Aprilia - prompt omgedoopt in 'the Factory' (de fabriek) op grond van het uiterlijk ervan - die bezet werd door troepen van de 3e Panzergrenadierdivision. De volgende dag bezetten de Guards de boerderij met steun van een eskadron tanks van het 46e Royal Tank Regiment waarbij zij ook 111 man van het 3e Bataljon van Panzergrenadierregiment 29 krijgsgevangenen maakten. Op 26 januari sloegen de Grenadier en de Irish Guards een Duitse tegenaanval af die opnieuw 46 krijgsgevangenen opleverde. Toen hadden de Duitsers bij of niet ver van het bruggehoofd inmiddels formaties en eenheden van zes divisies bijeengebracht, terwijl twee anderen of op weg waren of op niet te grote afstand bezig waren zich te verzamelen. Omstreeks 28 januari was voor AOK 14 de situatie rondom het bruggehoofd als volgt:

(a) In het noorden, langs het Molettakanaal (Posso della Moletta) tot aan Vallelata bevond zich de 65e Infanteriedivision, bestaande uit Grenadierregiment 145, Kampfgruppe Gericke, alsmede van de 29e en de 90e Panzergrenadierdivision elk een bataljon; (b) Van Vallelata tot ongeveer 3 km ten oosten van de Via Anziate de 3e Panzergrenadierdivision, bestaande uit Panzergrenadierregiment 29 en twee bataljons van Panzergrenadierregiment 104; (c) Ten oosten van de Via Anziate tot het Molekanaal (Fosso della Mole) de 71e Infanteriedivision, alsmede drie bataljons van Grenadierregiment 194; (d) Van het Molekanaal tot Cisterna en de zee (ten westen van Littoria) de 'Hermann Göring' Panzerdivision, tezamen met bataljons van de 1e Fallschirmdivision, de 16e Panzergrenadierdivision, de 114e Jägerdivision, de 29e Panzer-

grenadierdivision, en de 356e Infanteriedivision. Op 24 januari, toen de Grenadier Guards de boerderij Aprilia verkenden, konden patrouilles ter sterkte van een compagnie van de Amerikaanse 3e Divisie weinig of geen voortgang maken in de rich-

ting van Cisterna. Generaal Truscott plaatste de volgende dag het 2e Bataljon van het 15e Infanterieregiment vanuit het gebied Le Ferriere-Conca, op de as Conca-Isola Bella-Cisterna, en het 1e Bataljon van het 30e Infanterieregiment zond hij



Het Mussolinikanaal vormde een natuurlijke verdedigingslijn op de rechterflank van het bruggehoofd en, afgezien van enkele verrassingsacties aan de overzijden, bleven de Amerikanen hier gedurende de gehele campagne op de westelijke oever ingegraven totdat in mei de uitbraak plaatsvond. Dit gedeelte ligt even ten noorden van 'the Railway Bed'. (US Army)



langs de onverharde weg van Campomorte naar Cisterna. Ondanks de steun van tanks en tankjagers van het 751e en 601e Bataljon, werden de mannen van het 30e Regiment tot staan gebracht door een compagnie van de 'Hermann Göring' Panzerdivision die zich had ingegraven rondom een kruispunt, ongeveer drie kilometer achter de westelijke arm van het Mussolinikanaal en omstreeks halverwege Ponte Rotto. Het bataljon van het 15e Infanterieregiment kon niet meer dan 2,5 km oprukken langs de Concaweg voordat het werd tegengehouden. Als afleidingsmanoeuvre voerde het 504e Infanterieregiment Parachutisten, gesteund door het geschut van de kruiser *Brooklyn* en van twee torpedojagers, een aanval uit in oostelijke richting over het Mussolinikanaal en veroverde de dorpen Sessano, Borgo Piave en Borgo Sabatini. Na een tegenaanval echter van eenheden van de 'Hermann Göring' Panzerdivision, trokken de Amerikanen zich terug onder achterlating van enkele gevechtspatrouilles. Op de 28e januari was de 24e Guards Brigade erin geslaagd aan de noordkant van het bruggehoofd, enkele kilometers terreinwinst te boeken ten noorden van de 'Factory' streek.

Er was nu een week verlopen sinds het begin van de landingen en er waren inmiddels 69.000 man, meer dan 500 stukken geschut en 230 tanks aan land gebracht. Tezelfdertijd hadden de Duitsers, ondanks geallieerde activiteit in de lucht, een strijdmacht van ongeveer gelijke grootte bijeengebracht die het bruggehoofd had omsingeld of zich binnen aanvalsafstand bevond. Voorts lagen de haven van Anzio alsmede het gehele bruggehoofd, binnen het bereik van de Duitse artillerie, en de beschietingen, die bij vlagen waren begonnen, namen naarmate de dagen verstreken in hevigheid toe. Dat was ook het geval met de Duitse luchtaanvallen. Bij aanval-

Deze troepen van het 504e Infanterieregiment parachutisten, gefotografeerd op 26 januari, zijn enkele honderden meters ten zuiden van de 'Railway Bed'-brug bezig het kanaal over te steken. Jean Paul Pallud die voor ons in februari 1986 het bruggehoofd opnieuw bezocht verrichtte een uitstekend karwei door de precieze plek te vinden zonder dat er een parallelweg is. Hij moest daarom, onder het woedende getoeter van automobilisten (en van z'n vrouw) z'n auto verlaten en hardlopend langs de oever naar de plek toe. (US Army)



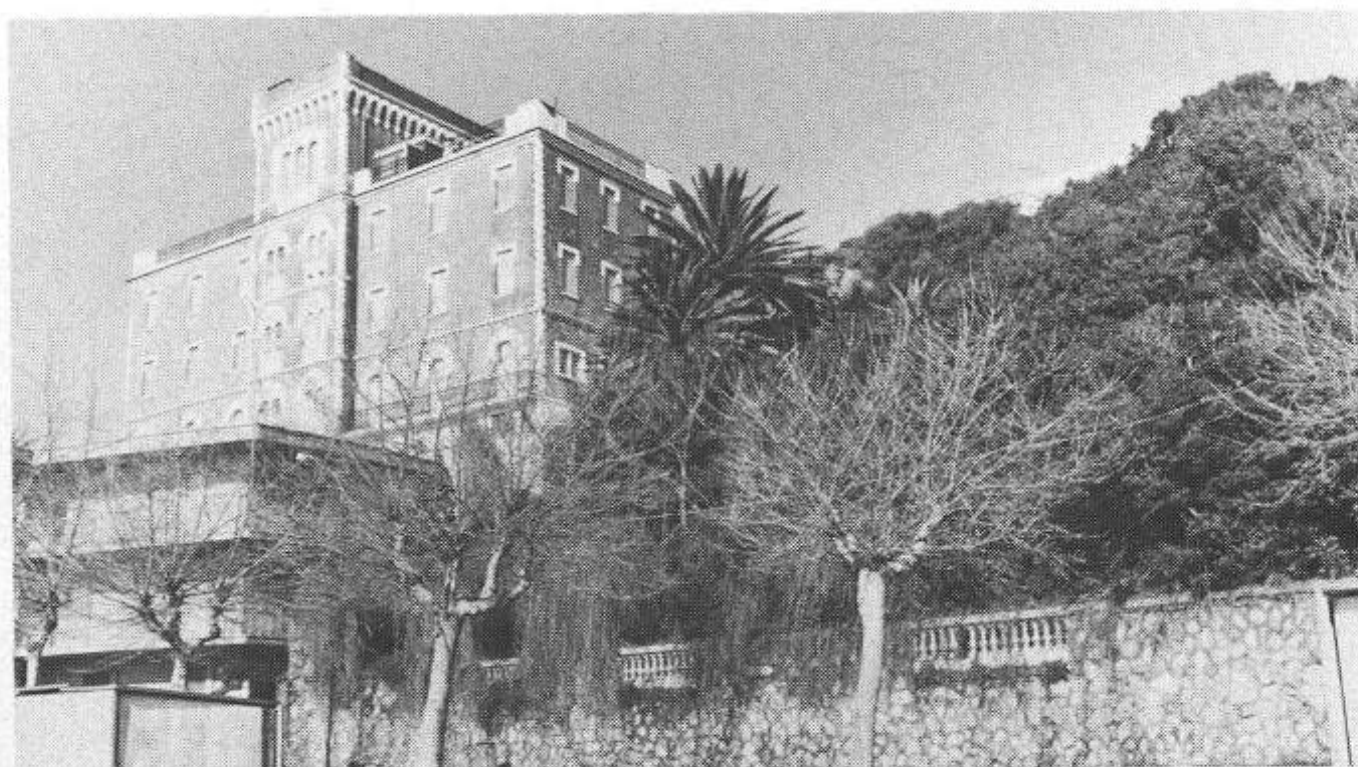
Acht compagnieën van het 39e Combat Engineer Regiment bezetten in januari langs het kanaal een front van 12 km lengte, waarlangs zij mijnen legden en prikkeldraad aanbrachten voordat zij werden afgelost door de 1e Special Service Force. Oudere bewoners van de streek noemen het nog 'Canale di Mussolini', hoewel de huidige naam Moscarello is. (US Army)





Terwijl de installatie van de troepen voortgang vond, voerde de Luftwaffe met toenemende hevigheid aanvallen uit op de stellingen. In zijn historisch overzicht 'Anzio Beachhead', geschreven voor het Ministerie van het Leger, zegt kapitein John Bowditch dat de Duitse luchtmacht van zichzelf, sinds Sicilië, de uiterste krachtsinspanning vergde om te trachten de geallieerde bevoorradingslijnen af te snijden. 'Elke paar uur bombardeerden en beschoten kleine eskaders jagerbommenwerpers de stranden en de haven. De grootste bedreiging echter vormden de aanvallen door eskaders middelzware bommenwerpers die haastig uit Griekenland waren weggehaald, en door vliegtuigen die torpedo's afwierpen en radiografisch bestuurd bommen. Opgestegen van vliegvelden in Zuid Frankrijk kwamen zij bij duister vanuit zee door de rook en door de regen van kogels van het afweergeschut laag aanvliegen om hun bommen, torpedo's en radiografisch bestuurd projectielen af te werpen op de opgepakte schepen in de haven.

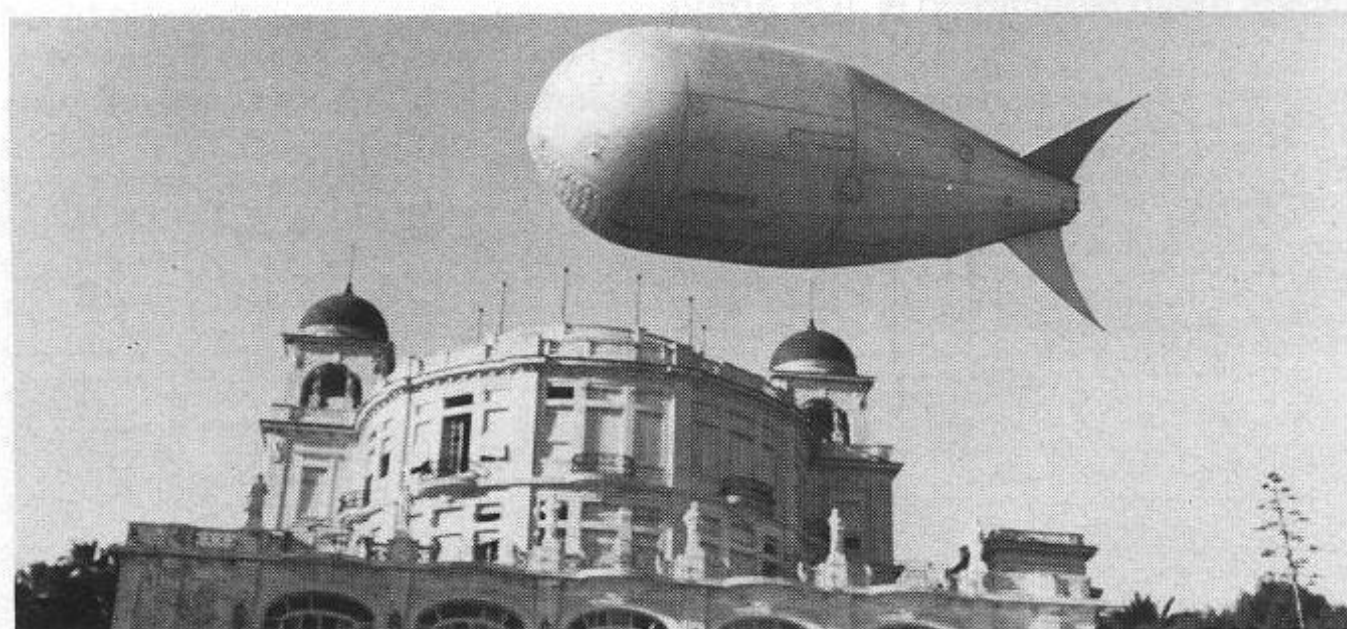
Ien op geallieerde schepen die voor het bruggehoofd voor anker lagen, werd op 23 januari de torpedojager HMS *Janus* tot zinken gebracht en de HMS *Jervis* beschadigd, dit ondanks het feit dat elf Duitse vliegtuigen werden neergeschoten. Daarop werden de kruisers HMS *Penelope*, *Orion* en *Spartan*, aangezien zij door de troepen te land niet benodigd waren, uit deze gevarenzone teruggetrokken. Bij het invallen van de duisternis op 24 januari voerden de Duitsers twee luchtaanvallen uit, de eerste met 43 en de tweede met 52 bommenwerpers. Ook nu werden weer elf toestellen neergeshaald, maar de Amerikaanse torpedojager *Plunket* en een mijnevleger werden beschadigd, het hospitaalschip *St. David* tot zinken gebracht en haar zusterschip de *Leinster*, werd in brand geschoten. Nog een Amerikaanse torpedojager, de *Mayo*, liep op een mijn en raakte daardoor onbruikbaar. Slecht weer kwam de volgende twee dagen tussenbeide en na vruchteloze aanvallen op 26 januari tegen de avond, en in de vroege morgen van de volgende dag verloren de Duitsers negen bommenwerpers. Maar op 29 januari brachten zij de HMS *Spartan* (terug uit Napels) en het vrachtschip *Samuel Huntington*, tot zinken waarbij vele opvarenden het leven verloren.



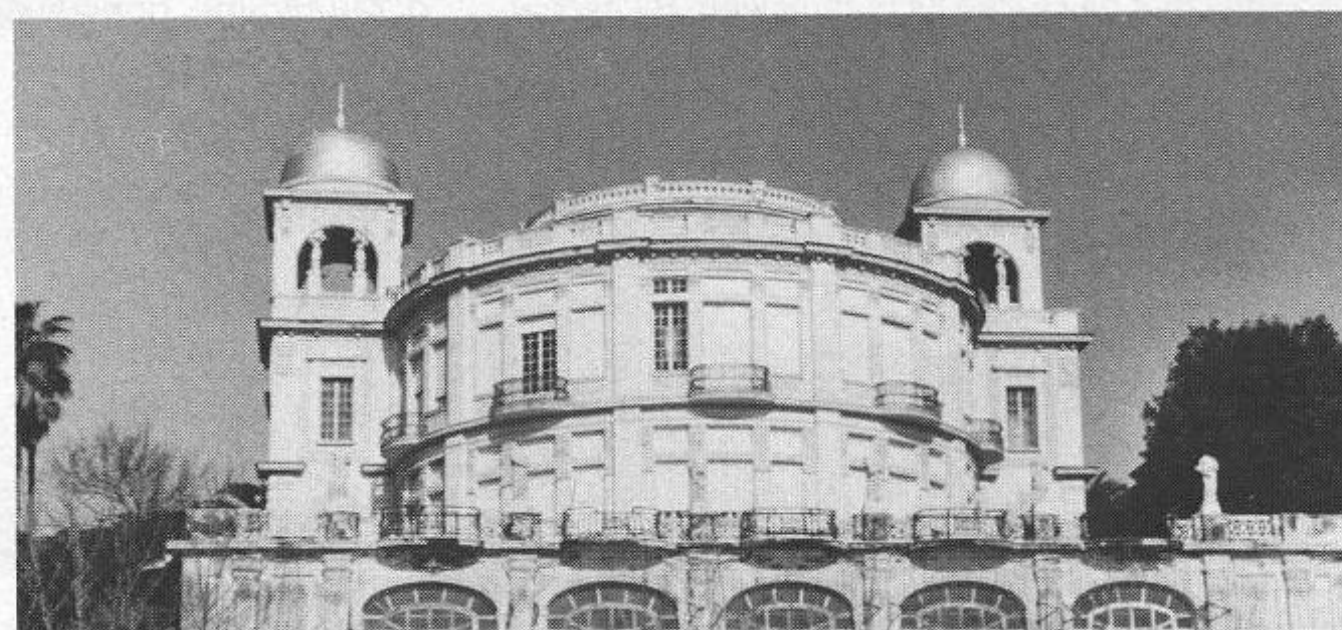
De geallieerden beantwoordden de Duitse luchtaanvallen met een versterking van de luchtverdediging. Kolonel Edgar W. King van het 68e Regiment Kustartillerie tegen luchtdoelen, begon een toenemend aantal lucht-doelkanonnen van 40 en 90mm te installeren. Ook stelde hij rondom de vitale strand- en havengebieden een binnenste artillerie-zone in met een omtrek van ruim 10.000 meter. Deze Bofors stond op de Via Zanardelli. (US Army)



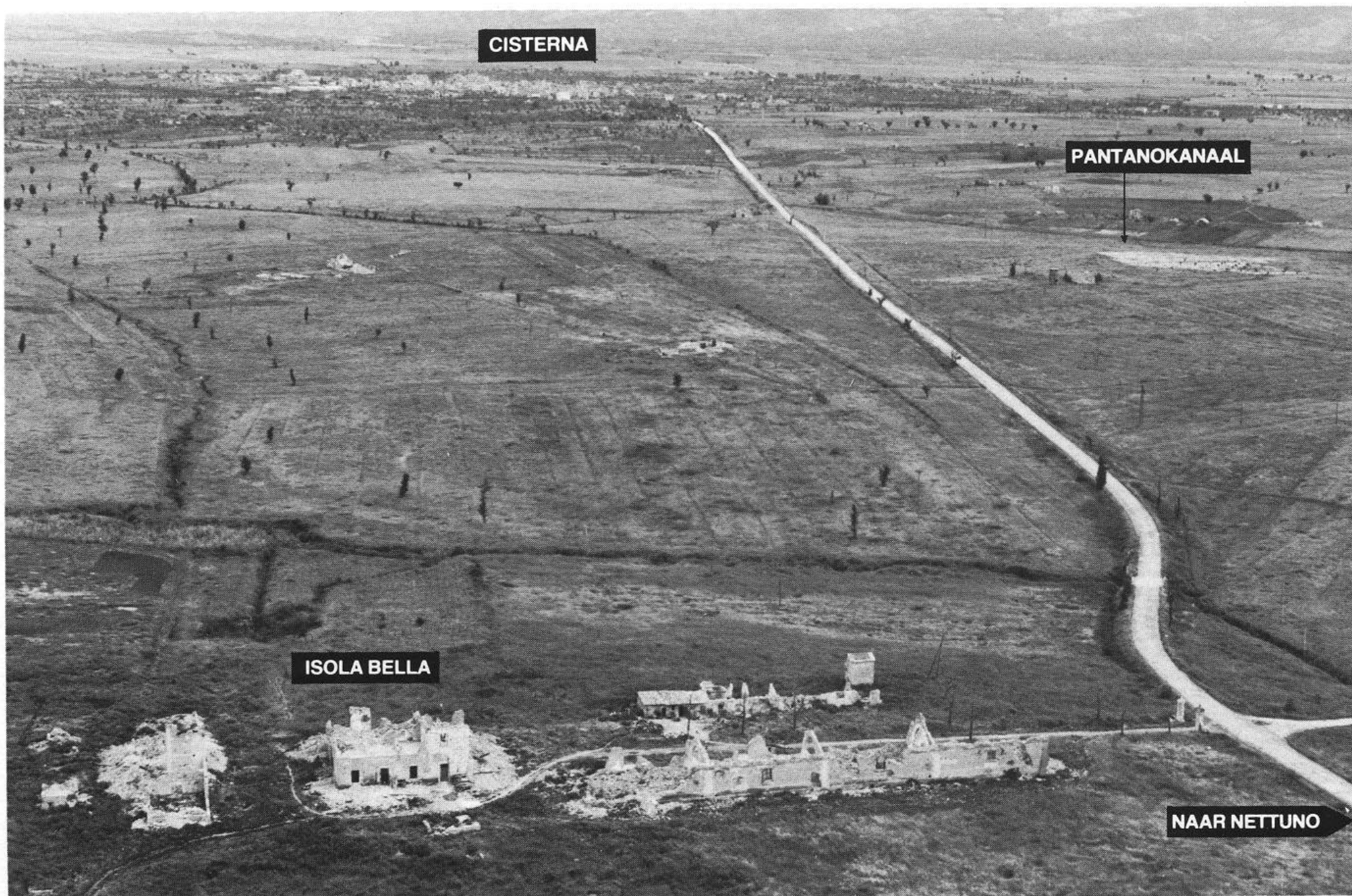
Tegen het eind van januari waren zo'n 97 Duitse vliegtuigen neergeshaald. Lang hebben wij gezocht naar locaties van twee toestellen, helaas zonder succes omdat de details op de achtergrond van deze foto's weinig zeggend zijn. (IWM)



Balonnen werden opgelaten om bombardementen van lage hoogte tegen te gaan. Deze ballon, behorende tot de 102e Versperringsballonbatterij, is verankerd aan het Paradiso sul Mare - thans een opleidingsschool voor



hotelpersoneel. Merk op dat de standbeelden er in 1976 nog waren (zie p. 7), maar Jean Paul ontdekte dat zij vijf jaar geleden door vandalen waren onthoofd.



Het Geallieerde Offensief

30 januari - 1 februari

Op 25 januari hadden de beide generaals Alexander en Clark het bruggehoofd opnieuw bezocht. Alexander, niet tevreden met de gang van zaken, opperde twee dagen later dat het tijd was voor een opmars naar Velletri, gelegen aan route 7, even ten zuiden van de Albaanse Heuvels. Clark was op 28 januari in Anzio, waarbij er bij Lucas op werd aangedrongen Cisterna en Campoleone in te nemen. Hierdoor konden twee centrale wegnetten worden beheerst, die goede uitgangspunten vormden voor geallieerde aanvallen op de Albaanse Heuvels of op Duitsers die het bruggehoofd wilden aanvallen. Lucas stemde ermee in op 30 januari zijn aanval te beginnen. Aan Duitse kant had General von Mackensen reeds een plan opgesteld voor een aanval die het bruggehoofd uit de weg moest ruimen en tegen 30 januari waren er vier grote Kampfgruppen verzameld met een gezamenlijke sterkte van 33 bataljons die onder leiding stonden van het 1e Fallschirmmееkоrps.

Het plan voor de aanval van het Amerikaanse VI Legerkоrps bestond uit een opmars naar de Albaanse Heuvels vanuit twee punten. Op rechts zou de Amerikaanse 3e Divisie, versterkt met het 504e Infanterieregiment Parachutisten en de drie Ranger bataljons, Route 7 afsnijden bij Cisterna en dan oprukken naar de Albaanse Heuvels, ondertussen de hoogten bij Velletri veroveren en afgaan op Valmontone aan Route 6. Op links zou de hoofdaanval worden ingezet door de Britse 1e Divisie die noordwaarts langs de Via Anziate zou oprukken naar de hoogten rondom Albano en Genzano - de zuidwestelijke hellingen van de Albaanse Heuvels. De Amerikaanse 1e Pantserdivisie op links zou in noordwestelijke richting vanuit Carroceto over moeilijk begaanbaar terrein oprukken naar de Via Laurentina, en daarna noordwaarts afbuigen naar de westelijke hellingen van de Albaanse Heuvels. Vroegtijdig hieraan voorafgaand zou het Amerikaanse 36e Genieregiment de Britse 2e Infanteriebrigade langs het Molettakanaal steun gaan verlenen en het 1e Verkenningsregiment verving ten oosten van Aprilia de Ranger bataljons en het 3e Bataljon van het 7e Infanterieregiment. Delen van het 179e Regimental Combat Team werden als versterking gezonden naar het 504e Infanterie-

regiment Parachutisten langs het Mussolinikanaal. Generaal Truscott besloot de aanval op Cisterna langs drie assen te laten verlopen. Het 1e en 3e Ranger bataljon zouden het doel naderen langs het Pantanokanaal (Fosso di Pantona). Dit was een half droogstaand irrigatiekanaal dat vanaf de westelijke arm van het Mussolinikanaal ten oosten van, alsmede min of meer parallel met de weg Conca-Cisterna liep. Op ruim twee kilometer ten zuiden van Cisterna kwamen de weg en het kanaal bij elkaar.

Het 4e Ranger bataljon en het 3e Bataljon van het 15e Infanterieregiment zouden via Isola Bella aanvallen langs de Conca-Cisternaweg, terwijl ongeveer 1,5 kilometer ten westen, het 7e Infanterieregiment noordwaarts zou oprukken langs de richting van het Femminamortakanaal (Fosso Fem-



De met kogels doorzeefde zuil op de weg naar de Isola Bella-boerderij staat er nog steeds.

minamorta). Doel was de spoorlijn ten westen van Cisterna die de Duitsers in handen hadden, alsmede Route 7 ten noorden van de stad. Tenslotte zou het 504e Infanterieregiment Parachutisten, ten dele om de rechterflank te beschermen van de Amerikaanse 3e Divisie, in noordelijke richting een afleidingsaanval uitvoeren langs het Mussolinikanaal. Op 30 januari om 01.30 uur, staken de mannen van het 1e en 3e Ranger bataljon, hun zakken vol met handgranaten en twee patroongordels over hun schouders, ongemerkt het kanaal over en, per bataljon in colonne, kropen zij geruisloos voort langs het niet zo brede water. Enkele uren later, bij het aanbreken van de dag, naderden de voorop lopende troepen van het 1e Bataljon de buitenwijken van Cisterna. De achterhoede van het 3e Bataljon was toen echter op meer dan 1,5 kilometer uit elkaar gevallen. Terwijl de mannen vanuit hun dekking tevoorschijn kwamen, werden zij ontvangen met een hagel van mitrailleur- geweer- en mortiervuur van Duitsers die zich verscholen hadden in huizen, hooibergen of uitgegraven schuilplaatsen.

De Rangers waren in een hinderlaag gelopen van het 3e Bataljon van Fallschirmregiment 1, van grondtroepen van de Luftwaffe, van Jägerbataillon 7 en van Aufklärungsbatallion 129. De benarde positie waarin de Rangers verkeerden werd om 07.30 uur per radio doorgegeven door het 1e Bataljon. Het 4e Ranger bataljon en het 3e Bataljon van het 15e Infanterieregiment die een uur later dan de twee Ranger bataljons de startlijn hadden verlaten, trachtten hun in een hinderlaag gelopen kameraden te hulp te komen. Hun opmars langs de Conca-Cisternaweg werd echter tot staan gebracht door hevig vuur vanuit een groep boerderijen onderaan Isola Bella, waardoor zij ernstige verliezen leden.

Op links werd het 7e Infanterieregiment, dat oprukte langs het Femminamortakanaal, ook tegen gehouden, in dit geval ten zuiden van Ponto Rotto. De belegerde Rangers vochten de hele morgen wanhopig verder tot hun munitie was verbruikt. Spoedig daarna werden zij opgerold. Van de 767 man die tot de twee bataljons behoorden, konden er slechts zes ontsnappen. De 'Hermann Göring' Panzerdivision beweerde later dat haar strijdgroep 639 krijgsgevangenen had gemaakt.



Op rechts, bij het verbindingspunt tussen het Musolini- en het Cisternakanaal, was het 504e Infanterieregiment Parachutisten tot staan gebracht. Na de mislukkingen op 30 januari, hernieuwde generaal Truscott zijn aanvallen in de middag van de 31e, gebruikmakend van het 751e Tankbataljon, het 601e Bataljon Tankjagers en een bataljon van het 30e Infanterieregiment. Tegen de middag van 1 februari waren de Amerikanen Cisterna tot op minder dan 1,5 kilometer genaderd. De aanval had echter aan kracht ingeboet en Truscott besloot halt te houden. De Amerikaanse 3e Divisie, die sinds de landing meer dan 3.000 man aan doden en gewonden had verloren, begon zich in te graven achter barrières van mijnevelden, prikkeldraad en anti-tankgeschut. De frontlijn liep nu noord-oostwaarts van Carano tot 1,5 kilometer van de spoorbaan en van Cisterna. Daarna liep zij even ten noorden van Ponto Rotto en Isola Bella tot het Cisternakanaal. De Britse generaal Penney, bevelhebber van de Britse 1e Divisie, besloot de hoofdaanval aan weerskanten van de Via Anziate in twee fasen te laten verlopen. Gedurende de eerste zou de 24e Guards Brigade de startlijn innemen, een karrespoor dat ongeveer 1,5 kilometer ten zuiden van het station in Campoleone, aansloot op de hoofdweg. Het 1e Bataljon van het 6e Pantserinfanterieregiment, met twee compagnieën van het 1e Pantserregiment zou de Amerikaanse startlijn innemen die een deel was van een spoorbaan ten noordwesten van Carroceto. In de tweede fase zou de 3e Infanteriebrigade (1e Bataljon het Regiment Duke of Wellington, 2e Bataljon van Sherwood Foresters en het 1e Bataljon van de King's Shropshire Light Infantry), ondersteund door het 46e Royal Tank Regiment, voorts het 2e, 19e en 24e Field Regiment (artillerie met 25 pponder veldgeschut) en door het 80e Medium Regiment Royal Artillery (6 inch houwitzers, of 60 ponders) door de 24e Guards Brigade heen te trekken, waarbij het eerste doel zou zijn de kruising van de weg met de spoorlijn bij het station van Campoleone en Osteriaccia het tweede doel zou vormen.

Het 1e Bataljon Scots Guards en het 1e Bataljon Irish Guards op links, begonnen hun aanval even voor 24.00 uur in de nacht van 29 op 30 januari. Hoewel er, zoals altijd bij een nachtaanval, nogal veel verwarring ontstond, hadden beide bataljons hun doelen bereikt voor het ochtendgloren. Nadat een compagnie van de Scots Guards tijdens een Duitse tegenaanval onder de voet was gelopen en de overlevenden van de twee Irish Guards compagnieën ten westen van Anziate, gedwongen werden hun zeer opvallende posities prijs te geven en zich een weinig terug te trekken, werd de gehele startlijn voor de aanval van de 3e Brigade opnieuw

Het station van Campoleone - het eerste doel van de aanval over links vanuit het bruggehoofd op 31 januari. De opmars begon vanaf een positie die precies voor Aprilia lag (rechts op de achtergrond) in de richting van het camerastandpunt. De spoorlijn doorkruist de hele foto die een jaar na de gevechten werd genomen door kapitein Hatlem. Merk op dat enige herbouw inmiddels heeft plaatsgehad. (US Army)

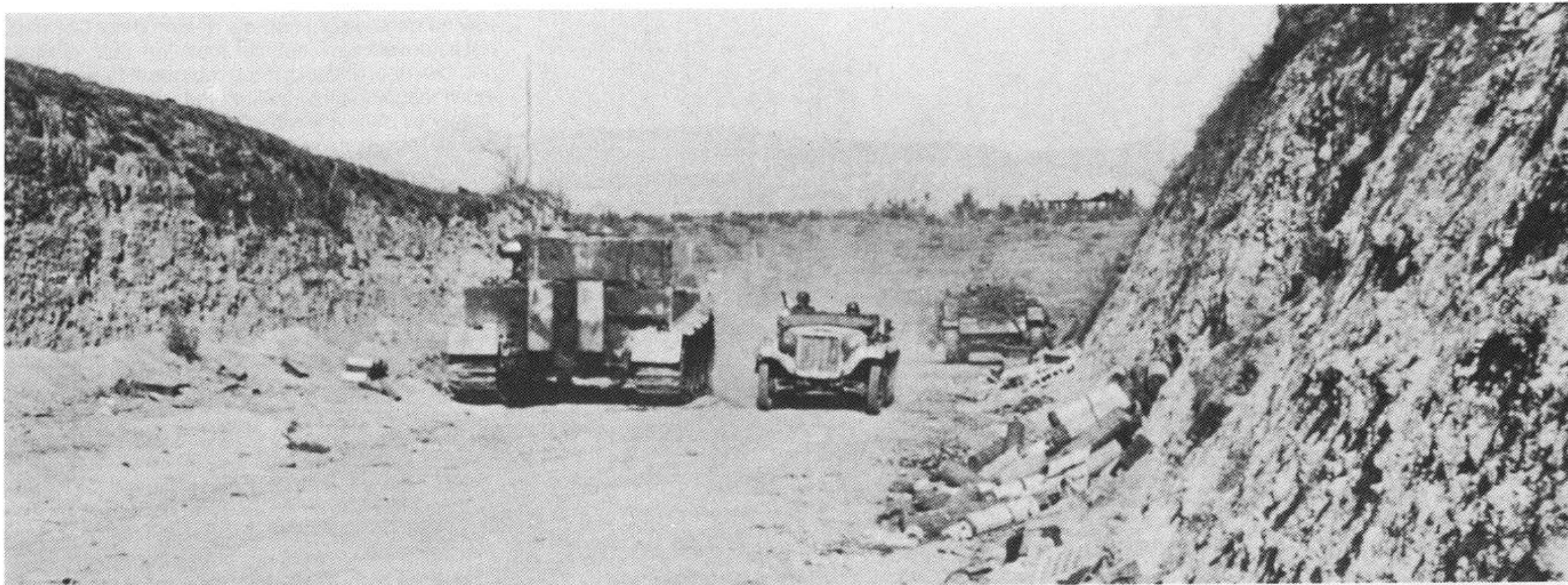
bezet door een compagnie van de King's Shropshire Light Infantry en door een eskadron van het 46e Royal Tank Regiment. Iets meer dan drie uur later begon de aanval van de 3e Infanteriebrigade, waarbij het bataljon van de King's Shropshire Light Infantry ten oosten van de Via Anziate oprukte en het 1e Bataljon van het Duke of Wellington's Regiment ten westen van deze weg. Het B-Eskadron van het 46e Royal Tank Regiment diende als ondersteuning. De twee bataljons wonnen gestaag terrein en tegen 18.00 uur hadden zij hun doelen ten zuiden van de spoorbaan die langs het station van Campoleone liep, veroverd, waarna zij zich hadden geconsolideerd. Na een zeer ongemakkelijke nacht vanwege de voortdurende beschietingen, begonnen de Sherwood Foresters met het C-

Eskadron van het Royal Tank Regiment op 31 januari om 10.30 uur aan een opmars in noordelijke richting en, ondanks zware verliezen door mitrailleur- en mortiervuur, slaagden zij erin de spoorlijn in handen te krijgen. Het gelukte hen echter niet de spoordijk over te steken. Hoewel het 2e Bataljon van het Amerikaanse 1e Pantserregiment te hulp schoot, faalden de Foresters opnieuw toen zij 's middags hun poging herhaalden.

Ondertussen had de Amerikaanse 1e Pantserdivisie de gehele 30e januari geploeterd om haar opmars in noordwestelijke richting voort te zetten. Enig gebied werd veroverd op de Valledata heuvelrug ten westen van Anziate, tussen de Duitse 65e Infanteriedivision en de 3e Panzergrenadiërdivision. De tanks waren echter niet in staat voordeel te



Op een der wegen naar het westen van het station werden twee Shermans precies naast deze boerderijen buiten gevecht gesteld. (US Army)



Deze foto uit Duitse archieven toont de massieve omvang van een Tiger I van schwere Panzerabteilung 508, in actie even ten westen van het station.

Op de achtergrond de Albanse Heuvels, met in het midden het dorp Velletri.

trekken uit deze infiltratie. Spoedig werd het voor generaal Lucas duidelijk dat weinig voortgang zou worden geboekt en hij besloot het offensief af te gelasten.

In het Britse deel van het bruggehoofd, had het VIe Legerkorps een zogeheten saillant gecreëerd van bijna 6,5 km diep en 3,2 km breed aan de basis, met de top van deze uitstulping op de spoorbaan even ten zuiden van Campoleone. Indien generaal Lucas van plan was geweest zijn aanval in de richting van Osteriaccia voort te zetten, dan zou dit saillant een waardevolle springplank zijn geweest voor de volgende fase. De verovering van Campoleone en van Cisterna ten oosten daarvan, was nog steeds Alexander's onmiddellijke en aanhoudende doel, maar Lucas gaf zijn legerkorps op 1 februari het bevel in het defensief te gaan om de Duitse tegenaanval, die op handen leek, te kunnen weerstaan. Clark bekrachtigde de order van Lucas. Het Britse saillant werd nu een rechtstreeks verdedigingsprobleem, zo niet een 'blok aan het been'. Zoals bij al dergelijke vooruitstekende gedeelten in de frontlijn, nodigde ook die bij Campoleone uit de aanval te richten op beide flanken en op de neus. Terwijl de basis van het saillant slechts een frontlengte had van iets meer dan 3 km om te verdedigen, hadden de flanken een gezamenlijke lengte van bijna 13 km waardoor zij veel meer mankracht eisten. In een poging dit probleem op te lossen, gaf generaal Penney bevel aan de 3e Infanteriebrigade de neus van het saillant rechts van de Via Anziate te verdedigen met het 1e Bataljon van het King's Shropshire Light Infantry, en links van deze weg met het 1e Bataljon van het Duke of Wellington's Regiment. De Sherwood Foresters zouden ongeveer 1.000 meter achteraan blijven. De 24e Guards Brigade, zou met het gezicht naar het westen, de linkerflank verdedigen, met de Irish Guards op de Vellelata heuvelrug, en zuidelijk de Scots Guards bij de Colle Vellelata (Vellelataheuvelpunt 95), de Grenadier Guards in het gebied van de buiten gebruik gestelde spoorbaan ten noordwesten van Varroceto en de North Staffordshires (onder bevel gesteld van de 24e Guards Brigade) op de Buonriposo heuvelrug.

De rechterflank werd verdedigd door de 2e Infanteriebrigade, met het 6e Bataljon Gordon Highlanders en de Via Anziate en de Colle della Mandria (Mandriaheuveld), het 1e Verkenningsregiment tussen Aprilia (de Fabriek) en de Torre Spaccasassi (Spaccasassitoren), en tenslotte het 1e Bataljon van het Loyal Regiment op de weg Campoleone-Carano, links van de Amerikaanse 3e Divisie.

In afwachting van een vijandelijk offensief, waren er op 3 februari versterkingen gezonden naar het Amerikaanse VIe Legerkorps om een tegenwicht te bieden tegen de groeiende Duitse troepenconcentraties. De resterende twee infanterieregimenten van de Amerikaanse 45e Infanteriedivisie, het 157e en het 108e, waren afkomstig van de reserve van het 5e leger, en de 1e Special Service Force, samen met de 168e Infanteriebrigade van de Britse 56e Infanteriedivisie, kwamen van het front bij Carigliano. Het verdient de aandacht dat het nu de beurt was van de geallieerden om troepen van de Gustavlinie naar Anzio te zenden. Slechts tien dagen

eerder hadden de Duitsers dit moeten doen. Aan vijandelijke zijde besloot Kesselring de 1e Fallschirmdivision van het rustige Adriatische front over te brengen naar Cassino waar zijn XIVe Legerkorps onder zware druk stond. Hitler stemde er ook mee in dat het Infanterielehrregiment - een elite-demonstratieregiment - en de Tiger Tanks van

de zware Panzerabteilung 508 vanuit Duitsland naar AOK 14 zouden worden overgebracht. Ook werd geregeld dat General Traugott Herr en de staf van het LXXVIe Panzerkorps zich vanaf de Adriatische kust zouden voegen bij von Mackensen bij Anzio en het commando op zich zou nemen van de 3e Panzergrenadierdivision, de 715e en 71e Infan-



1945, ongeveer dezelfde plaats, gefotografeerd door kapitein Hatlem, met de Shermans. Was de Tiger hiervoor verantwoordelijk vragen wij ons af? (US Army)



1986. Jean Paul heeft de plek teruggevonden; helaas verduisteren onweerswolken de Albanse Heuvels.



Weinig houvast biedend voor een vergelijkingsfoto maar niettemin uitstekende beelden om hier op te nemen. Deze tanks en infanteriesoldaten werden altijd toegeschreven aan de 'Hermann Göring' Panzerdivision, maar kunnen ook behoren tot een Kampfgruppe georganiseerd door het

1e Fallschirmarmee-korps bestaande uit mannen van de 4e Fallschirmdivision en tanks van de 3e Panzergrenadierdivision of van het 1e Bataljon van Panzerregiment 4. (Bundesarchiv)

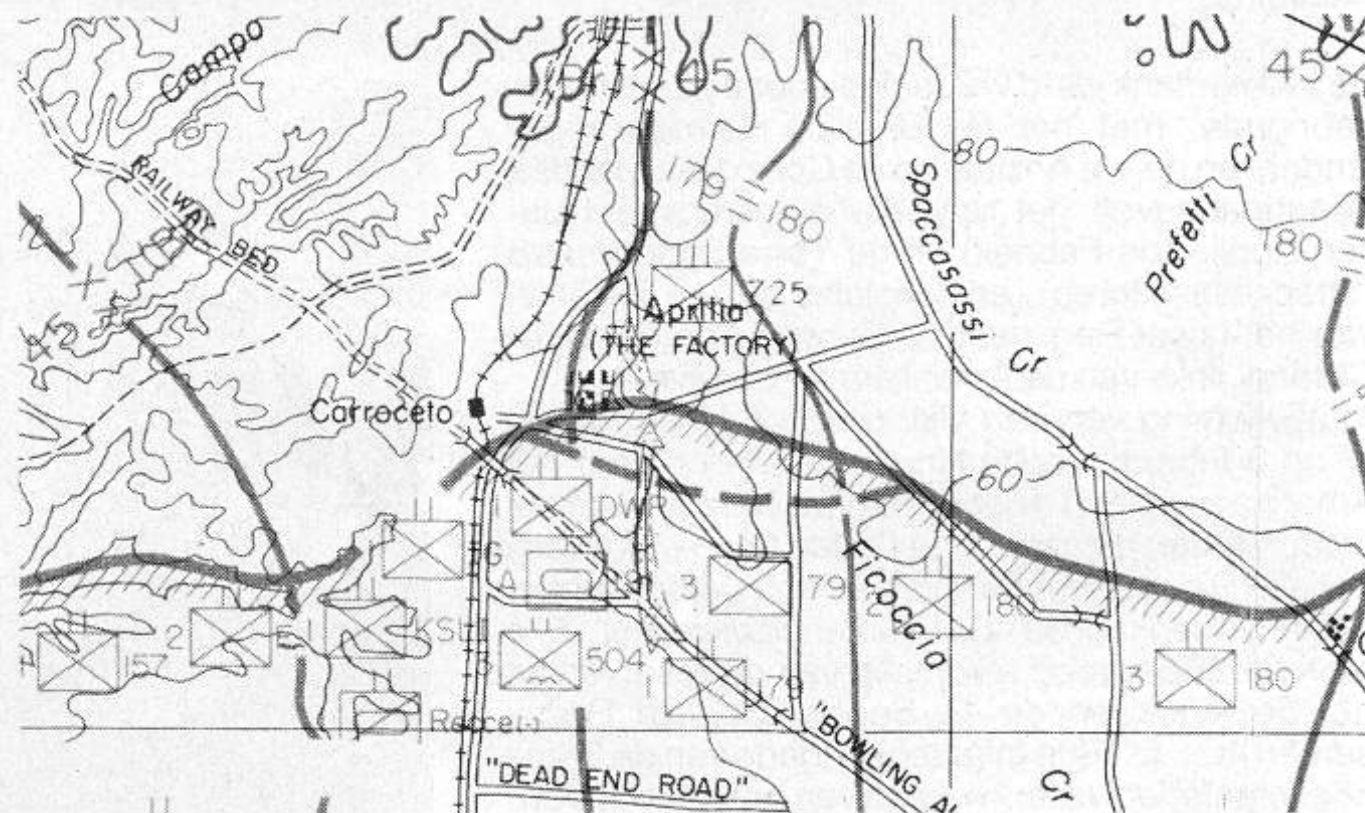
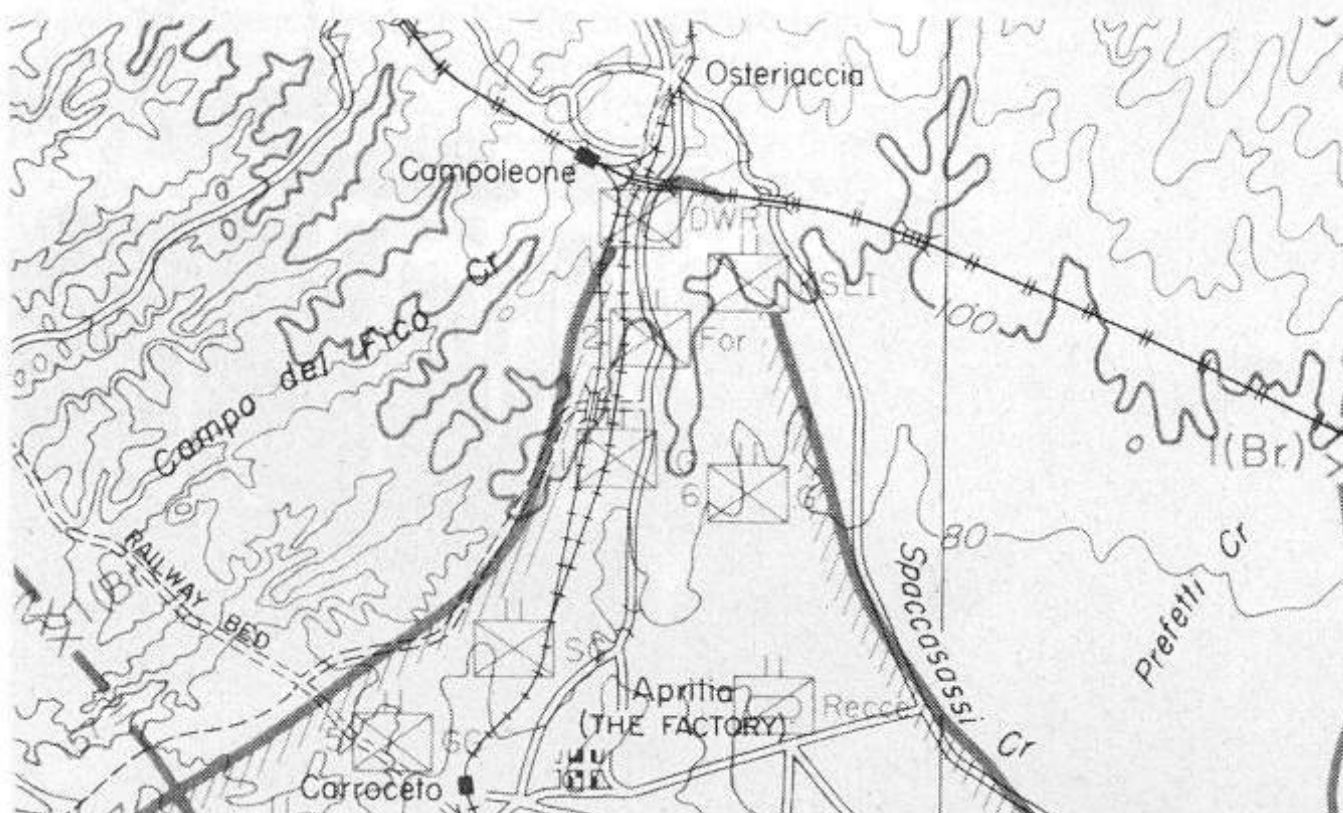
teriedivision, alsmede van de 'Hermann Göring' en van de 26e Panzerdivision. Schlemm behield daarna nog een bevel over het 1e Fallschirmarmee-korps, de 65e Infanteriedivision en de 4e Fallschirmdivision.

De Duitsers vallen aan

3 - 12 februari

Von Mackensen's plannen voor de 1e helft van februari waren in de eerste plaats de eliminering van het saillant bij Campoleone en ten tweede het gebied bij Aprilia veroveren om te dienen als springplank voor een tegenoffensief. De aanval op het saillant, die was vastgesteld voor de nacht van 1 op 2 februari, werd als gevolg van geallieerde bombardementen 48 uur uitgesteld.

Van de aan het Oostfront strijdende Panzerjägerabteilung 653 was het 1e Eskadron naar Italië gezonden. Het telde organiek 14 SdKfz (Sonderkraftfahrzeug) 184s, later Elefant genoemd. Het meer dan 8 meter lange en 65 ton wegende gevaarte was uitgerust met een sterk 88mm PAK (Panzer Abwehr Kanone) 43. (Bundesarchiv)



De Duitse tegenaanval elimineerde totaal het saillant dat zich had uitgestrekt tot Campoleone. Tegen 12 februari was de frontlijn (aangegeven op

de kaart rechts) 4,5 km teruggenomen, Aprilia in Duitse handen latende.

Zo'n 180 ton bommen werden afgeworpen op wegen die naar het front leidden; munitievoorraden konden niet naar de geschutsstellingen worden overgebracht en het artillerieverbindingsnetwerk van de 3e Panzergrenadierdivision werd verwoest. Gedurende de late namiddag van de derde februari kwamen enkele stellingen van de Duke of Wellington's en de King's Shropshire Light Infantry bataljons onder granaatvuur te liggen, en een kleine infanterie aanval die daarop volgde werd afgebroken door lichte wapens en door artillerievuur. Dit bleek een afleidingsmanoeuvre te zijn en hevig granaatvuur ver achter de posities van de twee bataljons kondigde om 23.00 uur de hoofdaanval aan. Deze was gericht op de oostelijke en de westelijke schouderpunten van het saillant. Aan de oostkant gingen twee bataljons van Panzergrenadierregiment 104 in een wijde boog om het 6e bataljon Gordon Highlanders heen, waarna zij de stellingen van dit bataljon begonnen te infiltreren. Na hevige en verwarde gevechten hadden de Duitsers tegen 07.30 uur een compagnie onder de voet gelopen en waren zij juist ten noorden van Aprilia in het bezit van een heuvelrug gekomen. Ten westen van de Via Anziata vielen drie bataljons van de 65e Infanteriedivision vanuit het noordwesten, het westen en het zuidwesten de Irish Guards aan. Na het aanbreeken van de dag, gesteund door enkele tanks en door gemechaniseerde artillerie, bleef de Duitse infanterie infiltreren en bereikte zij de spoorbaan Campoleone-Anzio, die parallel aan en ten westen lag van de Via Anziata. De Irish Guards vochten in de druilregen verbeterd terug en voorkwamen dat de Duitsers de weg afsneden achter de 3e Infanteriebrigade. Ongelukkig genoeg hield het slechte weer, zware bewolking en regen, de geallieerde vliegtuigen aan de grond.

De toestand werd slechter naarmate de ochtend verliep en het leek erop dat de 3e Infanteriebrigade zeer ernstig gevaar liep te worden afgesneden. Om 12.00 uur werd de 2e Infanteriebrigade versterkt met het 1e Bataljon London Scottish dat behoorde tot de 168e Infanteriebrigade. Om 16.00 uur voerde dit bataljon met twee eskadrons van het 6e Royal Tank Regiment een vastberaden en geslaagde tegenaanval uit met het doel het gebied ten noorden van Aprilia dat de Gordon Highlanders hadden moeten prijsgeven, te heroveren. De Duitsers leden zware verliezen en waren gedwongen terug te trekken. Tegen 17.00 uur was het gat tussen de 3e Infanteriebrigade en de Gordon Highlanders weer gedicht.

Hoewel deze eerste vijandelijke aanval was tegengehouden, werd toch besloten de 3e Infanteriebrigade uit haar in het oog lopende posities op te geven en een nieuwe verdedigingslinie in te richten



Het K5(E) Eisenbahnkanone (spoorwegkanon) woog 218 ton en had een kaliber van 280mm. De loop van 21,54 meter kon granaten afschieten van 255 kg over een afstand van 58 km. (Bundesarchiv)

aan de basis van het voormalige saillant, voor Carroceto en Aprilia. De King's Shropshire Light Infantry en de Sherwood Foresters trokken snel en zonder al te veel moeilijkheden terug. De Duke of Wellington's die onder hevig tankvuur lagen, moesten echter tot donker wachten voordat zij zich konden terugtrekken en, zelfs toen moesten zij het merendeel van hun anti-tank geschut en andere uitrusting achter laten.

Von Mackensen had zijn doel, de eliminering van het saillant, bereikt, maar hij was er niet in geslaagd de 3e Infanteriebrigade te isoleren en te vernietigen. De Britse 1e Infanteriedivisie had echter een hoge prijs moeten betalen door een verlies aan doden en gewonden van omstreeks 1.400. Het 1e Bataljon van het Duke of Wellington's Regiment

had een verlies geleden van 260 officieren en overigen, de Gordon's 320, de London Scottish meer dan 100, en de Irish Guards waren gedecimeerd tot een sterkte van 270 man. De Duitsers beweerden 900 man krijgsgevangenen te hebben gemaakt, maar zelf hadden zij eveneens zware verliezen geleden, bijna 500 gesneuvelden en meer dan 300 gevangenen.

Gedurende drie dagen hadden er geen grootschalige vijandelijke aanvallen plaats, maar voor het Amerikaanse Vle Legerkorps was het geen periode waarin werd stil gezeten. In het volle besef dat de Duitsers het initiatief hielden en dat zij met een zekerheid grenzende waarschijnlijkheid binnenkort opnieuw in het offensief zouden gaan, was iedereen bezig met het verbeteren en versterken van de

Een groep Britse krijgsgevangenen (met witte vlag) op weg naar een gevangenkamp toont belangstelling in een Brummbär van Sturmpanzerabteilung 216. De Panther II links, hoewel in 1944 verouderd als gevechtstank, werd toen nog wel gebruikt als commandotank door de staf van het Sturmpanzerbataillon. (Bundesarchiv)





Boven: Gedurende de herhaalde Duitse aanvallen op het bruggehoofd werden op 7 februari op klaarlichte dag in Nettuno een Brits en vier Amerikaanse voertuigen vernietigd. (US Army)
Rechts: Jean Paul stelde de juiste locatie vast, nl. op de hoek van de Piazza Cesare Battisti.

defensie in wat leek op onophoudelijke, ijzige regen en overall aanwezige modder. Elk deel van het bruggehoofd vormde een mikpunt voor het Duitse lange-afstandgeschut en voor de Duitse luchtmacht. Van de 372 stukken vijandelijke artillerie, waren er 150 die een caliber hadden van meer dan 105mm. Voorts hadden zij enkele stuks spoorweg-artillerie van 210 en 240mm. Een van de laatstgenoemde stond in Albano.

Langs het front was 7 februari een rustige dag. Echter niet in Anzio waar het havengebied om 08.10, 11.35 en 15.25 uur werd gebombardeerd door Focke-Wulfs 190 en Messerschmitts 109, die brisant- en anti-personeel vlinderbommen uitwierper. Een Landing Craft Infantry (LCI) en een Landing Craft Tanks (LCT) werden beschadigd en voorts werden 30 mensen gedood en 40 gewond. Toen een Spitfire een Duits toestel aanviel, probeerde dit hoogte te krijgen door zijn hele lading anti-personeelbommen in een keer overboord te



Mannen van het 1e Bataljon van het 36e Genieregiment haalden de wrakstukken met bulldozers weg en spoedig kon het verkeer weer doorrijden. Hoewel op dit gebied zonder ervaring, werd het hele regiment drie dagen



later aan de linkerflank ingezet als infanterie. Het hield 45 dagen stand voordat het werd afgelost door de Britse 5e Divisie. (US Army)



Hoewel het front zo'n 15 km landinwaarts lag, moet erop worden gewezen dat het hele bruggehoofd onder bereik lag van de Duitse artillerie en voortdurend werd beschoten. Boven: De Viale Menciacci voor het station in Anzio zoals deze er thans uitziet. (IWM)

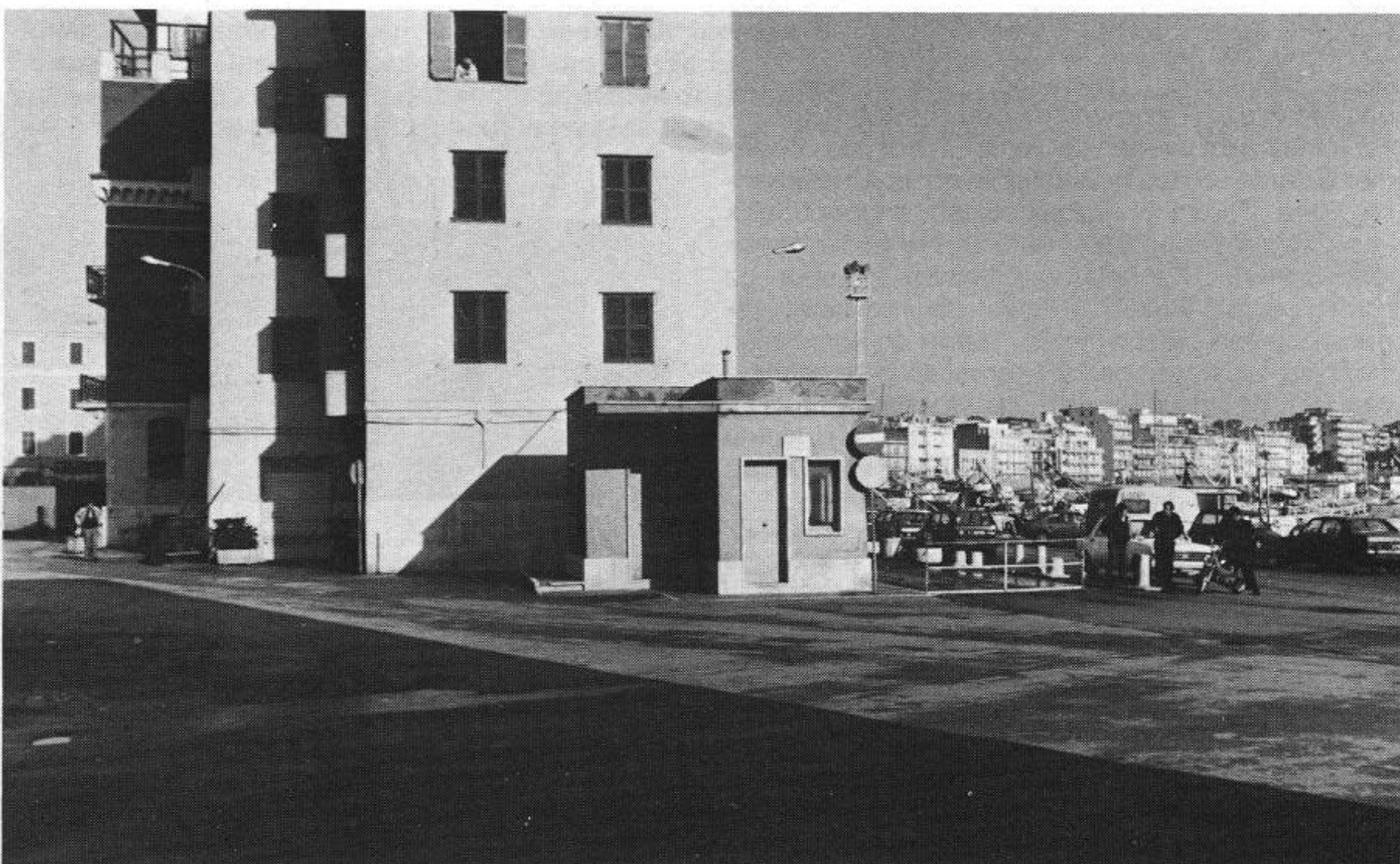
werpen. Zij kwamen terecht in de omgeving van het 95e Evacuatiehospitaal, waarbij 28 personeelsleden en patiënten werden gedood en 64 gewond, onder wie de commandant. Luchtdoelgeschut haalde zeven vliegtuigen naar beneden en beschadigde er negen, terwijl geallieerde jagers zeventien zeker en twaalf waarschijnlijk neerschoten.

Von Mackensen begon de tweede fase van zijn aanval, verovering van het Aprilia-Carrocceto gebied, op 7 februari om 21.00 uur met het concentreren van zware artillerie en mortieren op de beide flanken van het front van de Britse 1e Divisie. Beide bataljons van Grenadierregiment 145 (van de Duitse 65e Infanteriedivision), infiltrerden op het zuidelijke eind van de Buonriposio heuvelrug de stellingen van de North Staffordshires en, in kleine groepjes vochten zij zich in oostelijke richting een weg naar de Via Anziate, daarbij de vele diepe greppels en sloten ten volle benuttend. Een deel van het Duitse regiment zwenkte af in noordoostelijke richting langs het noordelijke eind van de Buonriposio heuvelrug dat in handen was van de Grenadier Guards die op dat moment vanuit het westen en noordwesten een aanval te verduren hadden van twee bataljons van Grenadierregiment 147. De North Staffordshires werden gedwongen zich terug te trekken van de heuvelkam en op 8 februari om 04.00 uur vroegen 70 man van de linkse compagnie toestemming zich te mogen voegen bij het 3e Bataljon van het Amerikaanse 157e Infanterieregiment dat bevel had gekregen terug te vallen op een nieuwe stelling ten zuiden van de heuvelrug. De Grenadier Guards hadden op dat moment het merendeel van drie van hun compagnieën verloren en het restant werd meer dan 1.000 meter teruggenomen in zuidoostelijke richting, links van de spoorbaan Campoleone-Anzio, ongeveer een kilometer ten zuiden van het station Carroceto. Het gebeurde tijdens de verdediging van een sloot bij deze stelling dat majoor W.P. Sidney, de latere lord De L'Isle, en enkelen uit zijn Ondersteuningscompagnie de grootste moed en dapperheid ten toon spreidden. Op een punt hielden slechts majoor Sidney en twee grenadiers de Duitsers met handgranaten tegen. Zelfs toen een granaat te vroeg afging, waarbij een grenadier werd gedood en majoor Sidney gewond raakte, slaagde er geen Duitser in door te breken. Majoor Sidney werd onderscheiden met het Victoria Cross.

Op rechts viel kort na 22.00 uur Kampfgruppe Gräser het C-Eskadron aan van het 1e Verkenningregiment, alsmede een compagnie van het 10e Bataljon Royal Berkshires. Deze aanval vond plaats dichtbij de kruising waar de zijweg naar de 'Factory' uitkomt op de weg naar Carano. Het gevolg was dat van 7 op 8 februari, omstreeks middernacht, links van de Royal Berkshires de twee voorwaartse compagnieën van de London Irish die in het gebied van de 'Factory' lagen, onder zware druk kwamen te liggen van Panzergrenadierregiment 29. Generaal Penney, besloot deze flank te versterken met het zenden van het 6e Bataljon Gordon Highlanders en de 238e Veldgeniecompagnie die als infanterie werd ingezet. Tegelijkertijd



Luchtafweergeschut omringde de haven. Deze Bofors staat op de Piazza San Antonio. De schade aan het gebouw op de achtergrond werd echter veroorzaakt door geallieerde beschietingen. (US Army)





Op vrijdag 29 oktober 1937 kondigde Mussolini de bouw van de nieuwe stad Aprilia aan. Hier een plechtigheid die een jaar later plaatsvond op de inmiddels gereedgekomen Piazza Roma.



De stad, die in 1944 zo'n twee dozijn gebouwen telde ging verscheidene malen in andere handen over. Deze Britse soldaat kijkt naar het bronzen beeld van San Michele, dat op het plein werd opgericht.

werden twee eskadrons van het 1e Verkenningsregiment ter versterking naar de Staffordshires gezonden. Om 13.30 uur mislukte een tegenaanval van de King's Shropshires Light Infantry en de Sherwood Foresters, met het doel de Buonriposo heuvelrug te heroveren.

De Duitse aanval begon van de achtste op de negende februari omstreeks middernacht opnieuw, deze keer was hij gericht tegen het 1e Bataljon van de London Irish en het 10e Bataljon Royal Berkshires van de 168e Infanteriebrigade. Beide bataljons vochten met grote vastberadenheid tegen een overmacht van ongeveer acht tegen een. Om 09.00 uur waren de drie bataljons van Grenadierregiment 725 van kampgroep Gräser opgerukt langs de westelijke kant van de 'Factory', tussen de Scots Guards en de London Irish, terwijl drie bataljons van Kampgroep Schönfeld gepenetreerd waren tussen de London Scottish (rechts van de London Irish) en de Royal Berkshires. Toen deden drie bataljons van Grenadierregiment 735, ook behorend tot Kampgroep Schönfeld, een aanval vanuit het noorden op de 'Factory'. Als gevolg van de ongelijke strijd was de 168e Infanteriebrigade gedwongen zich terug te trekken tot de zuidelijke periferie van Aprilia, dat twee eskadrons Shermans van het Amerikaanse 3e Tankbataljon bij een tegenaanval omstreeks het middaguur niet in staat waren te heroveren.

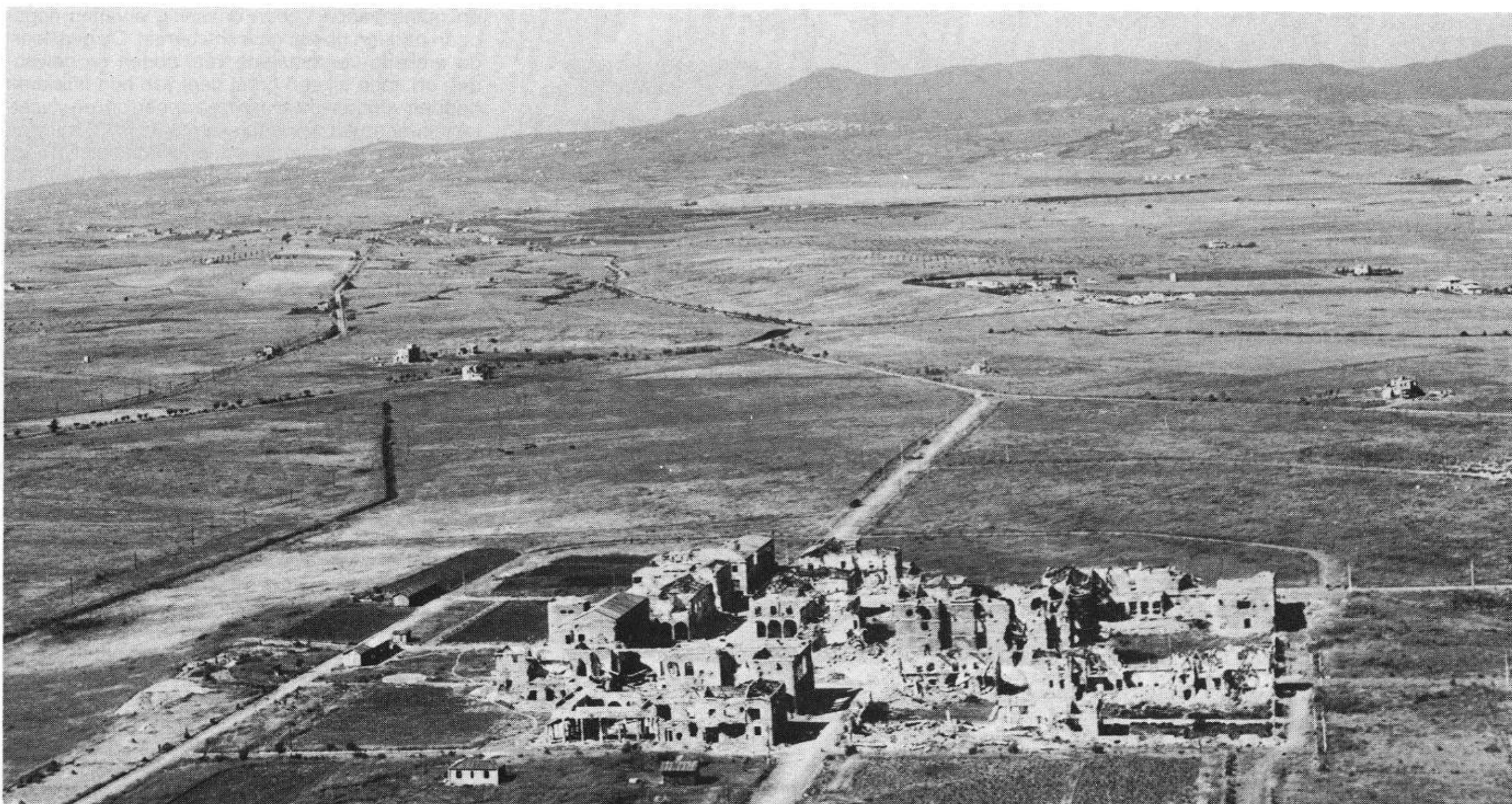
Zij ondervonden dat het hele gebied vol zat met anti-tankgeschut. Hieraan voorafgaand waren Stuarts tanks van het 1e Bataljon van de 1e Pantserbrigade er ook al niet in geslaagd de Buonriposo heuvelrug weer in te nemen, bij welke operatie zeven tanks verloren gingen. Het verlies van deze heuvelkam in het westen en van Aprilia in het oosten betekende dat de Scots Guards, een compagnie van de Irish Guards en de 23e Veldgeniecompagnie die het station van Carroceto bezet hield, alsmede een strook grond ten noorden ervan, zich zo niet in een saillant dan toch wel in een gevaarlijke uitstulping bevonden. Gedurende de namiddag van 9 februari en tijdens de koude maanverlichte nacht werden de Scots Guards, de Grenadier Guards en het 3e Bataljon van het Amerikaanse 504e Regiment Parachutisten onophoudelijk van drie kanten bestookt door Duitse tanks, bataljons van de 65e Infanteriedivision en door de Kampgroep Gräser. Hoewel diverse keren tegenaanvallen plaatsvonden, waren de verschillen in sterkte, zoals bij Aprilia, te groot en in de ochtend van 10 februari waren de Scots Guards met toegevoegde eenheden gedwongen zich terug te trekken tot het zuiden van het station in Carroceto. Op dat moment waren de infanteriebataljons van de 168e Brigade, de London Irish, de London Scottish en de Royal Berkshires geslonken tot 40% van hun volle sterkte, en alle andere bataljons van de Britse 1e Divisie tot op ongeveer 50 à 60%.

Op 11 en 12 februari voerden het 1e Bataljon van het Amerikaanse 179e Infanterieregiment met twee eskadrons tanks van het 191e Tankbataljon drie afzonderlijke tegenaanvallen uit op de 'Factory' streek, elke keer echter met slechts twee compagnieën. Dit was volstrekt onvoldoende en de Duitsers hielden stand in zowel Aprilia als in Carro-



Aprilia werd bijna volledig verwoest tijdens de gevechten die volgden. Het opbouwwerk duurde vier jaar, maar vanaf 1952 breidde de stad zich sterk uit tot een inwonertal van 80.000. Toen wij de 'Factory' voor het eerst bezochten in 1976, waren de gebouwen rondom het plein in de oude stijl gerestaureerd (boven), maar tien jaar later zag Jean Paul dat het gebouw achter San Michele een ingrijpende verbouwing had ondergaan (onder).





Een nieuwe stad gedood vlak na haar geboorte. Kapitein Hatlem nam deze

foto met zicht op het noorden vanwaar de Duitse aanval kwam. De straat die vanuit die richting de stad binnenkomt is de Via Degli Aranci die naar de Piazza Roma leidt. (US Army)

ceto, ondanks enkele hevige bomaanvallen door geallieerde zware en middelzware bommenwerpers.

Omstreeks deze tijd nam de verdeling der strijdkrachten over Anzio en Cassino een vreemde wending. Op 10 februari werd besloten dat de hele Britse 56e Infanteriedivisie (de daartoe behorende 168e Infanteriebrigade bevond zich reeds in het bruggehoofd) overgebracht zou worden van Garigliano naar Anzio. Tezelfdertijd besloot Kesselring dat de eenheden van de 71e en de 15e Panzer-grenadierdivisie die zich in Anzio bevonden, zouden worden teruggezonden naar AOK 10 in Cassino. Dit betekende niet dat de Duitsers hun sterkte in het bruggehoofd aan het verminderen waren; het betekende slechts dat nu de 114e Jägerdivisie vanuit Joegoslavië in de strijd kon worden geworpen.

De geallieerden waren er zich goed van bewust dat de grootste Duitse poging het bruggehoofd uit de weg te ruimen, nog zou komen en dat er geen zicht was op een verbinding van de troepen bij Cassino met die in het bruggehoofd, aangezien de eerste slag om Cassino geen doorbraak van de Gustavlinie richting Lirivallei had opgeleverd. Voorts dat zij zouden moeten voortgaan bij Cassino maximale druk uit te oefenen met het doel Kesselring ervan te weerhouden nog meer versterkingen van de Gustavlinie naar Anzio over te brengen. Hij versterkte natuurlijk AOK 14 bij Anzio wel, maar vanuit verschillende plaatsen. Na de bijna gelukte eerste slag om Cassino, toen het Amerikaanse IIe Legerkorps niet veraf was van de verovering van het klooster, stond Alexander op het punt een tweede slag om Cassino te beginnen, welke op 15 februari vooraf zou worden gegaan door een bombardement van het klooster.



Boven: De 'Factory' thans: de stad doet haar bijnaam eer aan als deel van het industriegebied Roma-Latina. Onder: De kerk, gewijd aan San Antonio, stond aan het eind van de Via Degli Aranci. Het gebouw was uitwendig onbeschadigd toen deze foto op 6 februari werd genomen door sergeant Hewitt, maar de toren was geheel verwoest toen de gevechten waren afgelopen. Hij werd nooit herbouwd.





Operatie 'Fischfang' - het grote Duitse offensief

16 - 20 februari

De verovering van Carroceto, de 'Factory' en de Buonriposoheuvelrug had von Mackensen de noodzakelijke springplank gegeven voor zijn groot-scheepse aanval op het bruggehoofd en tegelijkertijd een reorganisatie van de westelijke perimenter van het Amerikaanse Vle Legerkorps wenselijk gemaakt. De pas aangekomen Britse 56e Infanteriedivisie nam de sector over die liep vanaf de kust tot een punt ten zuiden van de Buonriposo heuvelrug, ongeveer 1,5 km ten westen van de Via Anziate. Het onder bevel gestelde 36e Genieregiment nam posities in langs het Molletakanaal en de 167e Infanteriebrigade (met van links naar rechts het 9e Bataljon Royal Fusiliers, het 8e Bataljon Royal Fusiliers en het 7e bataljon Oxford and Buckinghamshire Light Infantry) bevond zich rechts daarvan. Ten oosten van de 167e Brigade lagen de Amerikaanse 45e Infanteriedivisie, met het 2e Bataljon van het 157e Infanterieregiment aan beide zijden van de Via Anziate (de andere twee bataljons werden in reserve gehouden), het 179e Infanterieregiment tot aan het Ficociakanaal en vanaf dat punt tot Carano het 108e Infanterieregiment, waarvan de rechterflank van de Amerikaanse 3e Divisie. Als reserve fungeerden de Britse 1e Infanteriedivisie ten zuiden van Campo di Carne, en de Amerikaanse 1e Pantserdivisie in het Padiglionevond.

Het Duitse plan dat, naar de vijand hoopte, zou leiden tot de uiteindelijke doorstoot naar Anzio en tot de vernietiging van het bruggehoofd, zag er eenvoudig uit. Het voorzag in het doorbreken van de geallieerde frontlijn tussen de Buonriposo heuvelrug en het Spaccasassikanaal, en vervolgens in een opmars van infanterie en gemotoriseerde en gepantserde troepen naar Nettuno. De aanval zou worden begonnen door de 3e Panzergrenadierdivisie met onder bevel gesteld het Infanterielehrregiment, en voorts de 715e Infanterie- en 114e Jägerdivisie. De gemotoriseerde en gepantserde troepen behoorden tot de 29e Panzergrenadier- en de 26e Panzerdivisie, en tot het 1e Bataillon van Panzerregiment 4. Deze gecombineerde strijdmacht had een totale sterkte van 31 bataljons en beschikte over enkele nieuwe Tiger en Panther tanks uit Duitsland. De 'Hermann Göring' Panzerdivisie zou als afleidingsmanoeuvre een aanval uitvoeren op Isola Bella.

Hoewel de geallieerde luchtmacht gedurende de periode 13 tot 15 februari meer dan 700 ton bommen afwierp, begon de operatie 'Fischfang' op 16 februari om 06.30 uur punctueel op tijd, minder dan 24 uur na de vernietiging van het klooster op de Monte Cassino. Van de zes als afleidingsmanoeuvre bedoelde aanvallen op de Amerikaanse 3e Divisie en de Britse 56e Divisie, boekten slechts twee enige vooruitgang. Bij Ponte Rotto slaagden twee compagnieën van het parachutisten demonstratiebataljon van de 'Hermann Göring' Panzerdivisie gesteund door tanks, alsmede een tweede golf van het 'Hermann Göring' Aufklärungs-

bataillon, erin een wig te drijven tussen het 30e en het 7e Infanteriebataljon. Hevige verliezen onder de aanvallers noodzaakten hun de aanval stop te zetten.

In de westelijke sector infiltrerden elementen van Fallschirmregiment 10 in de posities van de 167e Brigade ten zuiden van de Buonriposo heuvelrug en twee compagnieën drongen door tot de zijweg voordat zij door tanks van het 46e Royal Tank Regiment weer werden verdreven. Het 8e Bataljon van de Royal Fusiliers ondernam plaatselijk tegenaanvallen en tegen middernacht was de vorige toestand hersteld.

De Duitse hoofdaanval was gericht tegen de Amerikaanse 45e Divisie. Om 06.30 uur drongen troepen van de 3e Panzergrenadier- en de 715e Infanteriedivisie voorwaarts in de richting van de stellingen van het 157e en het 179e Infanterieregiment die zich aan beide zijden van de Via Anziate bevonden. De Duitsers gebruikten hierbij Carroceto en de 'Factory' als scherm en als bevoorradingspunten. Zij trachtten hun opmars te leiden langs het Ficociakanaal in de sector van het 3e Bataljon van het 179e Infanterieregiment en langs het Carrocetokanaal tegen het 2e Bataljon van het 157e Infanterieregiment. Gedurende de ochtend werden alle aanvallen op het 179e afgeslagen, waarbij de Duitsers zware verliezen leden. In de middag stortte de demonstratie-eenheid die uit Duitsland was overgebracht, het Infanterielehrregiment, ineen toen het regiment onder granaatvuur kwam te liggen op de Via Anziate. De Duitsers keerden zich om en trokken terug in wanorde -geen ongewoon verschijnsel bij een eenheid waarvan de officieren

en manschappen geen of weinig ervaring opgedaan hadden op het gevechtsterrein. De geallieerde artillerie veroorzaakte veel doden en gewonden en, toen zij een groot deel van hun officieren hadden verloren, keerden de troepen om en vluchten. Meer ervaren troepen van de 3e Panzergrenadierdivisie slaagden er echter in ongeveer 1,5 km op te rukken langs beide zijden van de Via Anziate en de 715e Infanteriedivisie had ongeveer dezelfde afstand afgelegd in de richting van het 179e Infanterieregiment. Niettegenstaande dat bleef de verdedigingslijn van de 45e Divisie intact en de Duitsers hadden aanzienlijke verliezen geleden aan manschappen en materieel.

Overdag maakte de Luftwaffe 172 vluchten, maar de resultaten rechtvaardigden nauwelijks de hiervoor geleverde inspanning. Een landingsvaartuig werd tot zinken gebracht en een landingsschip werd beschadigd, terwijl aan de wal een munitiedump ten noorden van Anzio een treffer kreeg. De overige schade was slechts gering. In contrast hiermee maakte het Xlle Air Support Command 468 vluchten met jagerbommenwerpers, en met lichte en zware bommenwerpers. Zij gooiden daarbij 178 ton bommen op het slagveld; speciale aandacht kregen Carroceto en de 'Factory'.

Die avond gaf von Mackensen zijn twee legerkorpscommandanten, Schlemm en Herr, bevel de aanval voort te zetten gedurende de nacht van 16 op 17 februari. Voor 17 februari gaf hij als doel op de van west naar oost lopende weg van San Lorenzo tot Padiglione (eerder aangeduid met de term 'laterale of zijweg'), de laatste en uiteindelijke verdedigingslinie in het bruggehoofd van het Vle Legerkorps. Op 16 februari, nog voor middernacht, infiltrerde Infanterieregiment 725 langs beide flanken van een compagnie van het 157e die de Via Anziate moest bestrijken. Slechts 14 overlevenden slaagden erin zich omstreeks 05.00 uur terug te trekken nadat enkele tanks van het 191e Tankbataljon hun 75mm kanonnen van korte afstand hadden afgevuurd op de in golven aanstormende Duitse infanterie, en de omliggende velden hadden beschoten met .50 mitrailleurs.

Het 2e Bataljon van het 179e, dat onmiddellijk aangeleund was aan het 157e Infanterieregiment, kwam gedurende die nacht eveneens onder druk te staan en al spoedig slaagden de Duitsers erin een opening te forceren tussen beide regimenten. Zij verloren geen tijd bij het uitbuiten van dit tactische voordeel door het gat te verbreden en dieper te maken. Nadat het 2e en 3e Bataljon van het 179e om 07.40 uur waren gebombardeerd en van lage hoogte beschoten door ongeveer 35 Focke Wulfs 190 en Messerschmitts 109, werden zij aangevalen door een sterke strijdmacht, bestaande uit Infanterieregiment 725, twee bataljons van Infanterieregiment 145 van de 65e Infanteriedivisie en delen van Infanterieregiment 741 van de 114e Jägerdivisie. Om 08.55 uur werden twee bataljons van het 179e gedwongen zich ongeveer 1.000 meter terug te trekken. Zij waren in feite niet in staat een nieuwe verdedigingslinie in te nemen totdat zij waren teruggevalen op de 'Dead End Road' (een smerig karrespoor dat vanaf de Via Anziate in oostelijke richting liep), minder dan 1,5 km. ver-



Geheel boven: Temidden van de ruïnes van wat eens Carroceto was, liggen op een erf naast de kleine kapel van San Antonio geallieerde en Duitse wrakken van pantservoertuigen. De toren van de kerk van Aprilia is boven het opschrift 'Elettricità' op de achtergrond zichtbaar. Op de voorgrond twee gemechaniseerde 150mm kanonnen (SdKfz 138/1, Ausf. H) van de 3e Panzergrenadierdivisie. De halfrups (SdKfz 251) is waarschijnlijk het radio-verbindingsvoertuig van de batterij. Boven: De herbouwde San Antoniekapel. (IWM)



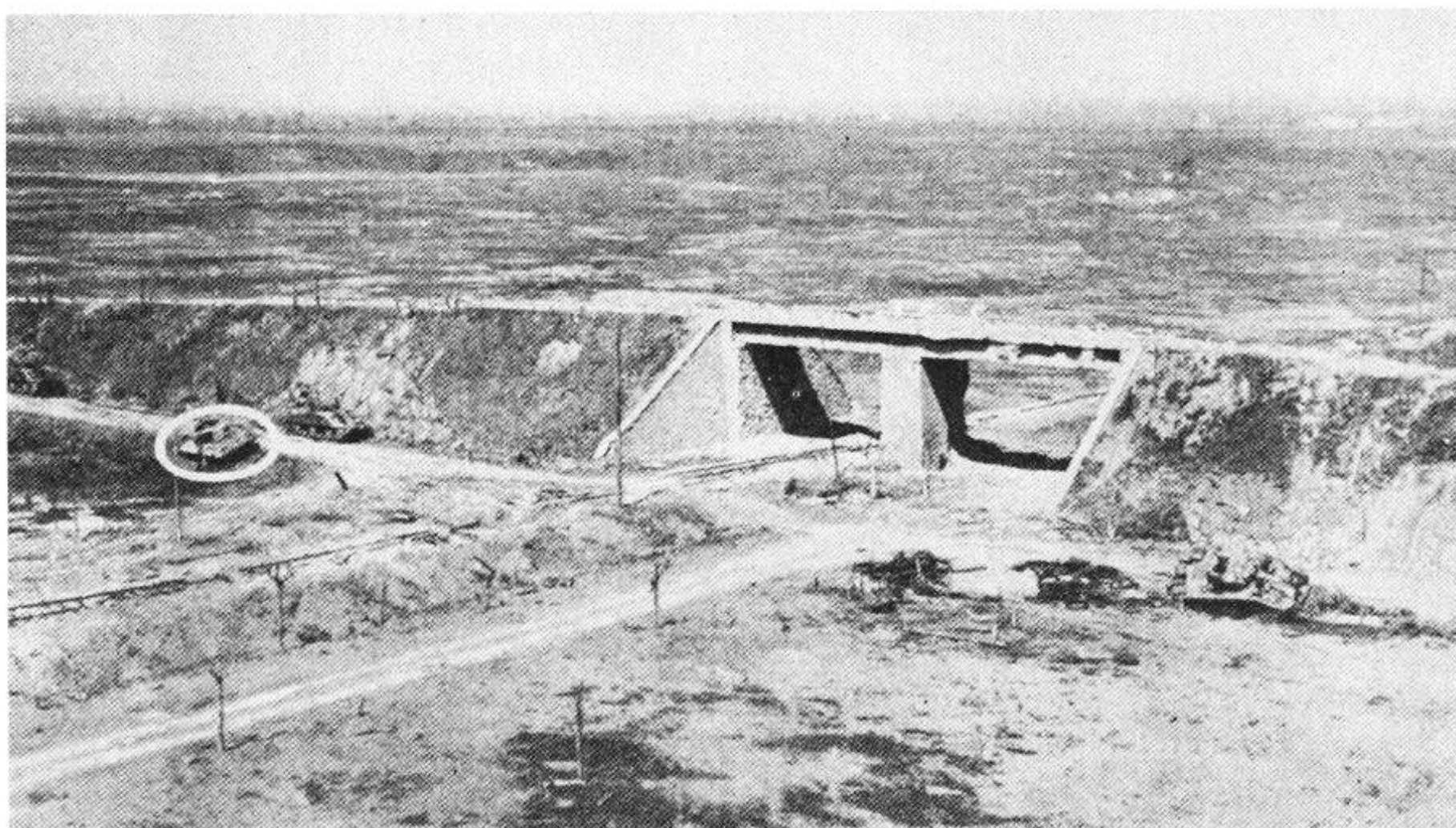
wijderd van de laatste verdedigingslinie van het bruggehoofd.

De Duitsers hadden het centrum van de Amerikaanse 45e Divisie weten terug te dringen over een afstand van omstreeks 1,5 km bij een frontbreedte van iets meer dan 3 km. Gedurende de namiddag, probeerden zij het door hen geschapen saillant te verbreden en te verdiepen. Zij bleven aanvallen langs de Via Anziate en, ten oosten ervan, tegen twee bataljons (het 2e en 3e) van het 179e Infanterieregiment. Doelen in de Duitse uitstulping werden vier keer bestookt door de volledige Legerkorpsartillerie en het Xlle Air Support Command maakte bij dag 724 vluchten waarbij 839 ton bommen werden afgeworpen. Toch wisten twee Duitse tanks, voordat zij tot staan konden worden gebracht, het eerste viaduct over de Via Anziate dat de weg en de daarnaast liggende spoorlijn overspande, te bereiken. De geallieerden noemden het viaduct de 'Flyover' of de 'Flyover Bridge'. Verdere pogingen van de Duitsers werden afgeslagen door tanks van het Amerikaanse 1e Pantserregiment.

Op de flanken van het Duitse saillant boden de 167e Infanteriebrigade en het Amerikaanse 157e ten westen van de Via Anziate hardnekkig en vastberaden tegenstand en het 180e (van de 45e Divisie) hield ferm stand in de streek van het Ficocchia en het Spaccassassikanaal. Als voorzorgsmaatregel had generaal Lucas de Britse 1e Divisie opgedragen in de omgeving van de Flyover een deel van de hoofdweerstandslinje van het bruggehoofd te bezetten. De 2e Infanteriebrigade en het 6e Bataljon Gordon Highlanders werden ten westen van het viaduct opgesteld en het 1e Bataljon Loyals ten oosten ervan, terwijl in de achterhoede de North Staffordshires in reserve werden gehouden. Om op de westelijke flank betere bescherming en grotere diepte te verkrijgen, namen het 5e Bataljon Grenadier Guards en het 1e Bataljon Irish Guards stellingen in ten westen en zuidwesten van de Gordon Highlanders. Nadat generaal Penney gewond was geraakt, nam generaal-majoor G.W.R. Templer tot 23 februari het commando op zich van zowel de 56e als de 1e Divisie.

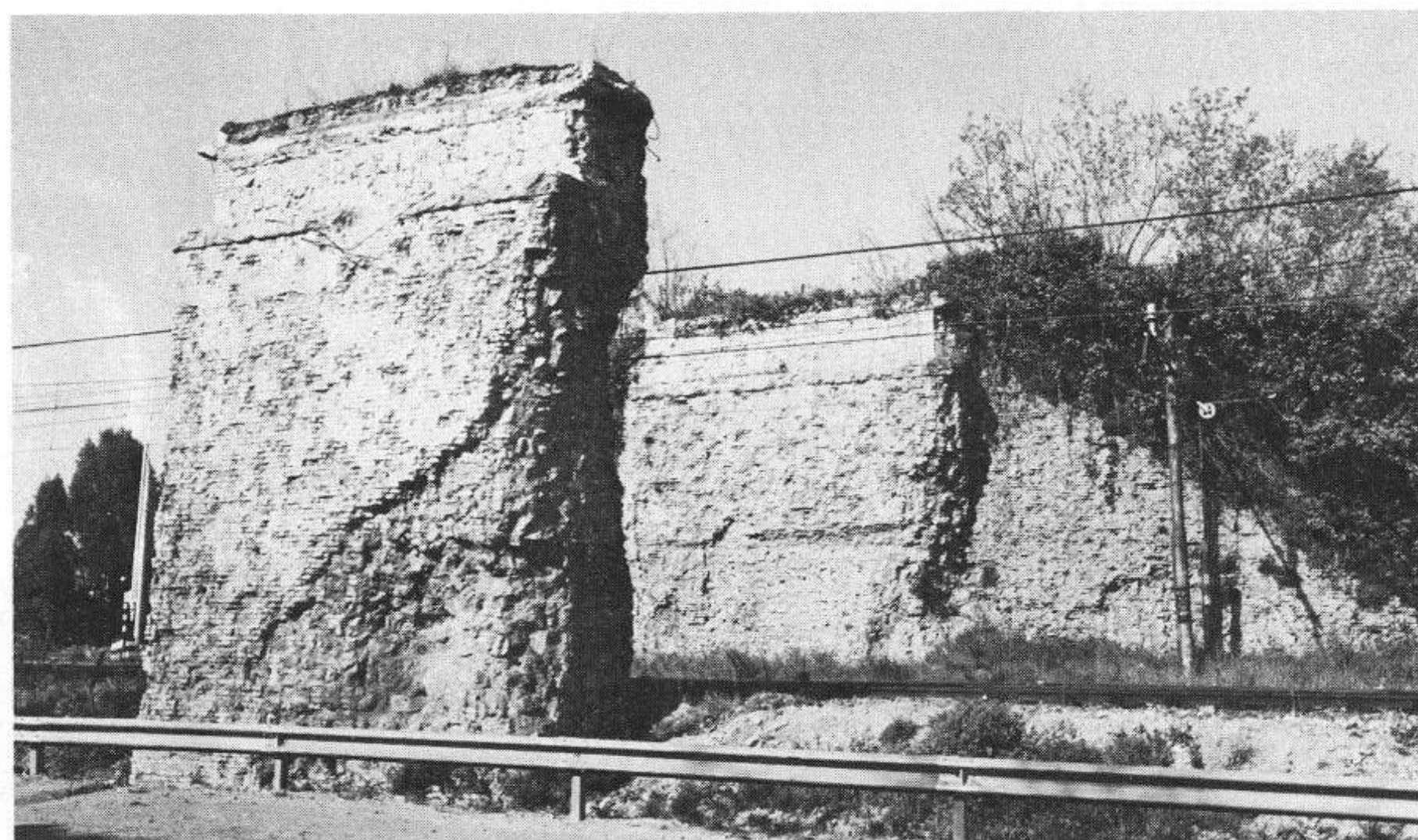
Hoewel de Duitsers gedurende de 17e februari overdag er niet in waren geslaagd hun doel te bereiken, met name de verovering van de zijweg San Lorenzo-padiglione, gaf General von Mackensen niettemin bevel dat de druk op het front gedurende de nacht van 17 op 18 februari gehandhaafd moest blijven. Verder besloot hij dat de mobiele pantserstrijdkrachten van de 26e Panzer- en de 29e Panzergrenadierdivision de volgende dag een laatste grootscheepse poging zouden doen om Nettuno te bereiken. Het Amerikaanse Vle legerkorps zou derhalve op 18 februari de climax van de gevechten tegemoet kunnen zien. Von Mackensen realiseerde zich dat zijn leger gedurende de eerste twee dagen tenminste 2.500 doden en gewonden had verloren en dat sommige van zijn infanteriebataljons uit niet meer dan 150 man bestonden. Door aanhoudende druk uit te oefenen slaagden manschappen van Infanteriedivision 715 erin tijdens de stormachtige nacht in het gebied van het Leschione kanaal ten oosten van de Via Anziate, te infiltreren tussen het 179e en 180e Infanterieregiment. Door zich in het gebied van spelonken en wadi's ten zuiden van de Buonripososheuvelrug en ten westen van de Via Anziate, te dringen tussen het 2e Bataljon van het 157e Infanterieregiment en de links daarvan gelegen 167e Brigade, konden delen van Fallschirmregiment 4 en Infanterieregiment 65 het 2e Bataljon van het 157e isoleren. Een tegen-

Gezicht vanaf het viaduct over de Via Anziate met Aprilia in de verte. Dit was de as waarlangs de Duitsers op 16 februari hun offensief inzetten. Onder: Enkele Duitse pantzers (één is er omcirkeld) wisten tot het viaduct door te dringen. (IWM/US Army)



aanval om 23.30 uur door het 2e en 3e Bataljon van het 179e, gesteund door tanks van het 191e Tankbataljon en het 3e Bataljon van het 157e, liep op niets uit, waardoor de gestelde doelen, het herwin-

nen van enig grondgebied ten oosten van de Via Anziate en het contact herstellen met het omsingelde bataljon, niet werden bereikt.



Wynford Vaughan-Thomas was de oorlogscorrespondent van de BBC die op D-Day in Anzio aan land ging. In 1961 verscheen zijn boek 'Anzio' met het verslag van de gevechten. Hieruit het volgende fragment: 'In het midden bleef één plek onberoerd. Het viaduct is er nog - geschonden, met littekens en pokdalig kanonvuur. Dit is een plaats voor herinneringen... Zelfs de resten van de oude observatie-loopgraaf zijn er nog en de sloot daar beneden waar een verlaten tank verstomd en scheef in lag gedurende de vier maanden durende veldslag... Is dit werkelijk het toneel van de vijandelijke tegenaanval, de 'killing ground' van de februari-gevechten? Het viaduct schijnt de enige plaats te zijn in het moderne Anzio waar de oude veteraan zich deze vragen kan stellen.' Toen wij in april 1976 Anzio voor het eerst bezochten, stonden de gehavende pijlers er nog, maar helaas werden zij kort na ons bezoek gesloopt ten behoeve van de bouw van een nieuw viaduct.



Deutsche Reichsbahn Berlin 919219
Kantel-Wassermark 10t

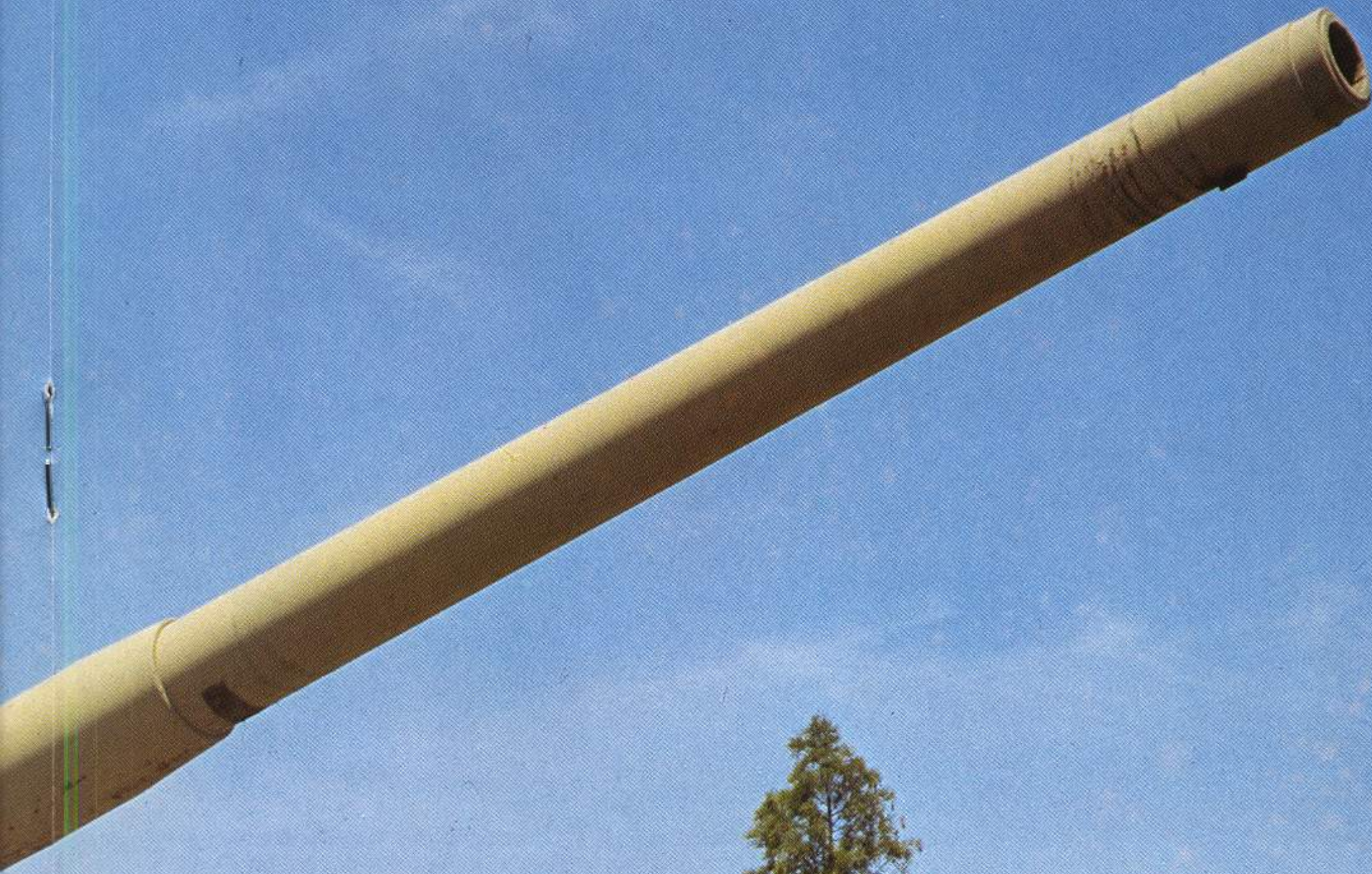
Leopold

Maximaler Beton-Druck 21000 kg
Länge 293 m

Tragkraft
10 t

In Höhen von 100 bis 150 m
Abzweig-Weichen

Desert, Berlin-KOS



De Crisis

18 - 19 februari

Bij het aanbreken van de dag begonnen de Duitse aanvallen opnieuw. Er werd hard gevochten ten zuiden van de Buonriposoheuvelrug, maar het belegerde 2e Bataljon van het 157e hield vastberaden stand. De Duitse hoofdaanval werd uitgevoerd ten oosten aan de Via Anziate waar de twee bataljons van Panzergrenadierregiment 67 (26e Panzerdivision) en drie bataljons van Panzergrenadierregiment 15 (29e Panzergrenadierdivision) - tesamen een gedeelte vormend van von Mackensen's mobiele pantserstrijdmacht - het gevecht openden in de sector van de 715e Infanteriedivisie. Bij deze aanval waren ook de zes bataljons van Infanterieregiment 721 en 741 van de 114e Jägerdivision betrokken, alsmede eenheden van de 3e Panzergrenadierdivision. Profiterend van de verwarring die het gevolg was van de nachtelijke infiltratie en de desorganisatie ontstaan door het mislukken van de Amerikaanse tegenaanval, vielen de Duitsers met grote vastberadenheid en doorzettingsvermogen de stellingen aan van het reeds uitgedunde Amerikaanse 179e Regiment. De posities van het 3e Bataljon van dit regiment stortten ineen en de overblijfselen van het bataljon bereikten druppelsgewijs de laatste linie van het bruggehoofd, de zij- of laterale weg. Dit leidde ertoe dat het 2e Bataljon van het regiment zich moest terugtrekken en, halverwege de ochtend, was het 179e Regiment terug op de stellingen die de laatste linie bestreken, samen met het 1e Bataljon Loyals links en het 2e Bataljon van het 130e rechts aangeleund. Dit regiment kwam al spoedig van drie kanten onder vuur te liggen en gedurende de rest van de ochtend hadden er bloedige gevechten plaats. Helemaal zorgde slechte weersomstandigheden ervoor dat het XIIe Air Support Command niet meer dan 150 vluchten kon uitvoeren die rechtstreeks steun moesten bieden. De geallieerde artillerie bleef echter actief en haar tol eisen. Om 11.10 uur ontdekte een artillerie verkenningsvliegtuig dat een eenheid tanks en meer dan 2.000 Duitse infanteristen de Via Anziate ten zuiden van Carroceto, afkwamen. Binnen enkele minuten werd het vuur van 224 Britse en Amerikaanse kanonnen gecoördineerd en op het doel gericht. De grond waarop de Duitsers liepen begon plotseling te schokken; nadat de rook was opgetrokken leek de aanvalsstrijdmacht uit elkaar te zijn geslagen. Gedurende het volgende uur werd deze concentratie van vuur op vier andere doelen gericht. De Duitsers leden zeer zware verliezen, maar er scheen geen eind te komen aan de golven infanterie die tegen de 45e Divisie werden ingezet.

In de middag voerden de Duitsers de hevigste aanvallen van die dag uit en de gevechten berieken hun grootste intensiteit. Vanuit het noordwesten richting Padiglione voerden twaalf tanks van de 26e Panzerdivision de eerste stoot uit en slechts een opgeblazen brug over een sloot verhinderde dat zij konden doorbreken. Golven Duitse infanterie wierpen zich op de geallieerde verdedigingslinie waar het 1e Bataljon Loyals zich bevond, het ingestorte front van het 179e en rechts daarvan het 180e. Om 14.00 uur had kolonel W.O. Darby, die het bevel had gevoerd over de onfortuinlijke Rangers, het commando op zich genomen van het 179e Infanterieregiment. Hij vroeg toen aan de commandant van de 45e Divisie, generaal Eagles, toestemming zich zuidwaarts terug te trekken van de laatste verdedigingslijn en zich in de beschutting van het Padiglione bos te reorganiseren. Eagles weigerde dit en gaf hem bevel stand te houden en de laatste stelling van het bruggehoofd niet prijs te geven. Tegelijkertijd beloofde hij versterking met het 1e Bataljon van het 157e Regiment. Niettemin bleven de Duitsers komen over de vlakke open velden en de laatste duizend meter tussen Dead End Road en het talud van de laterale weg. Zij leden een ontstellend groot aantal verliezen. De Loyals konden een aanval pas afslaan na man tegen man gevechten. Toch wisten enkele kleine detachementen door te dringen tot de laterale weg. Gedurende korte tijd was het een dubbeltje op z'n kant omdat de Duitsers vochten met de moed der wanhoop om de uiteindelijke doorbraak tot stand te brengen.

Generaal Truscott drong er nu bij generaal Lucas op aan met de reserves die bijeengebracht konden worden, een tegenaanval te beginnen. Lucas aarzelde, maar generaal Clark, die zich op het hoofdkwartier van het VIe Legerkorps bevond, steunde



In Nettuno, voor het hoofdkwartier van het VIe Legerkorps, begroet een uitgelaten generaal-majoor John P. Lucas brigade-generaal Robert T. Frederick, commandant van de 1e Special Service Force. Deze foto werd op 2 februari genomen en de zaken gingen toen voor de geallieerden niet al te slecht, zij het wat langzaam. De volgende dag sloegen de Duitsers echter terug en binnen drie weken was generaal Lucas vervangen. (US Army)

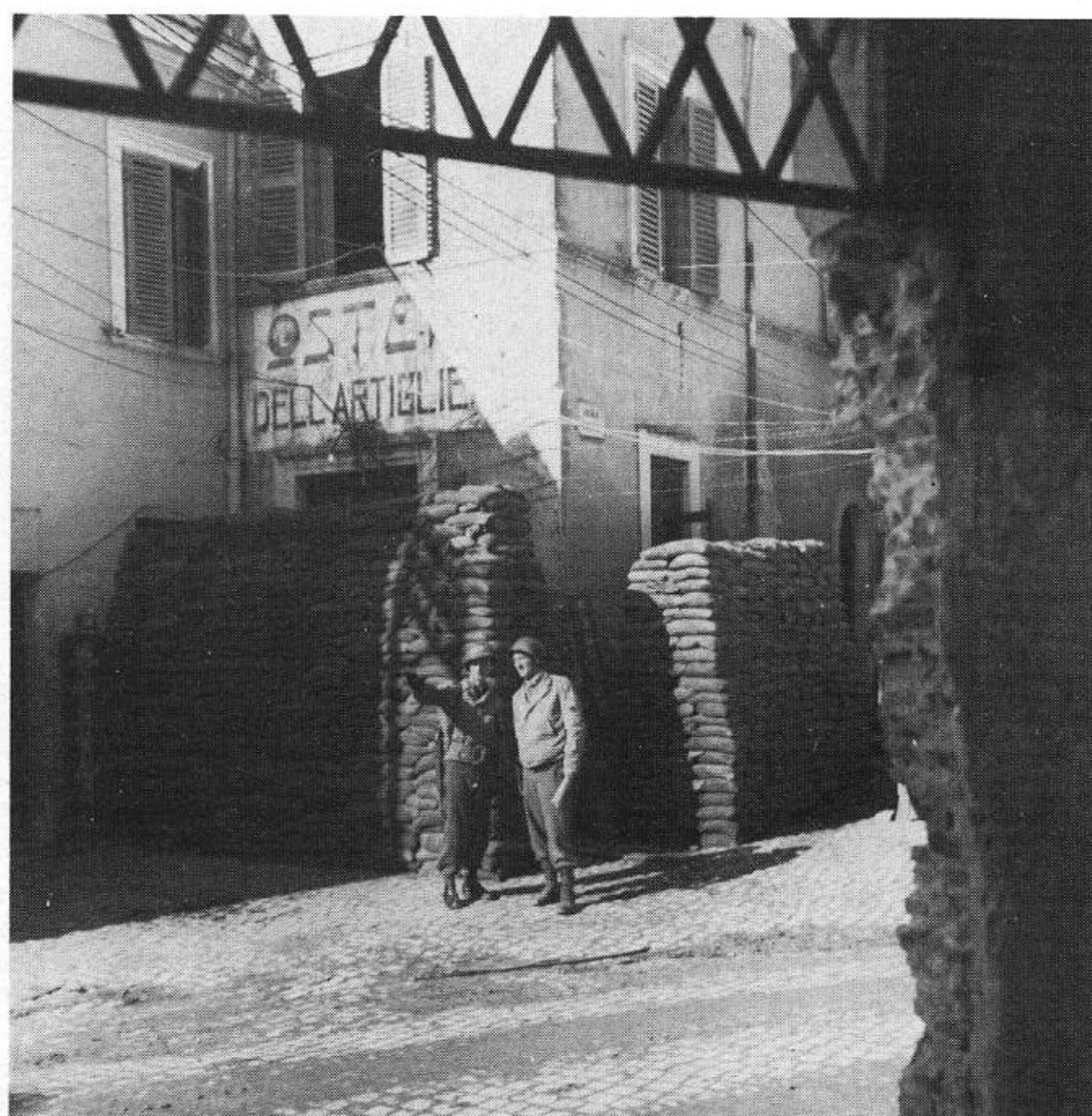
Truscott, waarna Lucas zich, onder druk, accoord verklaarde. Intussen hadden de 2e Infanteriebrigade en het Amerikaanse 179e Infanterieregiment alle achterwaartse echelons, koks, werktroepen, en zelfs de compagnieën die in de haven werkten -naar het front ontboden.

Voordat op 19 februari de geallieerde tegenaanval kon worden ingezet, hernieuwden de Duitsers hun aanvallen even na 04.00 uur, waarbij zij zich concentreerden op het 1e Bataljon Loyals en het 1e Bataljon van het met pech overladen 179e Regiment. Gesteund door enkele tanks van de 26e Panzerdivision, slaagden het 1e en 3e Bataillon van Panzergrenadierregiment 15 erin opnieuw door te dringen tot de laterale weg ten oosten van de Via Anziate. Maar om 08.00 uur werden zij gedwongen zich terug te trekken. Gedurende de ochtend probeerden tanks van de 26e Panzerdivision herhaaldelijk langs de Via Anziate op te rukken, maar zij

werden tegengehouden door het Amerikaanse 701e Tankjagerbataljon dat tenminste zeven Duitse tanks buiten gevecht stelde. Om 12.00 uur hield artillerievuur een infanterieaanval tegen van manschappen van de 3e Panzergrenadierdivision. Eerder op die dag, om 06.30 uur was de tegenaanval begonnen waarmee Lucas de vorige dag had ingestemd. Het Amerikaanse 6e Pantserinfanterieregiment (3e Divisie) en een bataljon Sherman tanks van het 1e Pantserregiment rukten op langs de as van de Padiglione-Carroceto-weg, door de geallieerden de 'Bowling Alley' genoemd. Het 30e Regiment bevond zich aan beide zijden en ten noorden van de weg en het 6e ten zuiden ervan. Hoewel in de ochtend de opmars tijdelijk vertraging ondervond door vuur afkomstig van Tigertanks en van Duitse infanterie lang het Ficocciakanaal, hadden de Amerikanen omstreeks 16.00 uur hun doel -de Dead End Road- bereikt. Tijdens de opmars wer-



In het begin van februari had Lucas z'n hoofdkwartier in de voormalige Italiaanse artilleriekazerne in de Via Santa Maria 39. Heden ten dage maakt het gebouw een verwaarloosde en vervallen indruk die volstrekt niet overeenkomt met het historische karakter ervan.



Boven: Toen op 20 februari het hoofdkwartier van het legerkorps werd gefotografeerd was het verhuisd naar de Osteria dell'Artigliere aan de doodlopende Via Romana. Volgens het oorspronkelijke onderschrift bevond het hoofdkwartier zich onder de grond, maar Jean Paul ontdekte dat het Artillerie Café slechts een eenvoudig souterrain had. Boven rechts: Dezelfde foto van het Signal Corps, Bell, keerde tien dagen later nog eens terug en maakte toen vanaf hetzelfde standpunt een 'vergelijkingsfoto' waarop een muur van zandzakken is te zien als bescherming tegen de bombardementen en de beschietingen. Rechts: Thans is er een levensmiddelenzaak die de aandacht trekt met de naam 'OK-USA'.

den ongeveer 200 krijgsgevangenen gemaakt afkomstig van delen van Infanterieregiment 741, 721 en 735 en van een compagnie van het 2e Bataljon North Staffordshire, gesteund door een eskadron van het 46e Royal Tank Regiment, ondernamen een aanval om een weerstandest langs de laterale weg op te ruimen en rukten 1,5 km op langs de Via Anziata, waarbij meer dan 200 krijgsgevangenen werden gemaakt.

In de loop van de 19e februari bleek uit het verlies aan tanks en manschappen die waren ingezet bij de aanvallen in de ochtend en uit de veelheid van eenheden waaruit de krijgsgevangenen afkomstig waren dat, tegen de avond, het offensief van AOK 14 als mislukt kon worden beschouwd en dat het VIe Legerkorps het bruggehoofd had behouden. Bekend is dat in de namiddag van de 19e februari



Het VIe Legerkorps had ook een uitgebreid, in harde rotsen uitgehouwen grottencomplex in gebruik genomen, dat in gelukkiger dagen als wijnopslagplaats had gediend. Met behulp van een gemeente-ambtenaar, Silvano Casaldi, werd Jean Paul door een plaatselijke politie-agent, Roberto Maiozzi, naar de plek, op het terrein van de Villa Borghese gebracht, halverwege Nettuno en Anzio.



'Dead End Road' vandaag - niet langer de bitter omstreden weg in 1944 en ook niet meer een doodlopende weg.



Anderhalve kilometer naar het zuiden kruiste de zijweg of 'Lateral Road' uit Padiglione de Via Anziate bij het viaduct.



Hitler instemde met Kesselring's voorstel het offensief af te breken. Maar op 20 februari herinnerde Kesselring von Mackensen eraan dat diens eerste taak nog steeds de eliminering van het geallieerde bruggehoofd was.

In het tijdvak van 16-20 februari had AOK 14 een verlies geleden van 5.389 doden, gewonden en vermisten. Het VIe Legerkorps had 609 man gevangen genomen. De geallieerde verliezen bedroegen 3.496 doden, gewonden en vermisten. De Duitsers beweerden dat zij 1.304 man krijsgewonden hadden gemaakt. Op 19 februari bedroeg de gevechtssterkte van de 65e Infanteriedivision nog slechts 901 officieren en overigen, en Infanterieregiment 735 van de 715e Infanteriedivision telde op 20 februari niet meer dan 185 officieren en overigen.

Deze Duitse lichte pantserwagen, een SdKfz 222, behoorde tot Panzeraufklärungsabteilung 129 van de 29e Panzergrenadierdivision, de zogeheten Falke Division (let op het valken-embleem). Het voertuig werd even ten noorden van het viaduct buiten gevecht gesteld. Dit is een foto die later tijdens de veldtocht werd gemaakt, toen het viaduct reeds was hersteld met delen van een Bailey-brug. (IWM)



Jean Paul toonde veel moed toen hij in het midden van een Italiaanse hoofdweg ging staan voor het maken van z'n vergelijkingsfoto. Op de achtergrond de nieuwe viaduct.



Het Vle Legerkorps behoudt het bruggehoofd

20 februari - 3 maart

Tussen 20 en 29 februari was de slag beperkt tot harde gevechten; plaatselijke acties in de sectoren van de twee schouders van het Duitse saillant ten zuiden van de Buonriposoheuvelrug en ten oosten van de Via Anziate. Het Vle Legerkorps was erop uit zijn verdediging te versterken om aldus de Duitse uitstulping in bedwang te houden. De grens tussen de 45e Infanteriedivisie en de 3e Amerikaanse werd naar ongeveer 1,5 km ten westen van Carano verplaatst. Hierdoor kwam de verantwoordelijkheid voor de linker schouder van het Duitse saillant te liggen bij de Britse 1e en 56e Divisie. Eerstgenoemde verving daarbij ten noorden van het viaduct en ten westen van de Via Anziate het 3e Bataljon van het 157e Infanterieregiment van 21 op 22 februari zonder dat de Duitsers reageerden. De grenswijziging tussen de divisies had het front van de 45e Divisie bijna tot de helft teruggebracht.

De nieuw aangekomen 169e Infanteriebrigade (Britse 56e Divisie) had tot taak het belegerde 2e Bataljon van het Amerikaanse 157e Infanterieregiment af te lossen. De 169e Brigade was echter niet zo fortuinlijk als de 1e Divisie en zij werd betrokken in wat bekend zou worden als de Slag om de Grotten die zich afspeelde in een deel van het gebied waar zich de wadi's bevonden, ongeveer 600 meter ten westen van de Via Anziate. Eveneens in de nacht van 21 op 22 februari hadden de Duitsers besloten hun plaatselijke offensief voort te zetten in een gebied dat uiterst geschikt was om te infiltreren. Het gevolg van deze Duitse beslissing was dat het 2/7 Bataljon van het Queen's Royal Regiment onderweg naar het 2e Bataljon van het 157e, ongeveer 70 man verloor. Er heerste bij het batal-

Boven: Gewonden worden naar de kade in Anzio gebracht om vervoerd te worden naar hospitalen in Zuid Italië. (US Army) Onder: Thans is de Via Porto Innocenziano verbreed. De oude aanlegkade is verdwenen onder de rijweg en de trappen zijn verplaatst. Onze vergelijkingsfoto werd genomen vanaf een hevig slingerende vissersboot.



jon enige wanorde toen het in het grottengebied arriveerde en voor het Amerikaanse bataljon was het die nacht onmogelijk de grotten te verlaten en terug te keren. Het slaagde erin in de vroege ochtend van 23 februari uit te breken. Dit eerste klas bataljon, dat omsingeld was geweest en het grootste deel van de week onophoudelijk was aangeval-

len zonder enige grond prijs te geven, kwam met 225 man terug, alles dat resteerde van de oorspronkelijke sterkte van 800 man. Hoewel 2/7 Queen's Royal Regiment met succes de Amerikanen in de grotten had afgelost, slaagde 2/6 Queen's er niet in voorraden aan te voeren, en een nieuwe Duitse aanval op 23 februari, waarbij twee



Ook krijgsgevangenen worden vanuit het gevechtsterrein naar elders overgebracht om de druk op voorraden en andere faciliteiten te verlichten. (US Army)



De opperbevelhebber, generaal Sir Harold Alexander bezocht het bruggehoofd diverse keren. De eerste keer ging hij op D-Day aan land met generaal Clark om de opmars te bespoedigen, waarna hij drie dagen later met de commandant van het 5e Leger terugkeerde. Alexander en Clark waren beiden teleurgesteld over het gebrek aan doortastendheid dat generaal Lucas ten toon spreidde. Alexander keerde terug op D plus 9, bleef drie dagen om het gevechtsterrein persoonlijk te inspecteren, de tijd nemend om met alle ondercommandanten te spreken. Op 16 februari was generaal Alexander met Clark overeengekomen dat generaal-majoor Lu-



cian K. Truscott, de commandant van de 3e Infanteriedivisie, generaal Lucas zou vervangen die Clark 'fysiek en mentaal vermoeid achtte wegens zijn langdurig bevelhebberschap te velde'. Het werd aan de Amerikanen overgelaten de bevelswijziging door te voeren, waarna Lucas tijdelijk Clark's plaatsvervangend commandant van het 5e Leger werd. Clark zorgde ervoor dat hij in Sorrento wat op verhaal kon komen, waarna hij drie weken later naar de Verenigde Staten werd overgeplaatst om daar een legercommando op zich te nemen.

compagnieën onder de voet werden gelopen, grendelde het gebied van 2/7 Queen's volledig af. Sommigen van dit bataljon slaagden er nog in terug te keren naar de stellingen van 2/6 Queen's. De poging het grottengebied te behouden moest worden opgegeven.

Op 22 februari vernam generaal Lucas, wiens voorzichtige defensieve tactiek werd gerechtvaardigd, zou men kunnen stellen, door het afslaan van het Duitse tegenoffensief, dat hij van zijn commando was ontheven en dat hij zou worden vervangen door generaal Truscott, de commandant van de Amerikaanse 3e Divisie. De algemene indruk was dat Lucas niet doortastend genoeg was geweest. In ieder geval was tegen de 20e februari aan het geallieerde oppercommando duidelijk geworden dat er geen hoop was in de nabije toekomst in Anzio een beslissend succes te halen. Toen het ook duidelijk werd dat de tweede slag om Cassino, evenals de eerste niet had geleid tot een doorbraak van de Gustavlinie, werd besloten het bruggehoofd zo te 'organiseren dat het geruime tijd zou kunnen standhouden'. De aandacht werd geconcentreerd op een nieuw offensief bij Cassino. Op die manier werd Anzio, dat indertijd werd beschouwd als de methode om de impasse bij de Gustavlinie te doorbreken, thans zelf in een impasse gedrongen en in afwachting gehouden van een offensief bij Cassino dat redding moest brengen.

Op 24 februari arriveerde in Anzio de Britse 18e Infanteriebrigade (losgemaakt van de 1e Pantserdivisie), bestaande uit het 1e Bataljon Buffs, het 14e Bataljon Sherwood Foresters en het 9e Bataljon King's Own Yorkshire Light Infantry.

Om deze tijd waren Kesselring en von Mackensen bezig een tweede tegenoffensief voor te bereiden tussen de Ponte della Crocetta en Isola Bella naar de noordelijke rand van het Padiglione-woud. Hitler echter, zonder ooit het terrein gezien te hebben, maar overtuigd van zijn superieur tactisch inzicht, decreeteerde dat de nieuwe aanval zou moeten plaatsvinden tussen de rivier de Astura en het Mussolinikanaal, richting Nettuno. In overeenstemming hiermee wijzigden Kesselring en von Mackensen hun plan, hoewel laatstgenoemde zich zorgen maakte over de vele greppels en sloten waar de aanvalslinij doorheen liep en die een obstakel zouden kunnen worden voor gemechaniseerde eenheden.

Op 28 februari bleek uit een onderschept telegram dat de aanval de volgende dag zou beginnen. De gebruikelijke afleidingsmanoeuvres, deze keer uitgevoerd door het 1e Fallschirmmееkorpс, hadden ten zuiden van de Buonriposoheuvelrug en ten westen van het Carontekanaal (Fosse di Caronte) in het beruchte wadi-gebied, de 1e en de 56e Divisie tot doelwit. Voorts vielen ze aan in de Noord



Geheel boven: Generaal Alexander op de Via Gramsci in Nettuno, waarna hij (boven) officieren en manschappen gelukwensde op de Piazza Giuseppe Mazzini. (IWM)



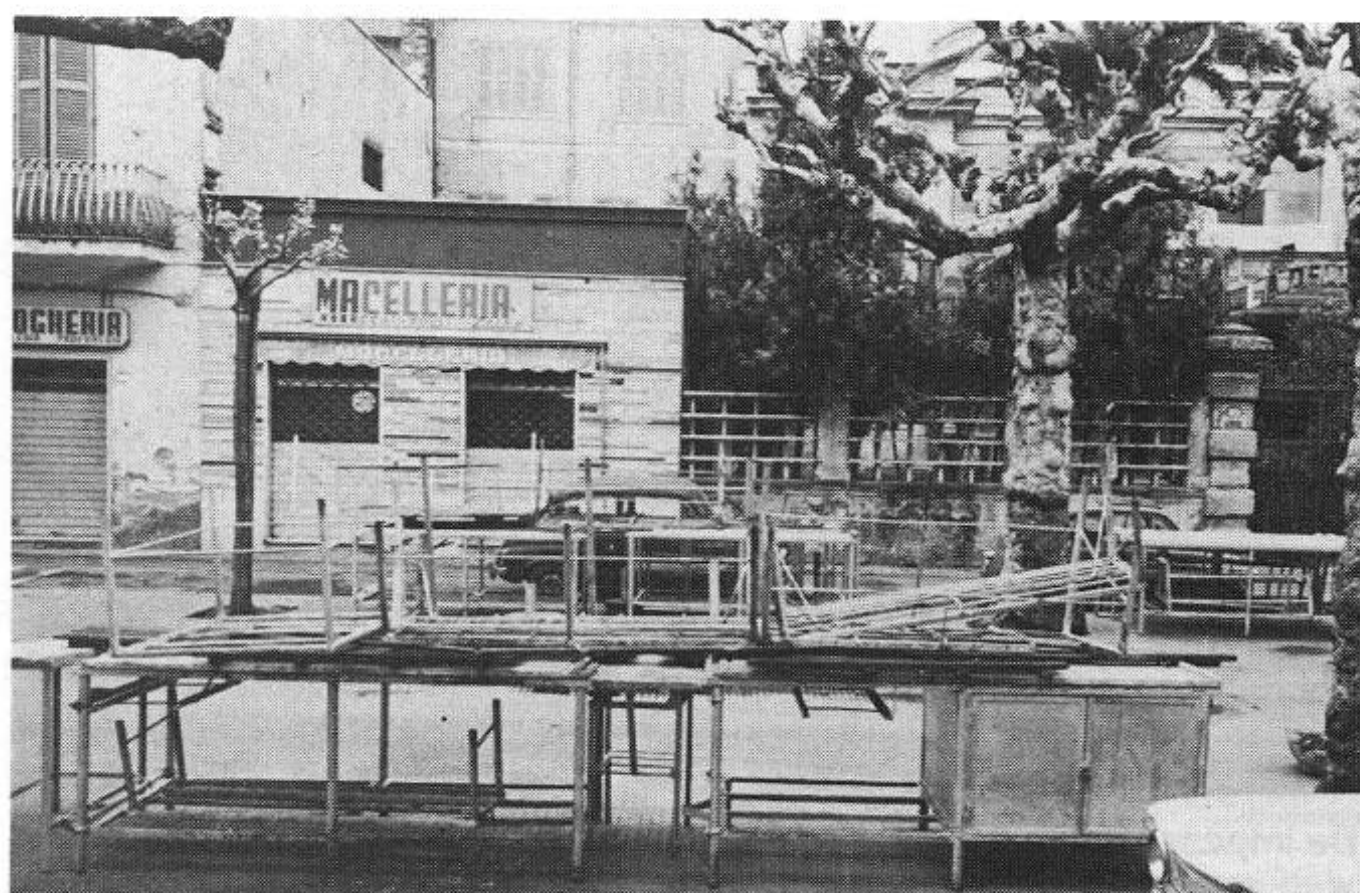


en Zuid 'Lobster Claw' (kreeftenschaar: een naam geënt op de vorm van de wadi's) en in Pantoni. Hevige aanvallen werden uitgevoerd op stellingen van de 168e Brigade ten westen van de Via Anziate, en op de Sherwood Foresters en 2/6 Bataljon Queen's ten tijde van een aflossing tussen de bataljons. Hoewel de Sherwood Foresters een compagnie verloren, bleef de verdedigingslinie onveranderd.

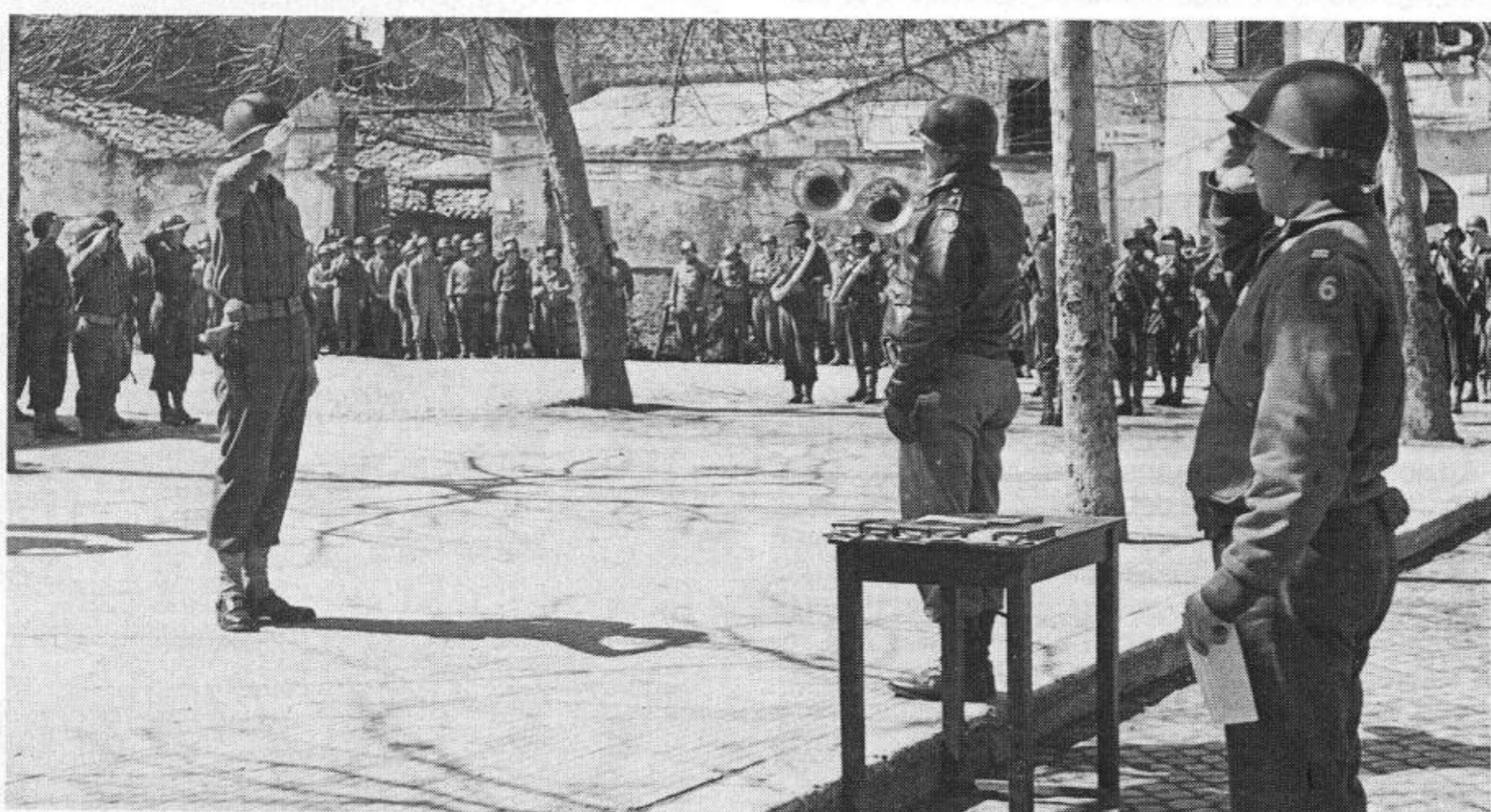
De Duitse hoofdaanval begon op 29 februari bij het eerste ochtendgloren, toen tanks en infanterie massaal oprukten in de richting van de Amerikaanse 3e Divisie. Panzergrenadierregiment 1028 (opgehangen aan de 144e Jägerdivision) had Carano als operatiedoel. Veel talrijker dan het Amerikaanse 509e Infanteriebataljon Parachutisten, zwenkte het 1e Bataljon van het regiment in zuidwestelijke richting, passeerde de landerijen tussen het Caranokanaal (Fosso di Carano) en het Formato del Bovekanaal (Fosse Formate del Bove) en drong vervolgens door over een afstand van ruim 700 meter. Ten westen van Carano voerde het 2e Bataljon twee aanvallen uit die weinig opleverden. Naar het oosten echter wist het 1e Bataljon van Grenadierregiment 955 (362e Infanteriedivision) te infiltreren tot op bijna 300 meter van de Ponte della Crocetta door langs de as van het Molekanaal (Fosse della Mole) tussen het 2e en 3e Bataljon van het 7e Infanterieregiment aan te vallen.

Verder naar het oosten, omstreeks het middaguur, voerden enkele Mark IV en Tiger tanks, en mannen van Panzergrenadierregiment 9 (26e Panzerdivision) aanvallen uit langs de weg Cisterna-Campomonte en veroverden ongeveer 900 meter ten zuidwesten van Ponte Rotto een brug, waarna zij tot staan werden gebracht. 's Avonds gingen Amerikaanse genisten vooruit en ondermijnden de weg terwijl tevens anti-tank kanonnen en tankjagers werden opgesteld. Links van de 26e Panzerdivision bonden eenheden van de 'Hermann Göring' Panzerdivision de strijd aan met het 15e Infanterieregiment dat terrein bezet hield aan beide zijden van de weg Conca-Cisterna. Veertig à vijftig aanvallers slaagden erin door te dringen tot ten oosten van Isola Bella. Een tegenaanval dreef hen terug en het 601e Bataljon Tankjagers stelde zeven tanks buiten gevecht en beschadigde er negen die opereerden langs de wegen van Cisterna en Ponte Rotto.

Gedurende de ochtend verhinderden wolken en stormachtig weer dat de Geallieerden steun uit de lucht ontvingen, maar na 15.00 uur bombardeerden en beschoten 240 jager- en licht bommenwerpers vijandelijke tanks, alsmede Duitse infanterie langs het front van de Amerikaanse 3e Divisie. Rechts van deze divisie voerden Pionierbataillon 715 en onderdelen van de 16e Panzergrenadierdivision (alle onder bevel van de 715e Infanteriedivision) een afleidingsaanval uit in de sector van het 504e Infanteriebataljon Parachutisten, met het doel te trachten een brug te veroveren over het Cistanakanaal dat uitmondt in het Mussolinikanaal. De aanval werd gekeerd door het 4e Bataljon Rangers. Kampfgruppe Schindler, samengesteld uit diverse eenheden van de 715e Infanterie en van de 'Hermann Göring' Panzerdivision, kregen het ook niet voor elkaar ten zuiden van het dorp Borgo Sabatino een bruggehoofd te vestigen over het Mussolinikanaal. De Duitsers verloren daarbij 4 officieren en 107 overigen, die gevangen werden genomen. Aan het eind van de eerste dag van hun tweede tegenoffensief hadden de Duitsers nauwelijks de buiten-



De benoeming van generaal-majoor Truscott had een positieve invloed op de sfeer in het bruggehoofd. Zijn stijl van bevelvoering was het tegendeel van die van zijn voorganger en hij legde het erop toe het front regelmatig te bezoeken - 'zien en gezien worden'. Hij verbeterde ook de relaties tussen zijn Amerikaanse en Britse ondergeschikten, een taak die Lucas had laten liggen. Tijdens deze plechtigheid op 1 april op de Piazza del Mercato reikte Truscott decoraties uit aan manschappen van beide naties. (IWM)



ste verdedigingslinie van de Amerikaanse 3e Divisie kunnen aantasten, hoewel de voorwaartse eenheden van de Amerikanen zware verliezen hadden geleden.

De daarop volgende nacht van de 29e februari op de 1e maart regende het zonder ophouden evenals een groot deel van de eerste maart. De tegenaanval die het 2e Bataillon van het Duitse 30e Infanterieregiment in de namiddag van de 29e was begonnen, werden de volgende dag bij licht voortgezet en omstreeks 08.30 uur hadden de Duitsers de voormalige buitenste postenlinie van het 509e Infanteriebataljon Parachutisten bereikt, net iets ten oosten van Carano. Een Duitse tegenaanval gedurende de namiddag werd gestuit door een

zeer zwaar geconcentreerd artilleriebombardement.

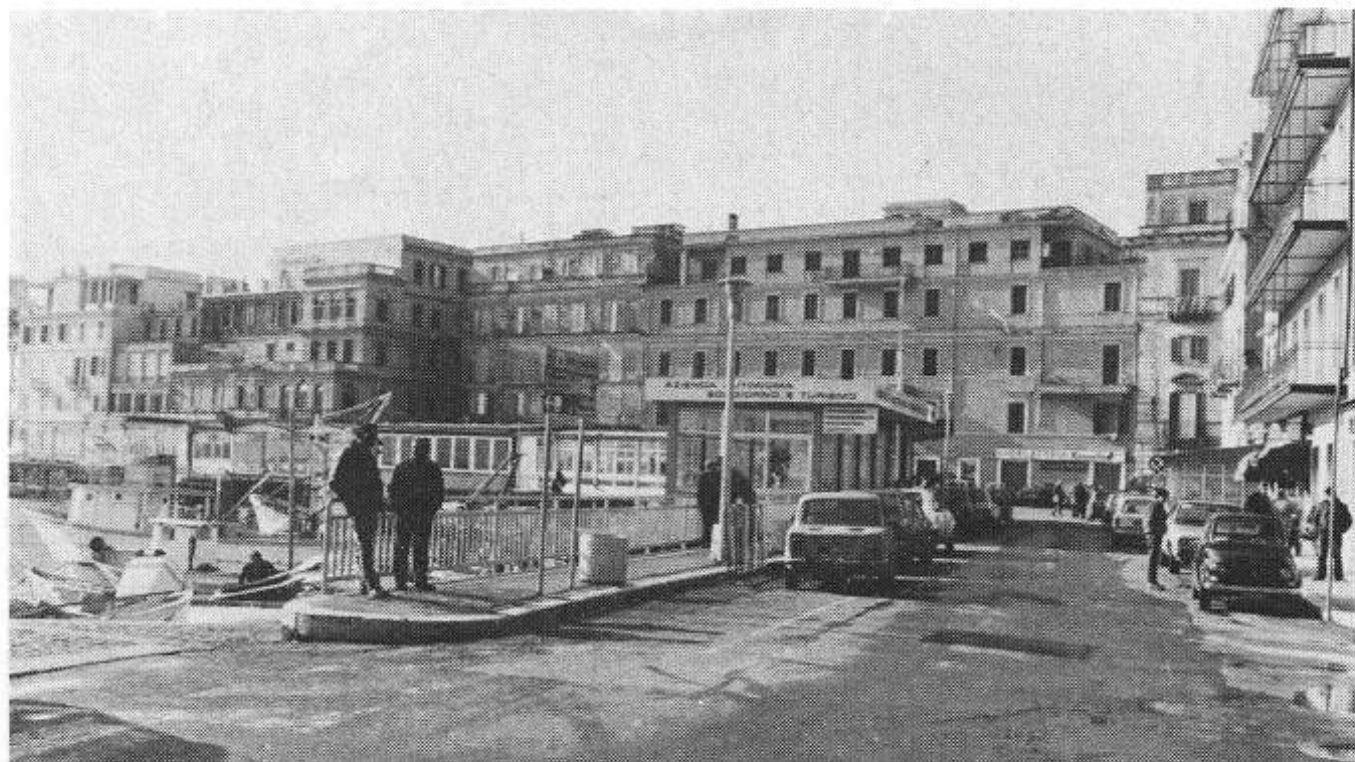
Na de mislukte aanvallen op de 29e realiseerde Kesselring zich dat von Mackensen er niet in zou slagen door te breken, en op 1 maart om 18.40 uur gaf hij order dat het offensief moest worden afgebroken. De laatste grote aanval op het bruggehoofd Anzio kwam hierdoor aan zijn eind. De Duitsers verloren beide dagen 2.731 man aan gewonden, doden en vermisten, een aantal dat echter werd samengesteld uit onvolledige opgaven. Alsof met het einde van het tweede Duitse offensief wilde vieren, wierpen geallieerde vliegtuigen op 2 maart, bij mooi weer, in het gebied Carroceto/Cisterna/Campoleone/Velletri 566 ton bommen af.



Het wadigebied - thans een vredig landschap na de bittere gevechten op 29 februari.



De impasse aan het Anzio-front van maart tot de uitbraak in mei had veel weg van de statische oorlogvoering aan het Westelijk Front in de Eerste Wereldoorlog. De artillerie had een dominerende rol. Hier wordt een



155mm Long Tom uitgeladen op de Via Zanardelli, thans een populair gedeelte van Anzio met het ene na het andere visrestaurant. (US Army)

Patstelling

maart - 22 mei

Na het tweede Duitse offensief, namen beide partijen de gelegenheid waar zich te reorganiseren en zich te hergroeperen. Om de 56e Divisie af te lossen, die naar Egypte vertrok om daar te recuperen, arriveerde tussen 5 en 11 maart in Anzio de Britse 5e Infanteriedivisie, bestaande uit de 13e, 15e en 17e Infanteriebrigade. Tussen 7 en 9 maart werd de 24e Guards Brigade afgelost door de 18e Infanteriebrigade die op 24 februari was aangekomen en die nu onder bevel kwam van de Britse 1e Divisie. Het Amerikaanse 504e Infanteriebataljon Parachutisten vertrok op 1 april en de Rangers verlieten Anzio ook. Deze terugtrekking van troepen werd meer dan goed gemaakt door de aankomst in Anzio van de Amerikaanse 34e Infanteriedivisie die op 21 maart begon te debarkeren, en van nog eens 14.000 man versterkingen die in de loop van maart arriveerden. De 34e Divisie, die begin februari Monte Cassino tijdens de eerste slag op het punt stond in te nemen, verving op 28 maart aan het Cisternafont de Amerikaanse 3e Divisie. Aan het eind van de maand telde het VIe Legerkorps van generaal Truscott vijf Infanteriedivisies en het grootste deel van een pantserdivisie totaal zo'n 90.000 man, een aanmerkelijk grotere sterkte dan die van AOK 14.

Aan Duitse kant vertrok de 'Herman Göring' Panzerdivision naar de omstreken van Lucca om op verhaal te komen en op te treden als reserve. De 114e Jägerdivision werd overgeplaatst naar het LIe Gebirgsarmee korps van AOK 10. Von Mackensen's mobiele strijdmacht, de 26e Panzer- en de 29e Panzergrenadierdivision, werd van de frontlijn teruggenomen om legerreserve te worden voor AOK 14 bij Anzio of voor AOK 10 in de Gustavlinie. Enkele aflossingseenheden arriveerden bij de perimeter van het bruggehoofd zoals twee Italiaanse bataljons die het gebied rondom Littoria ten oosten van het Mussolinikanaal kregen toegewezen. De gevechtssterkte van AOK 14 beliep medio maart ongeveer 63.000 man, met daarboven nog ongeveer 43.000 man administratietroepen. Het effect van deze veranderingen was echter dat het LXXVIe Panzerarmee korps nog slechts bestond uit de 362e Infanteriedivision, samengesteld uit Grenadierregiment 954, 955 en 965, en de 715e Infanteriedivision (Grenadierregiment 725 en 735).

Na de 3e maart onderging het karakter van de gevechten rondom het bruggehoofd een radicale verandering en grootscheepse operaties vonden niet meer plaats tot mei, toen het 5e en 8e Leger de impasse doorbraken tijdens de vierde slag om Cassino. Er kwamen plaatselijk echter wel botsingen voor als de ene of de ander partij trachtte de verdedigingslinie te versterken en te verbeteren. Typend hiervoor was bijvoorbeeld de mislukte poging op 13 en 14 maart van de 18e Brigade, die ten doel had de Duitsers uit de posities bij het Carontekanaal te verdrijven, een weinig ten oosten van het wadgebied en ten westen van de Via Anziate. Op 15 maart voerde het 509e Infanteriebataljon Parachutsiten bij Carano een succesvolle raid uit, maar de 17e Infanteriebrigade van de pas aangekomen 5e Britse Divisie had maar weinig succes toen het probeerde zijn posities te verbeteren in het wadgebied. Op 15 april volgde een geslaagde raid op een dorp ten zuidwesten van Littoria, aan de



Gericht kanonvuur hangt af van een goede waarneming, en het vlakke terrein maakte die voor de Geallieerden bijna onmogelijk omdat de Duitsers zich comfortabel hadden geïnstalleerd op de hoogten landinwaarts. Duitse kanonnières en piloten deden hun uiterste best de verkenningstoestellen van No. 655 Squadron van de RAF neer te halen die met speciaal opgeleide artillerie-luchtwaarnemers vlogen. Hier een Auster op een geïmproviseerde strip achter Nettuno. (IWM)





Bombardementen en granaatvuur eisten een steeds hogere tol aan mensen en materieel. Na de kostbare aanvallen in februari, was de Luftwaffe overgegaan op nachtbombardementen. De artilleriebeschietingen die overdag sporadisch voorkwamen, namen sterk in hevigheid toe na donker worden. Op de avond van de 17e maart toen luitenant W.M. Condren en vijf peletons van de D-Compagnie van het 387e Geniebataljon, tijdens de verduistering bezig waren voorraden te lossen werd het desbetreffende



vrachtschip geraakt. Toen het begon te kapseizen werden pogingen gedaan het aan de kant van de werf in veiligheid te brengen en, hoewel sommige opvarenden aan land wisten te komen, raakten velen in de val toen het schip omsloeg. Een kraan werd erbij gehaald en een kant van het schip opengereten om te trachten de opgesloten mannen te redden. Het officiële onderschrift bij de foto luidde echter dat 'het schip zonk met allen die aan boord waren'. (US Army)

overkant van het Mussolinikanaal. De raid werd uitgevoerd door het 2e Regiment van de 1e Special Service Force, gesteund door twaalf tanks van het 1e Pantserregiment. Hierbij werden 61 gevangenen gemaakt, onder wie zeventien Italianen. Aan de geallieerde kant viel een slachtoffer te betreuren, terwijl twee middelzware tanks verloren gingen.

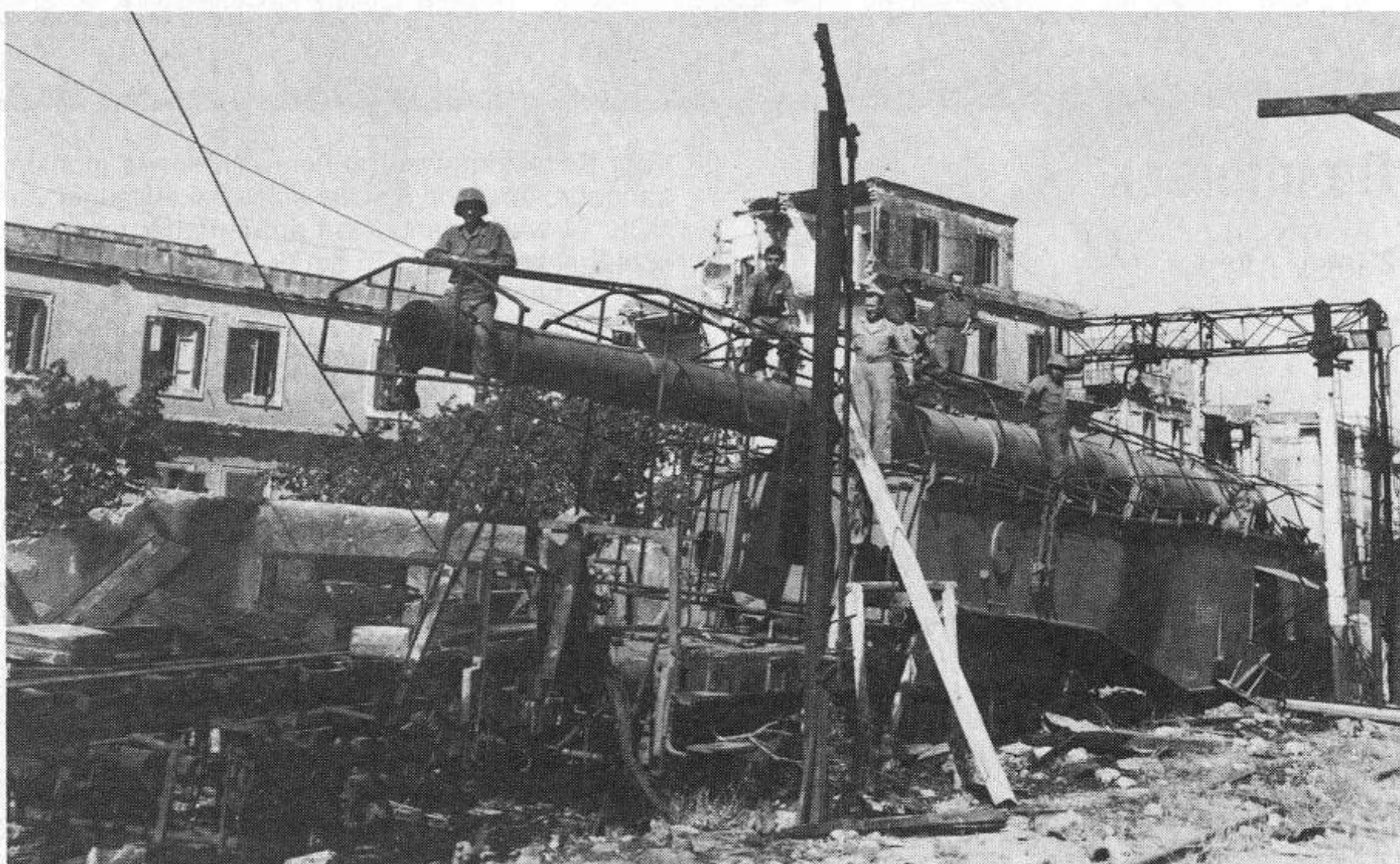
Overigens, nadat de geallieerde en Duitse vooruitgeschoven posities waren gestabiliseerd, leek het front bij Anzio op de loopgravenoorlog aan het westelijk front gedurende de Eerste Wereldoorlog. De frontlijnen waren overdag stil en rustig, wanneer echter bij een der partijen een of andere beweging viel waar te nemen, leidde dit tot een schot van een sluipschutter, of tot artillerievuur, dan wel tot mortier- of artilleriebeschietingen. Bij donker kwam het bruggehoofd weer tot leven. Patrouilles trokken uit of werden teruggedreven; loopgraven en schuttersputjes werden gerepareerd en verstevigd; voedsel, en andere voorraden naar voren gebracht, en voorts waren er doden begraven en aflossingen uitgevoerd. Van tijd tot tijd hadden uitbarstingen plaats van vijandelijk vuur waardoor plotseling elke beweging en iedere activiteit stopte. Het leven in het wadigebied ten westen van de Via Anziata was bepaald minder plezierig. De bodems van de 12 meter diepe wadi's waren, zelfs bij helder daglicht, door de dikwijls aan de bovenrand verrotte vegetatie, gehuld in het halfdonker, angstige voorvoelens opwekkend. In de diepere wadi's waren schuilplaatsen en loopgraven helemaal tot aan de top aangelegd en beschermd door zandzakken. De voorste smalle loopgraven lagen op niet meer dan 50 meter van de Duitsers verwijderd.

Het hele bruggehoofd lag binnen het bereik van door waarnemers berekend artillerievuur, het merendeel van de slachtoffers die bij het VIe Legerkorps vielen werd dan ook veroorzaakt door artilleriebeschietingen en luchtaanvallen. De Duitsers gebruikten geschut variërend van het gevaarlijke 88mm geschut tot een dikke Berta van 280mm gemonteerd op een spoorwagon. De laatste werd bekend als 'Anzio Annie' of 'Anzio Express'. Hoewel de Duitsers overdag geen luchtaanvallen meer uitvoerden na de zware verliezen eind januari en gedurende de maand februari, zetten zij hun nachtaanvallen voort als het weer zich daartoe leende. Beschietingen overdag kwamen sporadisch voor, maar namen na het invallen van de duisternis in hevigheid toe. Zelfs het gebied rondom het Amerikaanse hospitaal bij Anzio was niet veilig: totaal 92 man geneeskundig personeel werd gedood en 387 gewond.

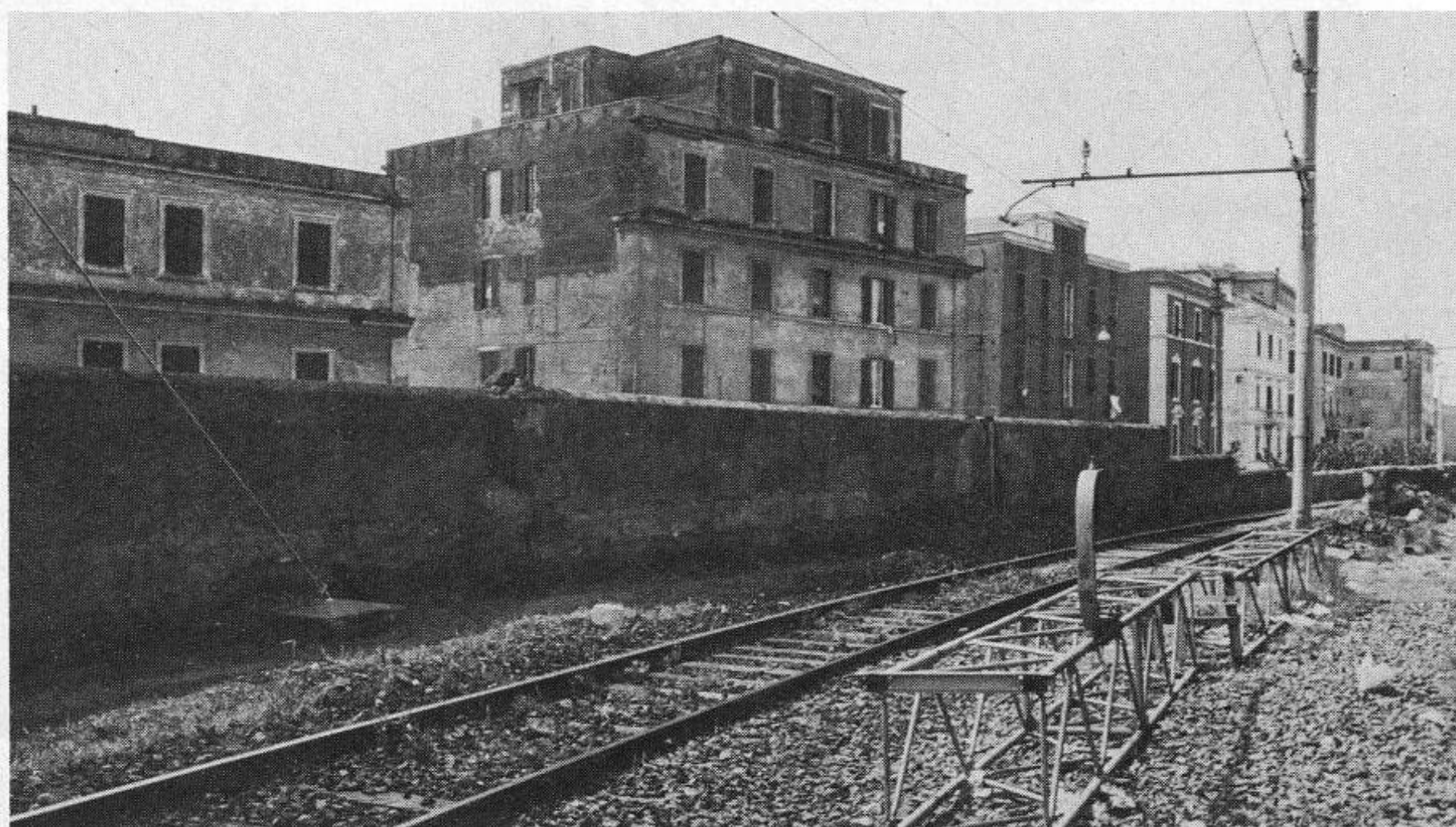
Gedurende deze periode van betrekkelijke rust in het bruggehoofd, overwogen zowel de geallieerden als de Duitsers nieuwe plannen voor verdere offensieve operaties, maar geen daarvan werd ooit verwezenlijkt. Naarmate de natte winter overging in een warm voojaar, begrepen beide partijen dat de volgende reeks gebeurtenissen niet in Anzio, naar aan het front van de Gustavlinie zou plaatsvinden, waar generaal Alexander bezig was een groot-scheeps offensief voor te bereiden dat naar de gevoelens van Kesselring onvermijdelijk was. On-

dertussen dienden alle benodigdheden voor de Amerikaans-Britse strijdmacht zoals voedsel, munitie, uitrusting en andere voorraden, vanuit Napels te worden aangevoerd. De gemiddelde dagelijkse

tonnage aan vracht die naar het bruggehoofd werd verscheept steeg van 2.000 ton in februari tot iets meer dan 5.000 ton in maart (toen een totaal van 157.000 ton aankwam).



'Leopold' of 'Anzio Annie' zoals de geallieerden het gevaarte noemden, was een van de krachtigste wapens die tegen het bruggehoofd werden ingezet. Het kanon kwam voor het eerst in actie op 24 maart toen bij de 3e Divisie meer dan 80% van de doden en gewonden het gevolg waren van granaatscherven. Annie werd in juni tenslotte gestald op het spoorwegemplacement van Civitavecchia, de haven van Rome die zo'n 60 km ten noordwesten van de hoofdstad ligt. Het stuk geschut bevindt zich thans op de Aberdeen Proving Ground in de Amerikaanse staat Maryland. Zie middenpagina's. (US Army)





De uitbraak

23 mei - 4 juni

Tezelfdertijd hadden er verder naar het zuiden belangrijke ontwikkelingen plaats. In de nacht van 23 op 24 mei veroverden Amerikaanse troepen van het IIe Legerkorps de plaats Terracina, die aan het zuidelijke eind lag van de kustvlakte die zich noordwestelijk uitstrekte tot het Anzio-bruggehoofd. Snel oprukkend over het vlakke land van de Pontijnse Moerassen ontmoetten zij op 25 mei te 07.31 uur bij Borgo Grappa ten zuiden van Littoria, het 36e Amerikaanse Regiment Combat Engineers dat uit het zuidoosten van het bruggehoofd was opgerukt.

Het Anzio-bruggehoofd was geen bruggehoofd meer. Het Duitse front aan de perimeter langs het Mussolinikanaal dat uitzag op het zuidoosten, viel snel uiteen en het bruggehoofd bij Anzio werd nu de linkerflank van het Amerikaanse 5e Leger.

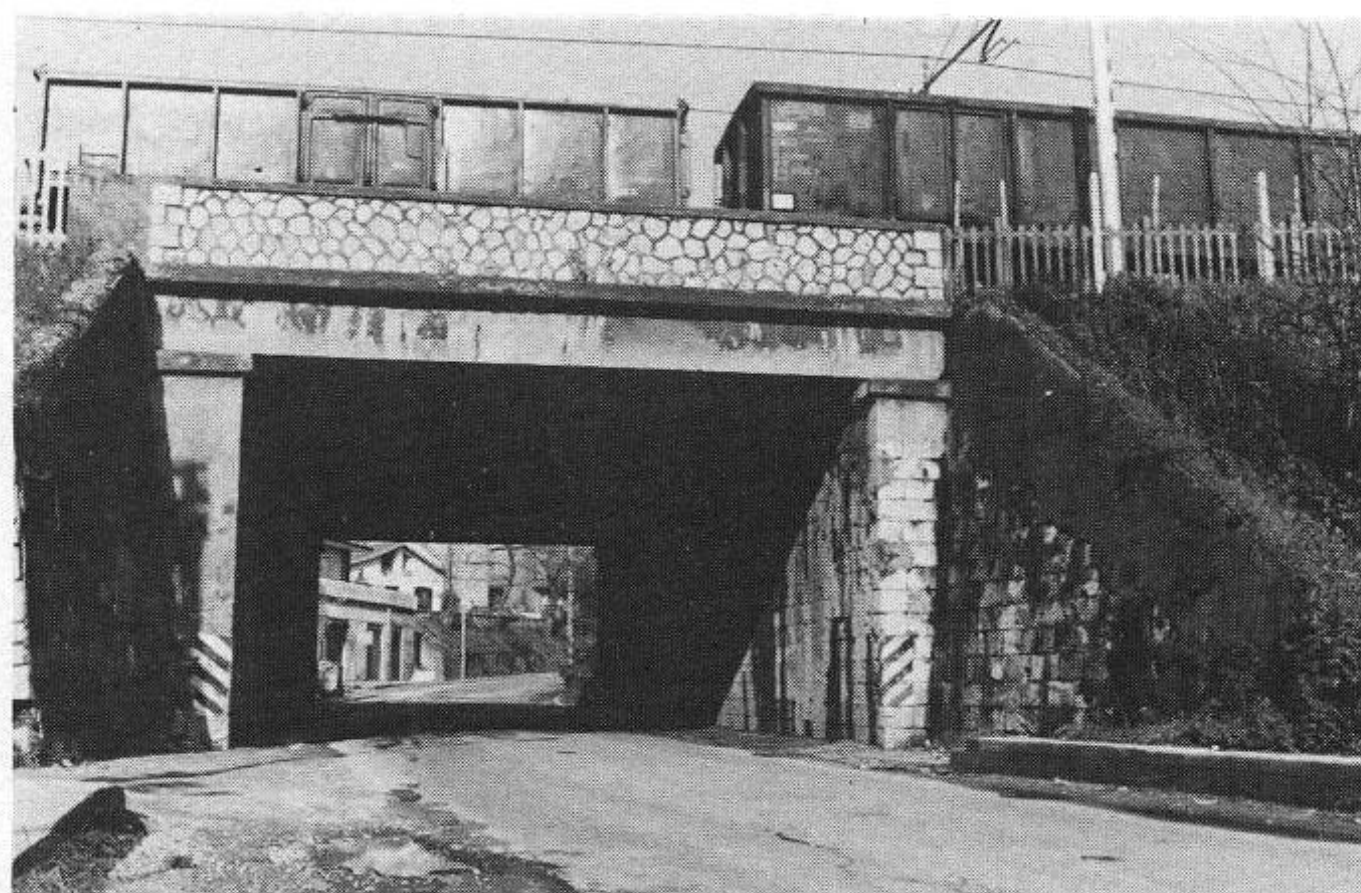
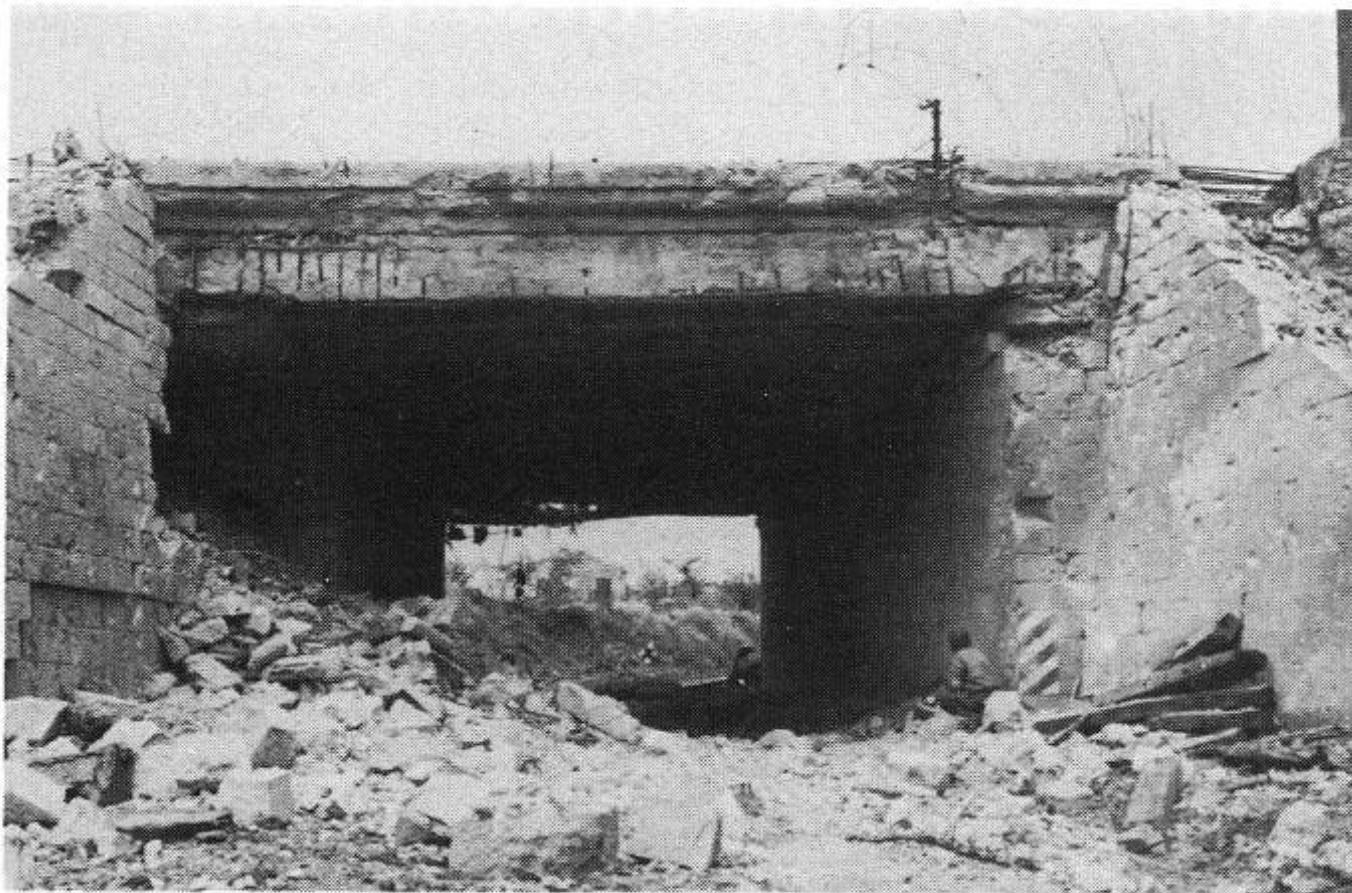
Voor Kesselring was nu het beslissende moment aangebroken. Von Mackensen's linkervleugel van AOK 14 was ineengestort en het leger moest nu achteruit links zwenken om de Caesarlinie te kunnen bemannen, de eerstvolgende verdedigingslinie ten zuiden van Rome. Ten einde de vluchtroute voor het XIVe Armeekorps van AOK 10 open te houden, welk legerkorps nu vanaf de Gustavlinie in volle aftocht was, versnelde hij om Route 6 te dekken, in het gebied van Valmontone, de concentratie van de 'Hermann Göring' Panzerdivision die ten noorden van Rome had gelegen. Generaal Truscott had generaal Clark reeds meegedeeld dat von Mackensen, zich volledig bewust van de ernstige bedreiging die het VIe Legerkorps voor hem betekende, mogelijk de 'Hermann Göring' Panzerdivision, de 3e Panzergrenadier- en de 4e Fallschirmdivision in de Valmontonestreek zou concentreren. In het geval er enig teken zou zijn dat de Duitsers zich terugtrokken uit de westelijke sector van het voormalige bruggehoofd, zou een aanval naar het noordwesten wellicht een betere manier

Op 24 mei werd Cisterna tenslotte ingenomen nadat het tijdens de vier maanden durende gevechten bijna totaal was verwoest. Thans is het weer helemaal opgebouwd. Het maken van een precieze vergelijking in de hoofdstraat was wat moeilijk. (US Army)

zijn om een Duitse terugtocht ten noorden van de Albaanse Heuvels af te snijden.

De opmars naar Valmontone verliep echter goed en tegen de avond van de 25e mei bevond de Amerikaanse 3e Divisie zich bij Cori en de Amerikaanse 1e Divisie, halfweg tussen Cori en Velletri, stond voor de ingang van de Velletrikloof tussen het Lepinigebergte en de Albaanse Heuvels, welke kloof leidde naar Valmontone en Route 6. Een gepantserde afdeling was reeds in de kloof op weg naar Ardena, minder dan 7 km verwijderd van de hoofdweg. Toen Truscott echter laat in de middag in zijn commandopost terugkeerde, stond hij verstomd toen hij hoorde van een stafofficier van het





De spoorbrug was het eerste geallieerde object tijdens de laatste slag om de stad. (US Army)

5e Leger dat de bevelen van generaal Clark erop neerkwamen de hoofdaanval zo spoedig mogelijk te verleggen naar het noordwesten, Truscott had geen tekenen gezien van een Duitse terugtocht uit het westelijk deel van het voormalige bruggehoofd, en hij dacht dat zijn troepen ruimschoots de volgende dag, 26 mei, Valmontone zouden bereiken. Hij probeerde met Clark contact te krijgen, maar laatstgenoemde had reeds Anzio verlaten. Achteraf gezien bestaat er reden te geloven dat deze wijziging in het plan iedere mogelijke kans te niet deed de Duitse terugtocht af te snijden en het grootste deel van de AOK 10 te vernietigen.

Om 23.00 uur op 25 mei werden bevelen uitgegeven aan de divisiecommandanten om het gewijzigde plan van de legerbevelhebber te effectueren. De Amerikaanse 34e en 45e Infanteriedivisie en de 1e Pantserdivisie kregen nu opdracht de Duitse strijdkrachten ten westen van de Albaanse Heuvels aan te vallen, terwijl alleen de Amerikaanse 3e Divisie de opmars langs haar eigen as in de richting van Valmontone zou voortzetten. Hoewel deze divisie op 27 mei Ardena bezette, slechts een kleine 5 km verwijderd van Route 6 dichtbij Valmontone, werd zij tot staan gebracht door een strijdmacht bestaande uit de 'Hermann Göring' Pantserdivisie, en uit de van de Adriatische kust afkomstige 334e Infanteriedivisie. Verder behoorde er ook nog toe de 92e Infanteriedivisie. De drie Amerikaanse divisies die langs de nieuwe as oprukten, richting Velletri en Lanuvio, maakten aanvankelijk voortgang, maar de daarop volgende vier dagen oefenden zij weinig of geen druk op de Caesarlinie tussen de Albaanse Heuvels en de zee.

De Britse 1e en 5e Infanteriedivisie speelden in de uitbraak een geringe rol. Het 1e Bataljon Green Howards had een felle afleidingsaanval uitgevoerd dichtbij de kust en op 29 mei zouden het 2e Bataljon Cameronians, het 2e Bataljon Irish Fusiliers en het 2e Bataljon Wiltshires overdag in noordwestelijke richting aanvallen. De Royal Irish Fusiliers waren fortuinlijker dan de andere twee bataljons. De Fusiliers werden namelijk door de Duitse mijnenvelden geleid door twee Duitse deserteurs die de vorige dag bij het vallen van de avond waren overgelopen. Op 30 mei waren de drie bataljons het westelijke eindpunt van de Caesarlinie in het gebied van Ardena genaderd.

In de nacht van 11 op 12 mei begonnen het 5e en 8e Leger hun lente-offensief dat bekend zou worden als de vierde Slag om Cassino. Het 5e Leger bezette een front tussen de Lirivallei en de kust. Links bevonden zich de Amerikaanse 85e en 88e Divisie die behoorden tot het Amerikaanse 11e Legerkorps en op rechts lag het Franse Expeditionnaire Legerkorps. Het front van het 8e Leger strekte zich uit van de Lirivallei tot de Adriatische Zee. Na een week van harde gevechten trokken troepen de Lirivallei binnen en heroverden het Cassinogebergte. Tegenover het 5e Leger was de Duitse tegenstand vrijwel ingestort en de twee legerkorpsen maakten in het Auruncigebergte spectaculaire vorderingen.

Gedurende de eerste vijf dagen van dit voorjaars-offensief, was het Amerikaanse Vle Legerkorps in het bruggehoofd in afwachting om zijn aandeel in de strijd te leveren - de uitbraak. Begin mei voegde Combat Command 'B' zich bij haar moederformatie - de Amerikaanse 2e Pantserdivisie - en tussen 18 en 22 mei landde de Amerikaanse 36e Divisie in Anzio, waardoor het aantal divisies in het brugge-

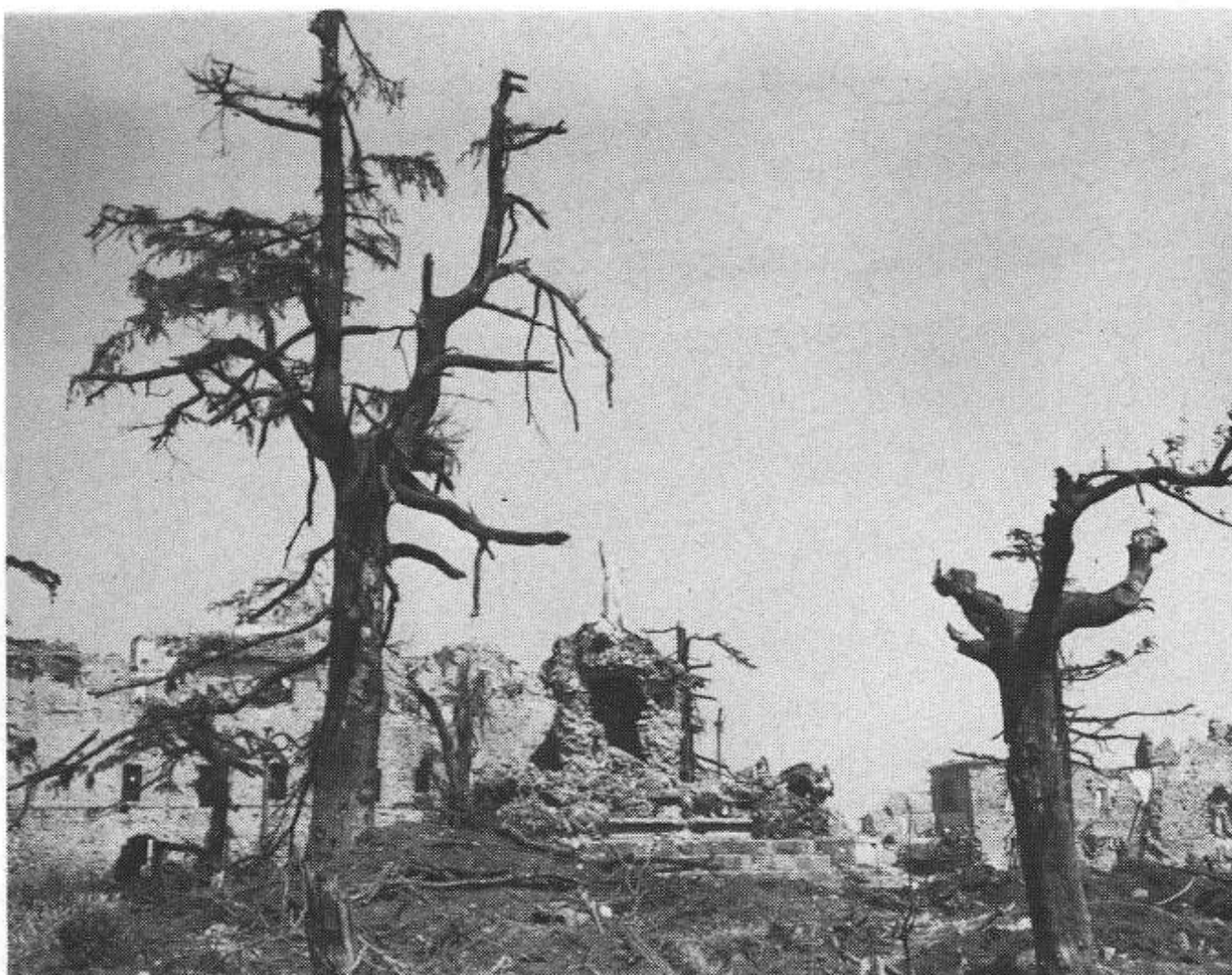
hoofd steeg tot zeven. Intussen had Kesselring zich genoodzaakt gezien zijn legergroepreserve, bestaande uit de 26e Panzer- en de 29e Panzer-grenadierdivisie, naar het zuiden te zenden om te

trachten de geallieerde opmars te stuiten. Zoals gezegd beschikte het Duitse LXXVle Armeekorps dat de Cisternasector en die van het Mussolini-kanaal, aan de perimeter van het bruggehoofd be-



Roger Bell, toenmalig ETO specialist, hier 32 jaar na de slag gefotografeerd op het station. (US Army)





Links: De foto die zo vaak wordt gebruikt om de val van de stad uit te beelden - het onthoofde standbeeld in het centrum van Cisterna. **Boven:** Uit de ruïnes is een vredig plein herrezen met een gerestaureerd standbeeld.

zet hield, nog slechts over de 362e en de 715e Infanteriedivision.

Alexander's plan voor de uitbraak uit Anzio was hetzelfde als hetgeen hij het Vle Legerkorps oorspronkelijk in januari had willen laten uitvoeren - een aanval in de richting van Valmontone om Route 6 en de aftochtswegen van AOK 10 af te snijden. Clark was in januari niet al te geestdriftig geweest over dit plan, en met goede redenen; deze keer maakte hij er bezwaar tegen dat hij een flankopmars moest uitvoeren aan de overkant van de door de Duitsers bezette Albane heuvels en dat AOK 10 dan nog kon ontsnappen door voor de aftocht gebruik te maken van andere wegen uit het zuiden. Alexander stemde in met Clark's eerste bezwaar, maar niet met het tweede; hij scheen echter niet van gedachte veranderd met betrekking tot de richting van de aanval naar Route 6 en Clark accepteerde schoorvoetend Alexander's wens dat het afsnijden van Route 6 het hoofddoel zou zijn van de aanval van het Vle Legerkorps. De vernietiging van de Duitse strijdkrachten bleef voor Alexander het doelbewuste uitgangspunt; de verovering van Rome was slechts secundair en, vanuit een militair standpunt gezien, inderdaad onbelangrijk. Clark echter hield zijn ogen gericht op Rome en de verovering ervan door Amerikaanse troepen. En vóór de uitbraak uit het bruggehoofd scheen hij te hebben besloten dat de minste of geringste vertraging tijdens de Valmontone-operatie, een verandering in de aanvalsrichting naar het westen van de Albane Heuvels rechtvaardigde. Dit zou leiden naar Rome en tevens mogelijk maken dat terugtrekkende Duitse troepen ten noorden van de Albane Heuvels zouden worden afgesneden.

Tegen deze achtergrond van uiteenlopende opvattingen, begonnen op 23 mei om 06.30 uur Amerikaanse tanks, de 1e Amerikaanse Pantser- en de 3e Infanteriedivisie, alsmede de 1e Special Service Force hun aanval, nadat tevoren langs het front van Carano tot het Mussolinikanaal een hevig spervuur was uitgebracht. Na aanvankelijk harde tegenstand te hebben ontmoet en na het verlies van enkele tanks en tankjagers in Duitse mijnevelden, was de 1e Pantserdivisie tegen de avond de weg Cisterna-Campoleone overgestoken en had zij Route 7 onder Cisterna afgesneden. Bij de voortzetting van de aanval op 24 mei veroverden troe-

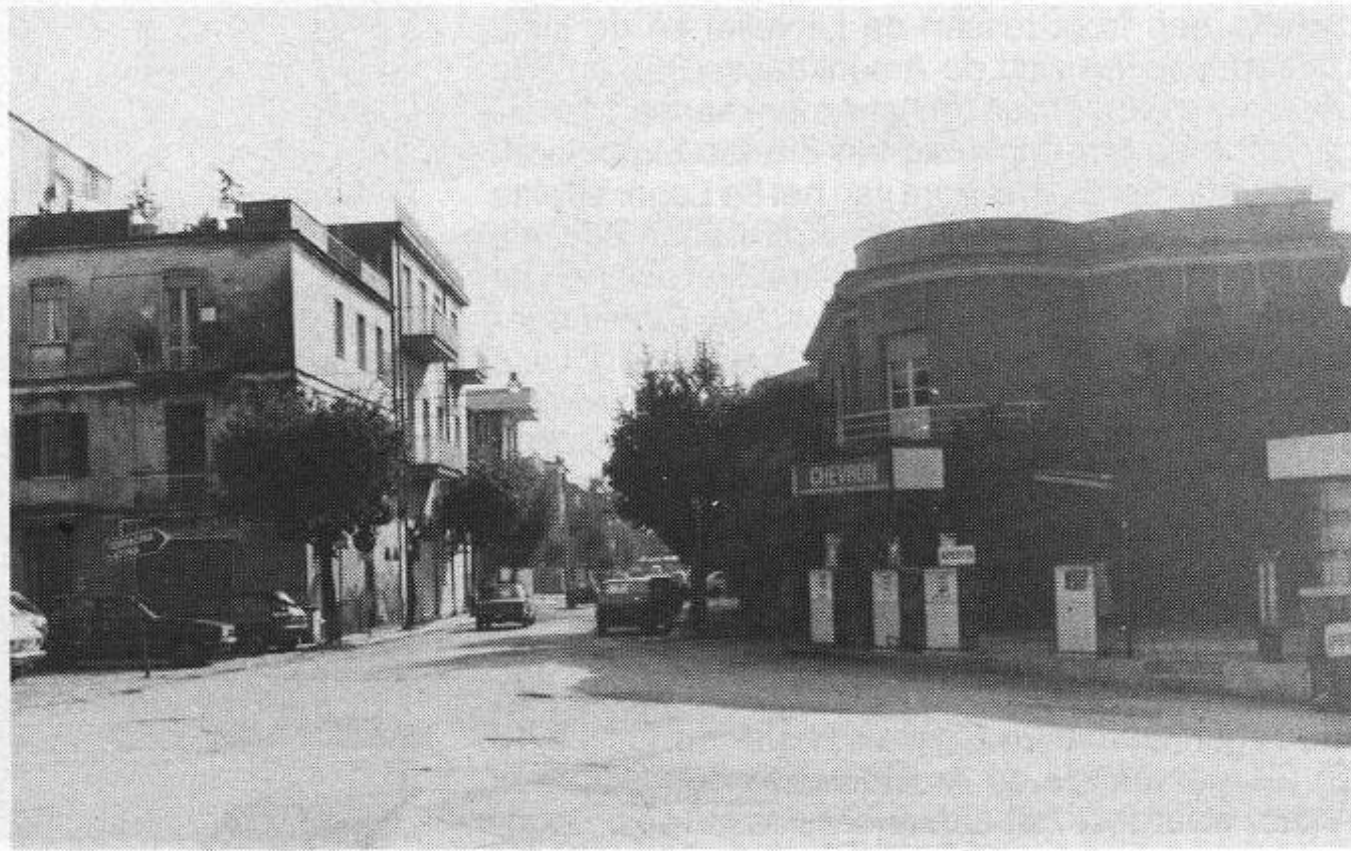


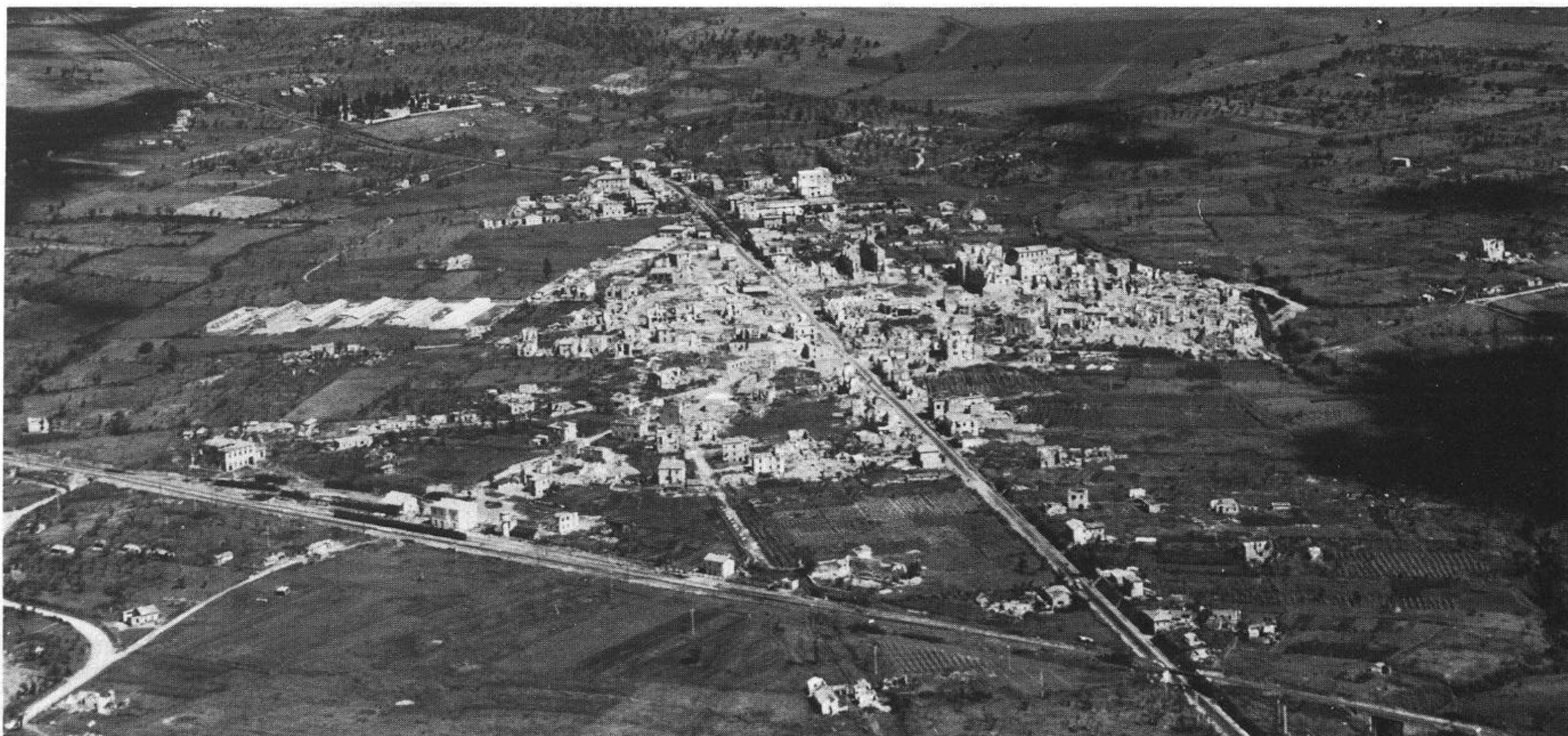
Nadat zij uit hun krijgsgevangenkamp in Polen waren bevrijd door de Russen, bracht dit gezelschap Rangers, die op 30 januari waren gevangen genomen toen kolonel William Darby een poging deed Cisterna in te nemen (zie p. 15), een bezoek aan deze stad voordat zij naar de Verenigde Staten terugkeerden.

pen van de Amerikaanse 3e Divisie Cisterna en drongen zij nog 3 km door ten noorden ervan. Op 25 mei maakten zij ongeveer 1.000 krijgsgevangenen.

Tegen de avond van deze dag scheen het 5e Leger overall reden te hebben zijn opmars tot stilstand te brengen. Geen vooruitgang werd geboekt op de oorspronkelijke opmarsweg naar Route 6 en ook niet op geen van de nieuwe assen ten westen van de Albane heuvels. Het Amerikaanse IIe Legerkorps had de verantwoordelijkheid op zich genomen voor de oostelijke sector van de Albane Heuvels en de Amerikaanse 85e Infanteriedivisie arriveerde om de Amerikaanse 3e Divisie te versterken die Route 6 en Valmontone nog niet had

bereikt. Toen gebeurde er plotseling iets onverwachts op het moment dat Clark het plan ontwierp voor z'n volgende stap. Patrouilles van de Amerikaanse 36e Divisie die op verkenning waren ten oosten van Velletri onderaan de Albane Heuvels, vonden tussen de eenheden van het 1e Fallschirm-armeekorps en die van het LXXVle Legerkorps ten oosten daarvan, een opening in de Duitse stellingen op de Monte Artemisio. De 36e Divisie bracht snel haar 142e Regiment in de opening en vervolgens het 143e, waarna zij Monte Artemisio bezetten. Tegen de ochtend op de 31e mei waren de Amerikanen diep doorgedrongen in de Duitse linies en zij hielden stand in hun nieuwe posities ondanks een tegenaanval door een deel van de 'Hermann Göring' Panzerdivision.

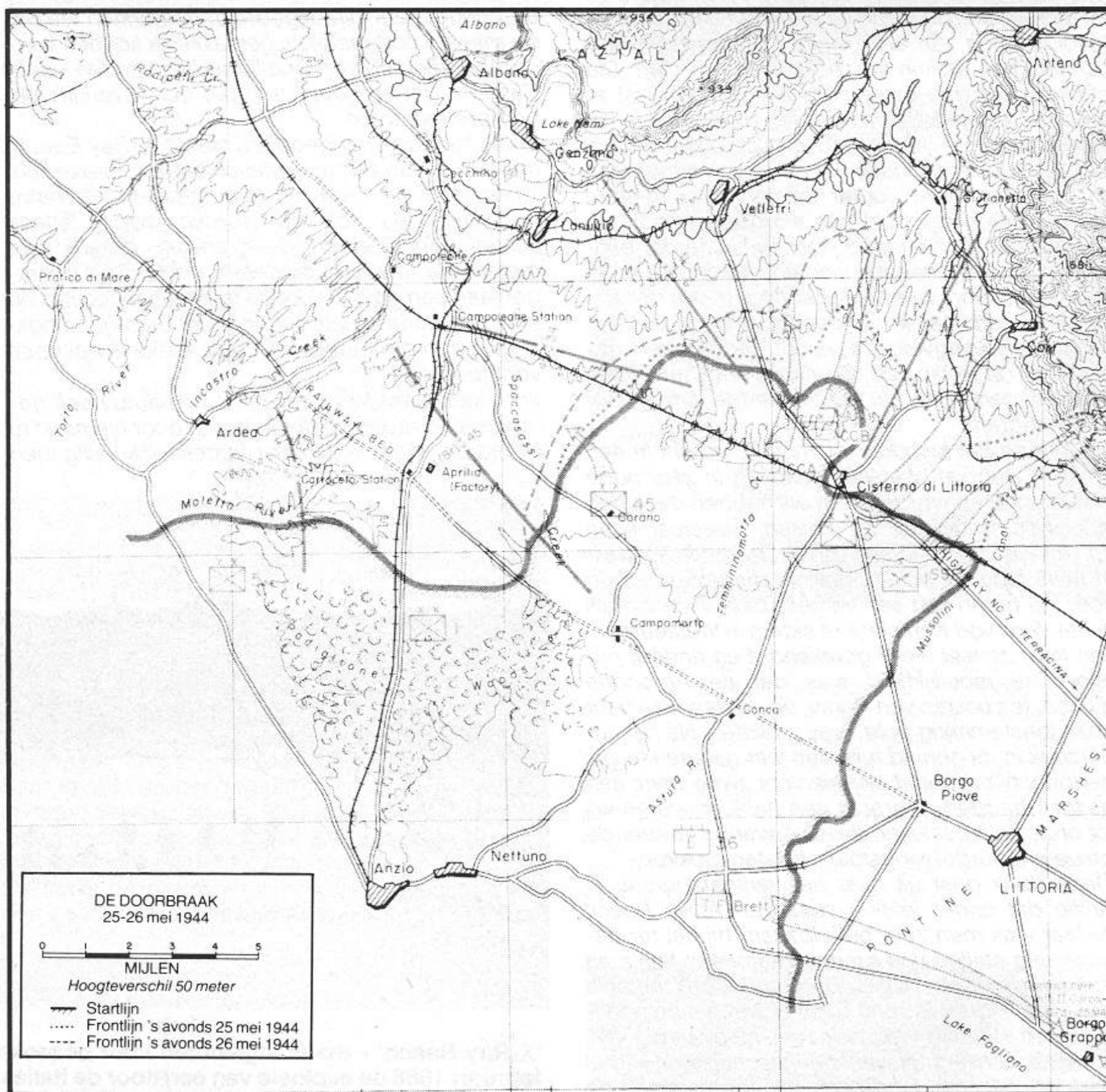




De verovering van Cisterna vond plaats toen de strijdkrachten in het bruggehoofd door de Duitse linies waren gebroken om contact te maken met vanuit het zuiden oprukkende Amerikanen. Het station is zichtbaar op de voorgrond.

Hoewel de situatie nu onhoudbaar was geworden, vocht AOK 14 zeer vastberaden gedurende de 31e mei tot en met de 2e juni om de opmars van het 5e Legerkorps tegen te houden. De Duitse weerstand tegen het Amerikaanse VIe Legerkorps ten westen van de Albaanse Heuvels was in het bijzonder zeer hevig. Naar het oosten echter werd de 'Hermann Göring' Panzerdivision en de 334e Infanteriedivision door de Amerikaanse 85e, 88e en 3e Divisie gedwongen terrein prijs te geven, met het gevolg dat Valmontone op 2 juni werd ingenomen. De 36e Divisie bereikte de centrale hoogten van de Albaanse Heuvels en gedurende de nacht van 2 op 3 juni trokken de voornaamste Duitse eenheden terug tot ten noorden van de Tiber, waarbij zij slechts verspreide achterhoedes achterlieten om de opmars van het 5e Leger te vertragen. Aan het Adriatische front werden Duitse eenheden gedwongen zich te voegen bij de terugtocht van AOK 14 en beide Duitse legers spoedden zich zo goed als zij konden naar het noorden. Daarbij lieten zij zo'n 20.000 krijgsgevangenen achter.

Generalfeldmarschall Kesselring had Rome tot open stad verklaard en de bruggen over de Tiber waren in tact gelaten. De Amerikaanse voorhoedes bereikten de buitenwijken van de stad op 4 juni om ongeveer 08.00 uur en in de middag kwamen de manschappen van de 1e Pantserdivisie van het VIe Legerkorps en van het IIe Legerkorps de stad binnen langs respectievelijk Route 7 en Route 6. Vroeg in de avond waren er Amerikaanse troepen op de Piazza Venezia in het centrum van de stad.





1976 - 1986

In een eerdere aflevering hebben wij reeds gewag gemaakt van de problemen die wij ontmoetten bij het fotograferen in Anzio en die in het bijzonder het gevolg waren van onze wens, om vergelijkende luchtfoto's te maken van het gevechtsterrein. Die foto's zouden dan kunnen worden gelegd naast de excellente serie afbeeldingen die de Amerikaanse strijdkrachten in 1944-1945 maakten. Het gehele Italiaanse luchtruim is in handen van de militairen en iedereen moet vooraf toestemming hebben voordat enige luchtfoto kan worden gemaakt. In Anzio is het probleem nog gecompliceerder aangezien de Amerikaanse landingsstranden binnen een oefenkamp van het leger liggen. Als de vergunning eenmaal is verkregen, geeft deze aan vanaf welk vliegveld de vlucht kan worden gemaakt en op welke dag. De vlucht moet bovendien worden gemaakt met een erkende firma voor luchtfotografie.

Wij menen dat luchtfoto's iemand's inzicht in een bepaald voorval of in een veldslag in zeer hoge mate kunnen bevorderen en wij hebben deze dan ook altijd ongeacht de kosten, speciaal laten maken waar wij dachten dat dit noodzakelijk was. In Italië ging dit echter niet op aangezien aldaar voor het huren van een vergelijkbaar vliegtuig als in het Verenigd Koninkrijk of elders in Westeuropa, tien keer zoveel werd gerekend. Een andere onvoorziene moeilijkheid was dat de Aeroporte d'Urbe, ten oosten van Rome, op de dag waarvoor onze toestemming gold, was gesloten! Na het onderzoek in dit gebied ruim tien jaar geleden te zijn begonnen en nadat wij hiervoor twee keer een bezoek hadden gebracht aan Italië, moesten wij tot onze spijt besluiten deze aflevering zonder de gewenste vergelijkingsfoto's te laten drukken.

Onze dank gaat uit naar het verkeersbureau in Anzio dat onder leiding staat van Attilio Pucci. Aldaar was men zeer behulpzaam bij het ter beschikking stellen van bronnenmateriaal, foto's en andere gegevens. Deze dank geldt ook Antonio Sannino. Signor Silvano Casaldi van het gemeentehuis in Nettuno was ook zeer hulpvaardig. Wij maakten hem echter weer neerslachtig toen wij het hadden over de landingen bij Anzio, terwijl de Amerikanen in feite bij Nettuno aan land gingen. In de geschiedschrijving heeft men het steeds gehad over het allesomvattende bruggehoofd bij Anzio en het is begrijpelijk dat de mensen in Nettuno zich tekort gedaan voelen en ongetwijfeld niet weinig jaloers zijn op de publiciteit die er nog steeds is rondom de naburige stad.

Doordat het dicht bij Rome ligt -men zou Anzio de zomerse speelplaats der Romeinen kunnen noemen- stijgt de bevolking van 30.000 in de winter tot meer dan 130.000 in de maanden juli en augustus. Dat zijn de maanden die de bezoekers van het slagveld moeten vermijden. Ook dient men voorzichtig te zijn een bezoek te brengen in de maanden dat de slag in feite plaatsvond, aangezien het weer dan zeer slecht kan zijn, zoals Jean Paul Pallud tot zijn schade ondervond in februari. De maand mei lijkt een ideale tijd, wanneer het mooie weer bijna gegarandeerd is.

Anzio en Nettuno zijn betrekkelijk weinig veranderd en hoewel beide steden sinds het einde van

Boven links: 's Zomers is het hier aan de promenade langs de haven van Anzio plezierig buiten eten. Boven rechts: Als we de klok echter dertig jaar terugdraaien, bemerken we dat de gerepareerde muur een verborgen geheim bevatte: Duitse stukken trotyl om de haven op te blazen.

de oorlog sterk zijn uitgebreid, bemerkten we dat de meeste oorlogsfoto's gemakkelijk konden worden herkend. Meer moeilijkheden hadden wij in Cisterna dat te lijden had aan een 'overkill' aan bombardementen.

Zoals hiervoor meegedeeld, maakt 'X-Ray Beach' nu deel uit van een artillerieschietbaan. Bezoekers zullen hier dus worden teleurgesteld... behalve misschien als schoten worden gelost tijdens schietoefeningen en de granaten enkele kilometers ver in zee exploderen, die kunnen bijdragen aan een gevoel voor de toenmalige realiteit op een overigens verlaten strand. Het Britse landingsstrand aan de andere kant van Anzio is wel open voor toeristen.

Voor iedereen die in Italië met een auto heeft gereden is de reputatie der Italianen door niemand te evenaren. Wij voelden ons betrekkelijk veilig toen

wij Rome binnenreden in onze Landrover met baanschuur, maar zelfs Jean Paul, gewend als deze is aan de snellere Franse rijgewoonten, was behoorlijk onder de indruk van de onvoorspelbare Italianen. Parkeren is een onophoudelijk probleem, zelfs in Anzio en Nettuno. Hierdoor werden op beide locaties verscheidene uren doorgebracht met wachten totdat auto's vertrokken die anders de vergelijkingsfoto's zouden hebben bedorven. Een goede kaart is ook zeer belangrijk aangezien vele wegen uit de oorlog zijn verlegd, gesloten of veranderd, zoals de beroemde 'Dead End Road' die z'n naam niet langer waarmaakt.

Sinds ons eerste bezoek is het gebied rondom het Pantanokanaal waar de Amerikaanse Rangers in een hinderlaag liepen, een bewegwijzerd slagveld geworden. Toen we de eerste keer Isola Bella verkenden, vonden wij vijf scherpe patronen die



'X-Ray Beach' - thans afgesloten voor bezoekers. Jean Paul fotografeerde tijdens zijn bezoek in februari 1986 de explosie van een door de Italiaanse artillerie afgevuurde granaat.





nog op dezelfde plaats lagen waar zij dertig jaar eerder waren achtergelaten. Thans, tien jaar later, staan er nog steeds de door de oorlog getekende pilaren bij de ingang als eentreffend gedenkteken voor de honderden mannen die op de thans vreedzame akkers de dood vonden.

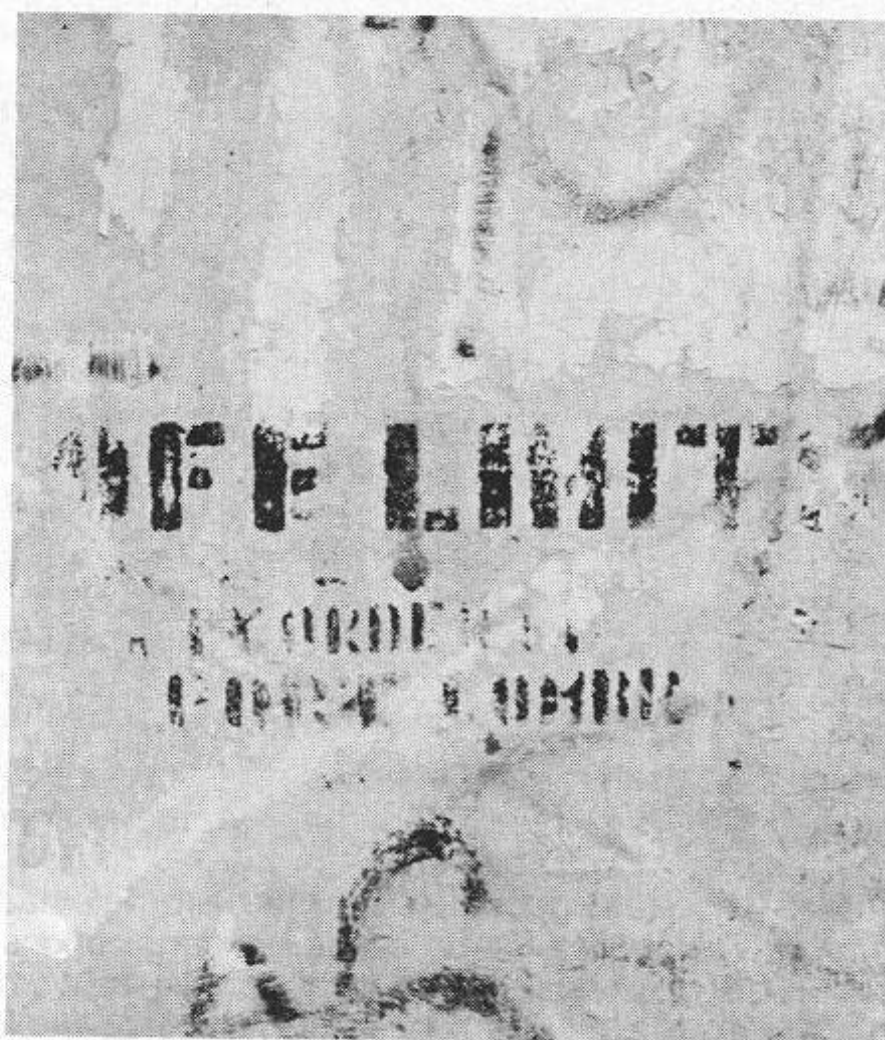
Wij besluiten ons verhaal over de Operatie 'Shingle' met de geschiedenis van Angelita van Anzio - het kleine meisje van zes jaar dat door een Fuselier van de Royal Scots op D-Day achter 'Peter Beach' werd gevonden toen zij in een mijnenveld rondzwierf. Een bronzen beeld (achterplaat) dat geldt als een symbool voor alle onschuldige kinderen die in de oorlog werden gedood, heeft haar onsterfelijk gemaakt.

Het verhaal over Angelita werd in 1964 in het blad 'Weekend' verteld door de man die haar had gevonden - voormalig Fuselier Christopher Hayes. Aangezien het kleine meisje niet kon vertellen waar haar moeder was gebleven, bleef zij bij zijn peloton, maar op D plus 10, toen Angelita meereed op een vrachtwagen, werd deze getroffen door een granaat. 'Van mijn geweer was niets over', zei Chris Hayes. 'Ik haalde Angelita uit de truck. Ze stierf en ik liet haar achter aan de kant van de weg...'

Na de oorlog probeerde hij tevergeefs via het Rode Kruis haar ouders op te sporen, totdat bijzonderheden over het gebeurde de Italiaanse pers bereikten waardoor het verhaal spoedig leidde tot een nationale speurtocht. Een liedje werd gecomponeerd, 'Angelita di Anzio' en begin 1965 kwam het verbazende bericht dat Angelita niet was gestorven, dat zij leefde... en wel in de gedaante van Signora Angelita de Luca. De autoriteiten in Anzio nodigde Hayes uit naar Italië te komen om haar te ontmoeten en in het stadhuis werd een groot-scheepse reünie georganiseerd.

Op 2 februari kwam Chris Hayes in Rome aan, vanwaar hij met een auto naar het 50 km verwijderde Anzio werd gereden waar de volgende dag een

Het opschrift 'This town OFF LIMITS' vertelt deze GI's van de 45e Divisie in niet mis te verstane termen dat Nettuno voor hen een verboden stad is. Hoewel deze hoek van de Via Giacomo Matteotti sindsdien herbouwd is, vonden we dit opschrift nog op een villa in Anzio!



persconferentie zou worden gehouden. De autoriteiten waren echter ontzet toen Hayes de beweringen van de vrouw die zich had opgeworpen als de Angelita van Anzio, rondweg verwierp. Hij herhaalde dat Angelita in 1944 was gestorven: 'Ik heb haar in mijn armen gehouden en gedurende tien minuten bewoog zij niet. Zij was doorweekt van het bloed en haar hoofdonden waren zo erg dat ik er niet aan twijfelde dat zij dood was'. Ondanks de protesten van Hayes, kwam er toch een confrontatie tot stand tussen hem en Signora

de Luca, maar tot grote verlegenheid van de verzamelde menigte, schudde hij z'n hoofd en zei: 'Het spijt mij, maar u bent niet het meisje dat ik kende', waarop de vrouw toegaf dat zij tijdens de slag nooit enige verwondingen had opgelopen. In 1979, op de 35e verjaardag van de landing, keerde Chris Hayes opnieuw terug voor de onthulling van het standbeeld dat uitzielt op het strand en dat Italië's aandeel is aan het Jaar van het Kind en gewijd is aan Angelita van Anzio.



Links: De littekens van de gevechten op de pilaren bij de ingang van Isola Bella. Boven: Dichtbij, in het gebied waar de Rangers werden afgesneden liggen in het kreupelhout nog patronen.

**'40~'45
TOEN & NU**

Oorlogsfilms



Bij de reconstructie van de landing ten behoeve van de film, werden tussen de vier en acht landingsvaartuigen gebruikt. Gefilmd werd bij daglicht met speciale filters om een nachtelijk effect te krijgen. Hoewel Britse troepen werden getoond op weg om zich in te schepen, kwamen zij niet voor in de landingsscènes die volgden op een bombardement op een

model van Anzio. De beperkte nautische faciliteiten waren duidelijk merkbaar en de film slaagt er niet in een overtuigend beeld te scheppen van een grote debarkerende troepenmacht. (De originele vloot telde 253 schepen.) Opmerkelijk is dat de Amerikaanse soldaten zijn uitgerust met Britse Lee Enfield geweren!

DE SLAG OM ANZIO

The Battle for Anzio, ofwel *Sbarco di Anzio*, werd opgenomen in 1967 en was een deels met Amerikaans geld tot stand gekomen Italiaanse productie waarin ook Amerikanen en in mindere mate Britse filmacteurs een rol speelden, met het doel de film internationaal aantrekkelijker te maken. Volgens de titelrol was het scenario gebaseerd op het boek *Anzio* van Wynford Vaughan-Thomas, die als oorlogscorrespondent van de BBC de campagne had verslagen.

De intrige van het verhaal draait om drie dingen: (i) de zonder tegenstand uitgevoerde landing; (ii) de vernietiging van de Amerikaanse Ranger-eenheid die tot op minder dan 800 meter haar doel, Cisterna, had bereikt, met daarbij nog de persoonlijke belevenissen van zes of zeven overlevenden die trachtten terug te keren naar het bruggehoofd en tenslotte (iii) de uitbraak en de bezetting van Rome. Hier doorheen was een anti-oorlogsthema verweven dat duidelijk wordt gemaakt via het aandeel in de dialogen van de oorlogsmoede journalist Dick Ennis, gespeeld door Robert Mitchum. Later verklaarde een criticus: 'Het moet een hele tijd zijn geleden sinds in een script zoveel botte opgeblazen verklaringen werden gestopt omtrent de vraag waarom de mens oorlog voert'. Een van Mitchum's biografen noemde de film een 'banaal, ongeïnspireerd product' en onthulde dat de hoofdrolspeler wijzigingen eiste in het manuscript ten faveure van het anti-oorlogselement in verband met zijn opvattingen over de Amerikaanse militaire betrokkenheid bij Vietnam.

Na de uitbrenging van de film in augustus 1968, volgde een gemengde reactie van de critici die over het algemeen tendeerde naar afkeuring. Velen klaagden over de overvloed aan oorlogsfilms die toen uitkwamen. Een van hen had vlak voor *The Battle of Anzio* John Wayne's *Green Berets* gezien. Een andere schrijver rekende hem tot dezelfde categorie als *The Devil's Brigade*, ook uit 1968, een oppervlakkige pyrotechnische stoeipartij met William Holden en Cliff Robertson. In latere jaren noemde een filmrecensent *The Battle of Anzio*, onder verwijzing naar de regisseur Edward Dmytryk, 'een teleurstellende film van een uitstekend vakman'. Dit commentaar is des te meer waard als

men zich herinnert dat dezelfde regisseur de klassieke film *The Young Lions* maakte, met Marlon Brando en Montgomery Clift.

Alles bij elkaar genomen komt de film helemaal onderaan de lijst van de eerste honderd oorlogsfilms en doet het bijzonder slecht wanneer hij wordt vergeleken met een succesfilm als bijvoorbeeld *The Longest Day*. Een ding hebben ze echter gemeen: beide hebben even afschuwelijke titelmelodieën. In de *Anzio* film zingt Jack Jones 'This World is Yours', terwijl in het Normandië epos een liedje voorkomt dat dezelfde titel heeft als de film, geschreven door Paul Anka die in de Ranger-eenheid

DOOR WILLIAM B. TRAVIS

voorkomt die het geschutsemplacement in Pointe du Hoc veroverde (zie Toen en Nu, afl. 4).

Hoewel het verhaal van *The Battle of Anzio* een dramatische vertolking inhield van reële personen, met name van de geallieerde generaals en die van de As-mogendheden, waren alle namen veranderd met uitzondering van die van de Duitse bevelhebber, Generalfeldmarschall Albert Kesselring.

Wolfgang Preiss werd voor deze rol uitgekozen en daarmee nam hij in zekere zin de plaats in van



De film schiet wat technische details betreft ernstig tekort, zoals deze scène in Napels. Duidelijk zichtbaar is een jeep met een naoorlogs voorruit uit één stuk, en de pantserauto's van het type *Staghound* missen hun voornaamste 37mm bewapening. Ook hier hebben de Amerikanen Lee Enfields!

Hoewel volgens de aftiteling de film is gebaseerd op het boek van Wynford Vaughan-Thomas, is 'The Battle for Anzio' een vreemd mengsel van 'Wahrheit und Dichtung', waarbij zelfs voor de belangrijkste hoofdpersonen gefingeerde namen zijn bedacht. Hier onderhoudt de commandant van de Britse troepen, generaal 'Marsh' (Anthony Steel) zich op de kade, voor het vertrek, met generaal 'Carson' (Robert Ryan). Achter Marsh staat een reeds gekweld Andrew Kennedy, die als generaal 'Jack Lesley' de rol moest spelen van generaal John Lucas. In werkelijkheid werden de Britten gecommandeerd door generaal-majoor Ronald Penney van de 1e Divisie, terwijl voorts Robert Ryan slechts een slap aftreksel van generaal Mark Clark wist neer te zetten. Zou iemand vermoeden dat Robert Mitchum de rol van Ernie Pyle naar het leven uitbeelde?



24 mei 1944. Britse infanterie en tanks doorbreken de Caesarlinie. Het voertuig op de voorgrond en de twee anderen, meer in het midden, zijn voorbeelden van de veel geëxporteerde Amerikaanse M47, die in het in cinerama gefilmde epos 'Battle of the Bulge' Duitse Kōnistiger moesten voorstellen. Op de heuvel staat nog een Amerikaans product (uit het laatste van WOII), de M24 Chaffee. Dit type diende als de M4 Sherman in 'The Battle of the Bulge', zoals de Britse Crusader had gedaan in 'Patton', een film uit 1969. Met meer recht echter onder eigen naam in 'The Bridge at Remagen' (1969), waarvoor de Chaffee's werden geleverd door het Australische leger. Er zijn twee korte scènes van een M48 die een LCT verlaat, samen met lichte tanks van het type M41 (Walker Bulldog), die alle M4 Shermans moesten voorstellen. In 'The Battle for Anzio' komen geen confrontaties voor tussen geallieerde en Duitse tanks. Dat is weinig verrassend aangezien hiervoor dezelfde voertuigen werden gebruikt die passend werden overgeschilderd en gecamoufléerd. Niet zichtbaar op deze foto zijn de Britse tankcommandanten die in actie stalen helmen droegen en het luik van de geschutskoepel open lieten staan.

Anton Diffring als de traditionele confectie-Nazi, op het punt waar laatstgenoemde was opgehouden. Preiss zorgde er gedeeltelijk voor dat een nieuwe minder algehele afkeer oproepende Duitse officier z'n intrede deed in Britse en Amerikaanse films. Diffring had terecht die figuur uitgebeeld in de jaren

vijftig en de begin jaren zestig toen er vraag was naar 'gemene Nazi's'. Het moet een dappere Britse krijgsgevangene zijn geweest die niet geïntimideerd werd door de rustig uitgesproken wrede klanken en door de pure dreiging die Diffring in zijn doordringende starende ijzige blik wist te leggen.

Naarmate de tijd verliep begonnen producers af te wijken van de stereotype blunderende Duitser en gemene-Nazi beelden en begonnen zij de Duitse strijdkrachten op een afstandelijker manier uit te beelden. Darryl F. Zanuck was hiermee waarschijnlijk het eerste en het meest invloedrijk met



Wolfgang Preiss speelde de rol van Generalfeldmarschall Albert Kesselring, voor wie geen andere naam was bedacht. Preiss kwam ook voor in 'Von Ryan's Express'. Hier is hij afgebeeld als von Rundstedt in 'A Bridge Too Far'.



De gekozen locaties waren evenzeer onjuist. De keuze van een nauwe vallei voor de reconstructie van de hinderlaag waarin de Rangers liepen is rechtstreeks in strijd met de werkelijkheid (zie p. 15 en 39). Hoewel de GI's op de voorgrond (Earl Holliman is links zichtbaar, terwijl Robert Mitchum rechts op z'n buik ligt) correct bewapend zijn, gebruikte tenminste een der Duitse mitrailleur teams een Bren. Dit is ook de enige scène waarin Duitse tanks te zien zijn.

Men moet lof uitdelen waar dit verdiend is en generaal Clark's triomfantelijke intocht in Rome is goed nagebootst, waarbij de oorspronkelijke route werd gebruikt. De episode begint op de oude Via Appia met de tombe van Cecilia Metella uit de 1e eeuw v. Chr. op de achtergrond. Dan wordt overgesneden naar de Porta San Sebastiano, waar de generaal wordt gefilmd bij het passeren van het Colosseum. Terwijl hij naar de intocht kijkt, staat Robert Mitchum voor de triomfboog van Constantijn de Grote die in 312 werd opgericht na de slag bij Saxa Rubra en de Mulvische brug. Op deze foto is op de achtergrond de doorgang van de boog te zien. De tanks staan opgesteld in afwachting van de filmopnamen.

The Longest Day die in 1962 werd uitgebracht. Door toepassing van de uitgebalanceerde parallelmontage die Cornelius Ryan ook in zijn boek had gebruikt, gaven de producer Zanuck en zijn regisseurs de Duitsers een eerlijke kans - ook al had de geschiedenis voorbeschikt dat zij de verliezers waren. In deze film begon Preiss (naast vele andere Duitse acteurs) de nieuwe niet-hysterische, niet-fanatieke Wehrmachtofficier uit te beelden. Hij vertolkte in deze film de rol van de stafchef van het Duitse 7e Leger, generaal-majoor Max Pemsel. Daarna verscheen hij in 1965 in *The Train* van John Frankenheimer. Een film die zich concentreerde rondom de strijd tussen een maniakale bezeten Paul Scofield als de Duitse officier die vastbesloten was een geheime verzameling Franse kunstschatten naar Duitsland te transporteren, en Burt Lancaster als de Partizaan en Franse spoorwegwerker die met een gelijke hartstocht deze onderneming trachtte te verijdelen. Preiss speelde de rol van een Duitse spoorwegbeambte die weer opnieuw de sabotagedaden tegen de trein te lijf ging en een slimme oplossing vond om deze te overwinnen, terwijl Scofield raaskalde en dikke woorden sprak en dreigde iedereen neer te schieten. Dit gebeurde op een manier die deed denken aan het soort beeld van de Duitsers waar Zanuck juist vanaf was gestapt. De stereotype uitbeelding van de Duitse officier zoals in *The Dirty Dozen* en *Kelly's Heroes* (hoewel laatstbedoelde film zeer grappig was als men deze zag zoals de regisseur had bedoeld) had z'n dagen gehad toen Preiss de rol kreeg van Generalfeldmarschall Gerd von Rundstedt in *A Bridge Too Far* van Sir Richard Attenborough, uitgebracht in 1977.

Preiss had drie historische figuren, alsmede het verzonnen personage in *The Train* uitgebeeld op een humane, overwogen en geloofwaardige manier. Hij zal echter niet zo snel worden herkend of herinnerd als Anton Diffring. Preiss schrok echter niet terug voor stereotypen zoals vereist voor Michael Winner's *Hannibal Brooks*, een parodie uit 1968 op oorlogsfilms.

Met uitzondering van *Hannibal Brooks*, moet Wolfgang Preiss worden gezien als een acteur die de Wehrmachtofficier (SS-ers zijn nog steeds schurken) op één lijn stelt met z'n geallieerde tegenhanger, en zijn werk heeft er toe bijgedragen het pompeuze fanatieke beeld, ontstaan onder de invloed van propaganda en als overblijfsel uit oorlogse jaren, nagenoeg is verdwenen.



Lof voor de uitbeelding van Kesselring in *The Battle for Anzio* geldt natuurlijk niet alleen de acteur, maar dit gezegd zijnde, betekent die karakterisering niet alleen een interessante ontwikkeling in de doorbreking van het stereotype beeld van de Duitse officier, maar die uitbeelding is volgens mij ook een hoogtepunt in een film die er overigens maar weinig telt.



De camera die de voorkant van de jeep van generaal Carson (Mark Clark dus) in beeld brengt was listig vormd als een auto van het filmjournaal. Hoewel dat niet bleek door de snelheid waarmee de kolonnen marcherende troepen voorbij reed, blijkt uit dit stilstaande filmbeeld dat het laten meespelen van plaatselijke figuranten (in dit geval het Italiaanse leger), de werkelijkheid geweld aandeed door de ethnische verschillen. Hoewel het Amerikaanse leger een groot aantal soldaten telde afkomstig van Italiaanse immigranten, zien de GI's er links op de foto te Zuid-Europees uit om in hen Amerikaanse soldaten te zien.



Links: Hoe het in werkelijkheid toeging toen het 5e Leger op 5 juni Rome binnentrok. Rechts: Zoals de Italiaanse filmer Dino de Laurentiis het in beeld bracht.



**'40~'45
TOEN & NU**

Het gebeurde hier

BLOEDBAD IN ROME

DE VIA RASELLA

In maart 1944 was Rome in afwachting van de bevrijding door de Geallieerden die in de afgelopen zes maanden reeds drie landingen in Italië hadden uitgevoerd. In juli 1943 was het fascistisch regime aan de kant gezet en Mussolini gevangen genomen, om later echter weer door de Duitsers te worden bevrijd. Toen de nieuwe regering van Koning Victor Emanuel om een wapenstilstand verzocht, op het moment dat zij bereid was een onvoorwaardelijke overgave te aanvaarden, hadden de Duitse strijdkrachten de verdediging van Italië in handen genomen. Niettemin hoopten de Italianen dat Rome, de Eeuwige Stad, zou worden gespaard voor oorlogsgeweld, en dat gold in grote lijnen voor zowel de Duitsers als de Geallieerden. Het was een derde partij, de Comitato de Liberazione Nazionale, de CLN, een illegaal samenwerkersverband tussen de anti-fascistische verzetsbewegingen die indirect de verschrikkingen van de oorlog over de Romeinse bevolking zou brengen.

Toen Duitse strijdkrachten Rome bezetten, stemden zij ermee in een eerder uitgegeven proclamatie, waarin Rome tot open stad werd verklaard, te zullen respecteren. Sinds de landing bij Anzio was het aantal militaire verplaatsingen in de stad verdrievoudigd. De Zwitserse correspondent van *The New York Times* schreef: 'Op de Ponte Milvio, die bij duisternis voortdurend verstopt is, langs de Via Flaminia en het Corso in het centrum van Rome zelf, stroomt een oneindige golf naar binnen van tanks, motorartillerie en trucks beladen met munitie die zich vervolgens verspreid door een labyrint van straten om daarna te verdwijnen in de Pontijnse Laagvlakte of in zuidwaartse richting naar de hellingen van Cassino. Overdag is hiervan natuurlijk niets te zien... want er is het voortdurende gevaar van Amerikaanse beschietingen uit de lucht op de wegen ten noorden en ten zuiden van de hoofdstad'.

Het begrip 'Open Stad' werd als zodanig nooit door de Geallieerden erkend en, nadat president Roosevelt in Washington tijdens een persconferentie had meegedeeld dat 'de Duitsers de Heilige Stad

Rome gebruiken als militair centrum', werden de geallieerde luchtaanvallen uitgevoerd tegen doelen ten zuiden en oosten van de stad. Paus Pius XII protesteerde hevig, maar in later jaren zou er een bittere controverse ontstaan over de partijdige politiek van het Vaticaan, omdat de Paus niet had gereageerd op Hitler's schending van diens eerder gedane beloften en verzekeringen.

Sinds de landingen bij Anzio in januari 1944, hadden Italiaanse partizanen reeds Duitse troepen, hun aanvullingsroutes en hun depôts aangevallen, hoewel sommigen meenden dat deze speldeprikkers nauwelijks de manier waren om een beslissen-

de overwinning te behalen. De aankomst in Rome in februari 1944 van het 3e Bataillon van het SS-Polizeiregiment Bozen zou de partizanen de gelegenheid bieden de operatie te beginnen die zulke verreikende gevolgen zou hebben. Het regiment, dat onder commando stond van SS-Obergruppenführer, Karl Wolff, hoofd van de SS in Italië, was in de stad als extra eenheid aangekomen om mee te helpen de Romeinse bevolking onder de fascistische duim te houden. De 11e Kompanie, totaal 156 man, werd in Rome geplaatst en het dagelijks vlagvertoon dat zij ten toon spreidde door langs de straten van Rome naar de Macaokazerne in de



Rome 1944. Een Panther van de 26e Panzerdivision (2e Kompanie, 1e Bataillon Panzerregiment 26) dendert langs de Via dei Fori Imperiali in oostwaartse richting op weg naar Anzio. De foto is vol historische symboliek. Rechts staat het reusachtige monument voor Victor Emanuel II dat in het begin van deze eeuw werd gebouwd op de Piazza Venezia om de eenwording van Italië te gedenken. Na WOII kwam er het graf van de Onbekende Soldaat. Links, achter de kanonloop ligt het Senaat waar Julius Caesar op de Ides van maart (15 maart) in 44 v. Chr. werd vermoord. (Bundesarchiv)



De meeste troepenbewegingen door Rome vonden 's nachts plaats. Dit convoi gemechaniseerd geschut van SS-Sturmgeschützabteilung 16



spoedt zich voort langs de Via del Tritone en staat op het punt de Via del Corso in te draaien.

Castro Pretorio te marcheren, bracht de Romeinse 'partigiani' op het idee de vijand rechtstreeks aan te vallen.

Elk van de zes politieke partijen die in het CLN waren verenigd hadden militaire commando's die theoretisch onder jurisdictie van een alles omvattende 'Militaire Junta' vielen, hoewel in werkelijkheid de operaties tegen de Duitsers individueel werden geleid. (Pas nadat Rome was bevrijd vocht het CLN als een uniform verzetsleger in Noord Italië als steun voor de geallieerden). De ondergrondse beweging in het centrum van Rome -de macchia-kwam onder leiding te staan van de door communisten geleide Gruppi di Azione Patriottica, en het was een lid van die groep, Mario Fiorentini, die dagelijks de mars van de SS politie in de gaten had gehouden. Hij rapporteerde aan zijn commandant, Carlo Salinari, die de codenaam 'Spartaco' voerde, dat de Duitsers dagelijks een prachtig doelwit vormden als zij omstreeks 14.00 uur de nauwe, steile Via Rasella bereikten. Fiorentini stelde voor drie partizanen boven aan de straat te posteren zodat zij in staat zouden zijn op de marcherende troep neer te kijken. Vandaar af zouden zij handgranaten kunnen gooien en gemakkelijk in de ontstane verwarring kunnen ontsnappen. Hoewel het plan werd aangenomen en in de tweede week van maart op een middag zou worden uitgevoerd, werd juist op die dag de mars afgelast en de partizanen moesten hun voornemen uitstellen.

De 23e maart was een historische datum voor de fascistten -het was de dag dat Mussolini in 1919 zijn beweging had opgericht. In het jaar 1944 was het dus 25 jaar geleden dat de ideologie gestalte kreeg en zelfs Hitler had geïnspireerd. In verband hiermee had een aantal onverbeterlijke fascistische diehards plannen gemaakt voor een reeks herdenkingen die de hele dag zouden duren.

De Duitsers meenden echter dat de voorstellen hiervoor ongelegen kwamen en dat zij op weinig instemming konden rekenen bij de Italiaanse bevolking in deze fase van de oorlog. Zij probeerden dan ook de plannen ongedaan te maken die mogelijk tot een nutteloze provocatie zouden leiden. Naar de inzichten van de SS-Standartenführer Eugen Dollmann, de persoonlijke vertegenwoordiger van Himmler in Rome, moesten de herdenkingsceremonieën worden bekort, een standpunt dat werd gesteund door zijn tegenvoeterin de SD, SS-Obersturmbannführer Herbert Kappler. Als gevolg hiervan kregen de Italiaanse fascistten opdracht hun plannen te annuleren, uitgezonderd een korte kerkdienst.

Echter, nadat de partizanen in de door fascistten geleide krant *Il Messaggero*, hadden gelezen over de voorgenomen herdenkingsoptochten, besloten ook zij de 23e maart te zullen vieren... echter niet op dezelfde manier. Toe te slaan op een dag die voor het fascisme heilig was zou het propagandistische effect ervan oneindig versterken en aldus werden er opnieuw plannen gesmeed om de 11e Kompanie aan te vallen die inmiddels zijn dagelijkse mars door de Via Rasella had hervat.

Deze keer werd een meer effectieve poging gedaan om zoveel mogelijk Duitsers te doden door een bom te verbergen in een gestolen straatvegerskar, aan de kant van het Palazzo Tittoni, op een afstand van eenderde vanaf het hoogste gedeelte van de straat. Een jonge natuurkundige, Giulio Cortini en zijn vrouw zouden de bom maken -12 kilo Int in een een blikken bus die zelf weer omgeven was door TNT, verpakt in ijzeren pijpjes

om de scherfwerking te verhogen. De bom zou tot ontploffing worden gebracht door de ontsteker een vertraging te geven van 50 seconden. Deze vertragingstijd was proefondervindelijk vastgesteld door de straat naar boven toe af te lopen. Als dus de ontsteking werd ingesteld als de eerste Duitsers het kruispunt bij de Via Boccaccio bereikten, zou de bom ontploffen als de colonne op gelijke hoogte zou zijn met de vuilniskar.

Totaal zouden zestien partizanen voor de uitvoering benodigd zijn, verspreid over de posities zoals op de kaart aangegeven. No. 1, Rosario Bentivegna zou de ontsteking op scherp stellen op een signaal van No. 2, Franco Calamandrei. No. 3, Carla Capponi, verloofde van Bentivegna, zou eerst een positie innemen buiten het gebouw van *Il Messaggero* op de hoek van de Via del Traforo en de Via del Tritone. Op teken van No. 4, Pasquale Balsamo, dat de Duitsers er aan kwamen, zou zij de Via Rasella inlopen tot aan de hoek van de Quattro Fontane als waarschuwing aan allen dat het tijd was zich gereed te houden. Zodra de bom ontplofte zouden de nummers 5, 6 en 7 granaten gooien naar de achterhoede van de colonne, of wat daarvan was overgebleven, alvorens zuidwaarts te ontsnappen naar de Via del Giardini. Ondertussen zouden de nummers 8, 9, 12 en 13 beneden aan de Via Rasella samenkomen om Duitsers aan te vallen die langs de weg zouden trachten te ontsnappen. De partizanen 10 en 11 zouden eerst de achterhoede beveiligen van de mannen in de Via Boccaccio en dan zich in westelijke richting verplaatsen langs de Via del Giardini om 8, 9, 12 en 13 dekking te geven. Bentivegna zou worden gedekt door No. 14, die positie zou kiezen bij de ingang van het Palazzo Barberini, zodat hij rechtstreeks de

straat af kon zien. De nummers 15 en 16 zouden geposteerd worden in de Via due Macelli.

Toen 's morgens de 23e de fascistische leiders zich verzamelden in de Santa Maria della Pietà om de hoogmis bij te wonen ter herdenking van allen die voor het fascisme waren gevallen, waren de partizanen bezig de laatste voorbereidingen te treffen. Hun hoofdkwartier bevond zich ruim 1,5 km verwijderd van de Via Rasella, op nummer 42 in de Via Marco Aurelio waar zij de vuilniskar hadden gestald. Cortini legde de bom in een van de twee vuilcontainers, terwijl Bentivegna een straatvegersuniform aantrok. Hij zou de ontsteking in werking stellen met zijn pijp.

Toen de temperatuur al gestegen was tot meer dan 25 graden, begon Bentivegna, onopvallend geëscorteerd door twee leden van z'n groep, aan z'n inspannende rit met de kar dwars door het centrum van Rome. Hij volgde de Via Claudia, passeerde het Colosseum en reed langs de Via dell'Impero die wordt geflankeerd door het Forum Romanum. Daarna stak hij de Piazza Venezia over, de plaats waar Mussolini vele malen in het openbaar had gesproken en passeerde vervolgens het Quirinaal op weg naar de Via Quattro Fontane (zie de kaart). Vandaar was het niet ver meer naar de top van de Via Rasella, van welk punt hij kon afdalen naar de plek die voor het Palazzo Tittoni was uitgekozen. Daar aangekomen zette hij de kar zo tegen de trottoirband dat deze niet de steile heuvel kon afdalen... en wachtte af. Het was tien minuten voor twee.

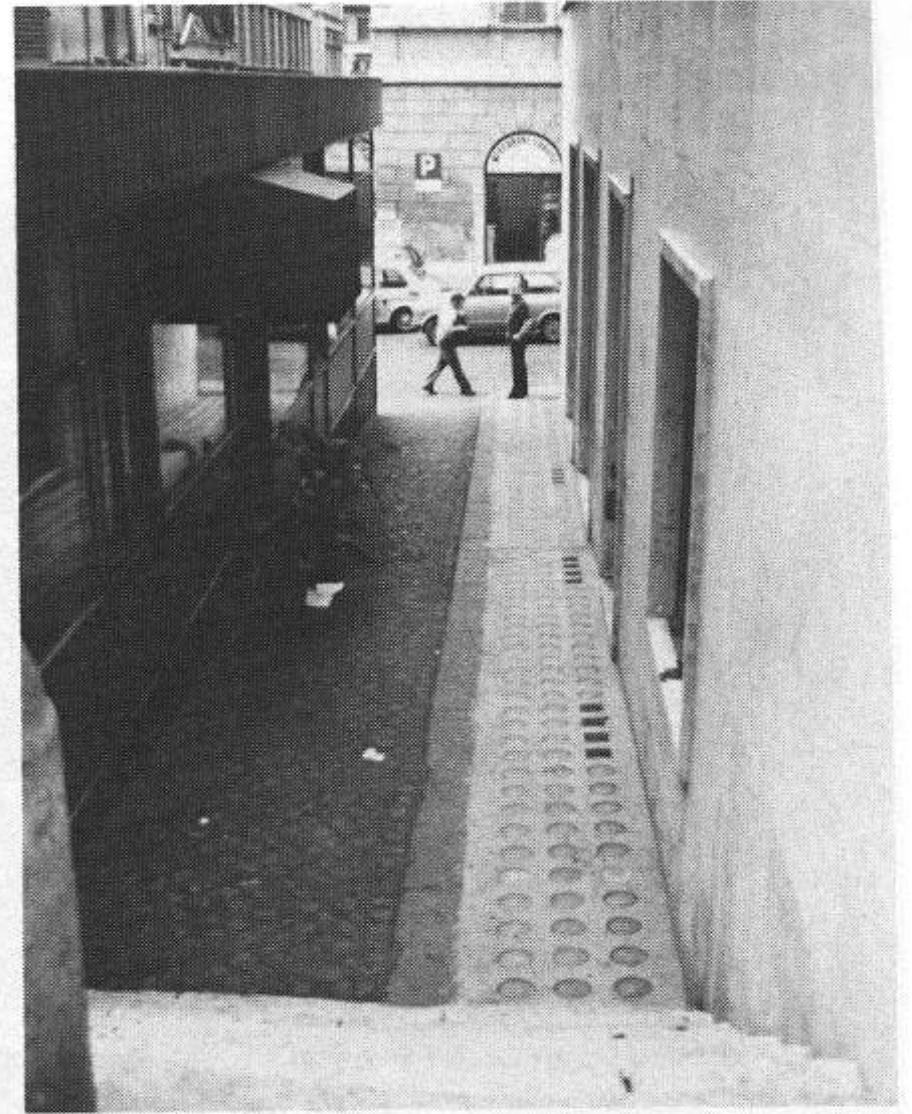
Enkele honderd meters verderop was Signorina Capponi aangekomen bij het gebouw van *Il Messaggero*. Ongelukking genoeg stonden de twee in burger geklede lijfwachten van de eigenaar van de



Het doel voor de aanval: de colonne SS politie tijdens de dagelijkse mars door de steil oplopende Via Rasella, een nauwe zijstraat van de Via del Traforo. Dit is een foto uit de film 'Massacre in Rome' uit 1972. Het publiciteitsmateriaal uit die tijd beweerde dat de opnamen waren gemaakt in de Via Rasella, maar het gebouw op de achtergrond dat de achterkant laat zien van het filmdecor, doet de filmmakers in de kaart kijken.



Links: De werkelijke Via Rasella ligt in het centrum van Rome bij de chique Via Veneto. De straat is nauw en altijd vol met geparkeerde auto's.



Rechts: Halfweg bevindt zich de nauwe gang waar de Partizanen wachtten.

krant ook buiten het gebouw, en zij vatten al spoedig argwaan op tegen het meisje dat door rondhing, blijkbaar zonder enig doel. Hoewel het haar gelukte zich met gebruikmaking van haar vrouwelijke charmes uit de situatie te redden, was om 14.20 uur nog niets van de Duitsers te zien en zij wist dat zij de twee mannen niet tot in het oneindige aan het lijntje kon houden en dat zij opnieuw hun belangstelling zou wekken. Toen verscheen plotseling Pasquale Balsamo en fluisterde haar iets toe dat zij niet had begrepen toen hij weer snel doorliep. In de veronderstelling dat het 't teken was dat de Duitsers eraan kwamen, begon zij haar wandeling naar de top van de Via Rasella, maar bijna onmiddellijk besefte zij dat Balsamo's gehaaste vertrek niets had te maken met de komst van de Duitsers. Zich omdraaiend zag zij tot haar ontzetting dat de twee lijfwachten haar van nabij bleven volgen. Zij bleef doorlopen en zij durfde niet te stoppen of een teken te geven aan de wachtende partizanen dat het een vals alarm was. Bij het passeren van haar verloofde

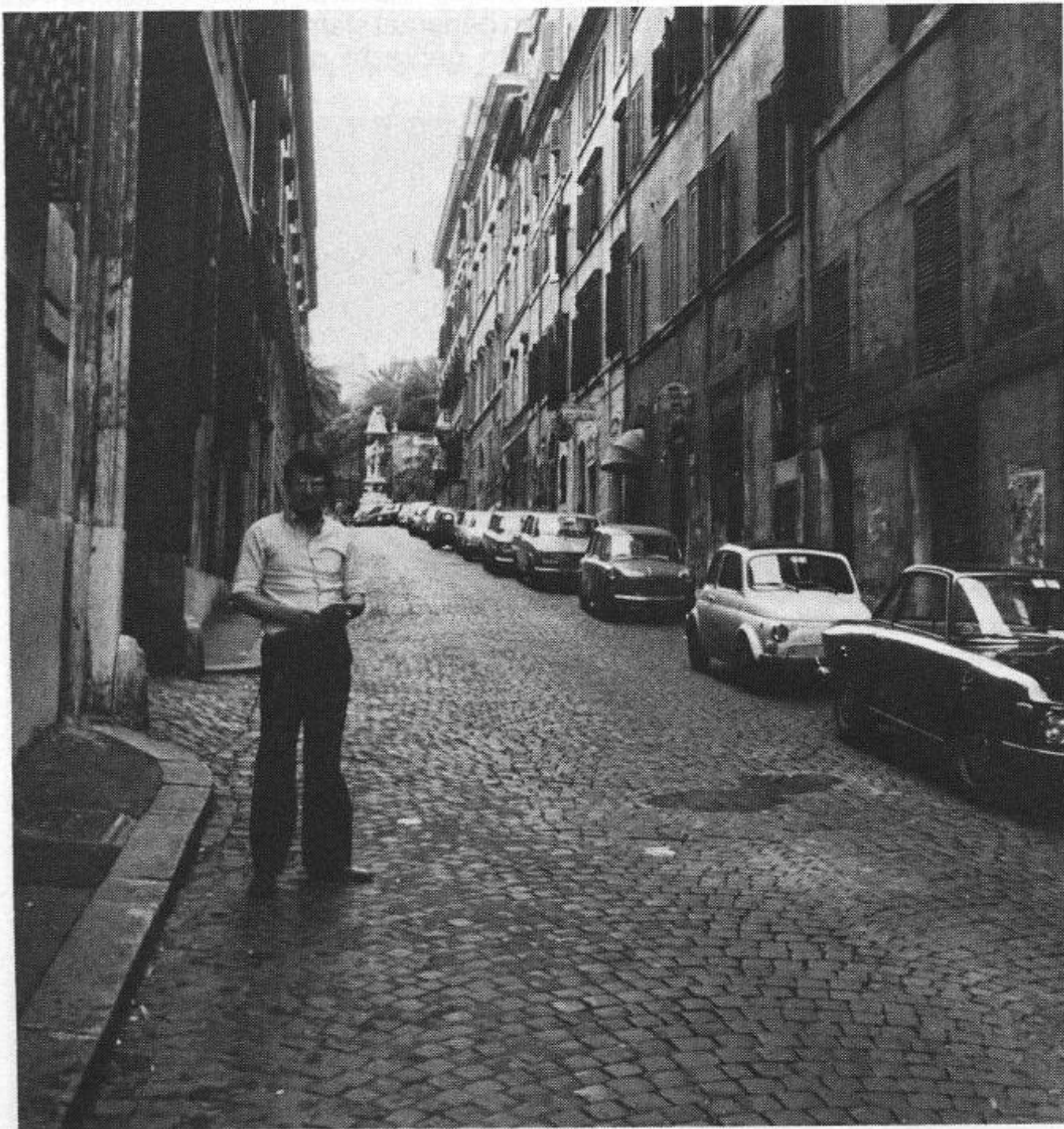
die voor No. 156 stond, keek ze hem opzettelijk niet aan in de hoop dat hij zou begrijpen dat er iets mis was.

Toen zij bij het Palazzo Barberini even stopte om naar adem te happen kwamen de twee mannen die haar volgden naar haar toe en vroegen waarom ze een heren regenjas droeg. Zij antwoordde dat de jas van haar vriend was en zag toen dat een vriendin van haar moeder toevallig de straat af kwam lopen. Zij rende op haar toe, waarop de dame in kwestie haar, geheel op z'n Italiaans, met een stortvloed van woorden begroette. Dit had tot gevolg dat de twee mannen zich op een zekere afstand hielden, hoewel zij Carla argwanend in de gaten hielden.

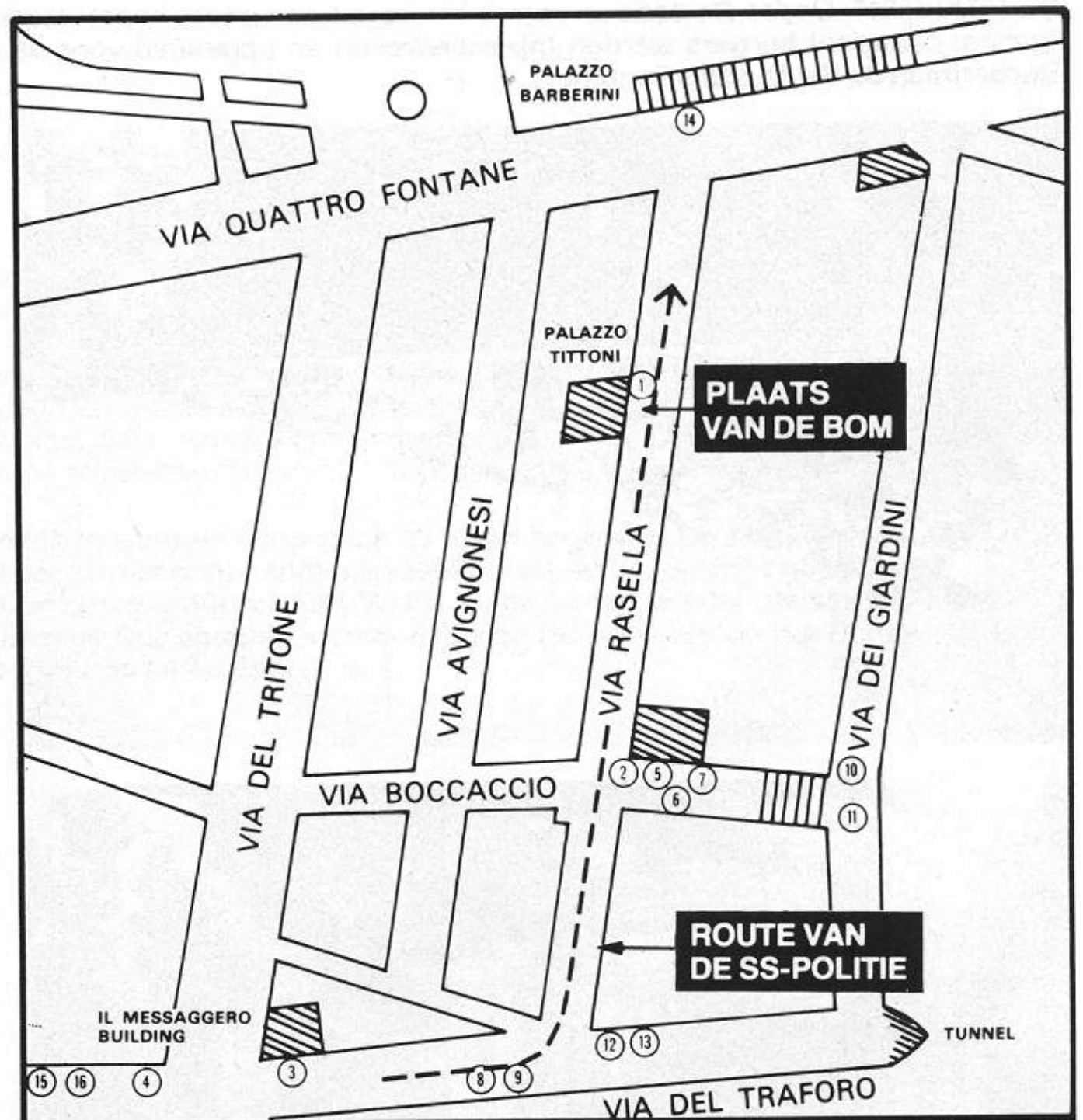
Het was nu ongeveer half drie en de Duitsers waren er nog niet. Bentivegna had al drie keer zijn pijp aangestoken, om hem daarna weer te doven als er niets gebeurde; hij zat nu zonder tabak, behalve wat restantjes gruis en wat snippers papier die hij uiteindelijk als laatste redmiddel ook maar in de kop

van z'n pijp stak. Overtuigd dat de Duitsers hun mars hadden afgelast en dat de operatie eveneens moest worden afgelast, verlangde hij er bepaald niet naar om de kar weer dwars door Rome terug te duwen. Vijf minuten later passeerde Balsamo met het bericht dat de poging zou worden gestaakt als de Duitsers niet binnen tien minuten zouden komen opdagen.

Bentivegna stond op het punt een beweging te maken toen hij het geluid hoorde van zingende soldaten en stampende laarzen die de nadering van de Duitsers aankondigden. Hij stak z'n pijp weer op. Op het ogenblik dat de colonne van 156 man in gevechtstenu, geëscorteerd door een commandovoertuig, de Via Rasella binnen marcheerde, verkeerden de partizanen in gespannen afwachting om tot actie over te gaan. Toen de SS-ers het kruispunt naderden, stak Calamandrei voor hen de straat over, waarbij hij zijn pet van het hoofd nam. Op dit teken hield Bentivegna z'n pijp bij de ontsteking, legde z'n eigen pet op de vuilniskar ten teken



Na de straat gedurende '50 seconden' te zijn ingelopen, bereikt men de plek waar de vuilniskar aan de linkerzijde voor no. 156 stond geparkeerd. Dit was het Palazzo Tittoni, genoemd naar Tommaso Tittoni, die aldaar z'n residentie had toen hij in het pre-Mussolini tijdperk minister van buitenlandse zaken van Italië was. Hij stierf in 1931, hoewel zijn vrouw er bleef wonen. Vier jaar nadat hij in 1922 in Italië de macht had overgenomen, woonde Mussolini in hetzelfde gebouw in een vijf-kamer appartement.



Tijdens de research voor zijn boek 'Death in Rome', uitgegeven in 1967, reconstrueerde de auteur, Robert Katz deze kaart aan de hand van gesprekken met de overlevende partizanen, onder wie Carla Capponi en Rosario Bentivegna. In 1975 veroordeelde een rechtbank in Rome Robert Katz tot 14 maanden voorwaardelijke gevangenisstraf omdat hij de eer en goede naam van de Paus (Pius XII) zou hebben aangetast door in zijn boek te schrijven dat deze op de hoogte was van het komende bloedbad, maar verkoos niets te ondernemen.



DE FILM. Een tamelijk accurate reconstructie van de gebeurtenissen bovenaan de straat, met zicht op het Palazzo Barberini.

dat alles in orde was, waarna hij de heuvel weer opliep.

Om 15.45 uur, toen de SS-politie het bovenste deel van de straat bereikte, explodeerde de bom, waarbij het geluid van de ontploffing in heel het centrum van Rome was te horen. Zesentwintig man werden onmiddellijk gedood toen de kar in de lucht vloog, terwijl zestig SS-ers, werden gewond door de uit-eenspattende brokstukken die als dood en verderf zaaiende sikkels door de gelederen maaiden. Zestien van de zestig liepen daarbij zwaar lichamelijk letsel op. Zodra zij de explosie hadden gehoord, wierpen de drie partizanen die om de hoek van de Via Boccaccio schuilden voor de kracht van de

ontploffing hun granaten, waarvan er een niet ontplofte. De Duitsers die nog op de been waren begonnen onmiddellijk lukraak in alle richtingen te vuren in de veronderstelling dat op hun werd geschoten vanuit de gebouwen die aan de straat lagen. In de verwarring wisten alle partizanen veilig weg te komen.

II VERGELDINGSMAATREGELEN

De Duitse commandant in Rome, General Kurt Mälzer, had die middag in Hotel Excelsior de lunch gebruikt met SS-Obersturmbannführer Herbert Kappler. Mälzer had te veel gedronken en door de

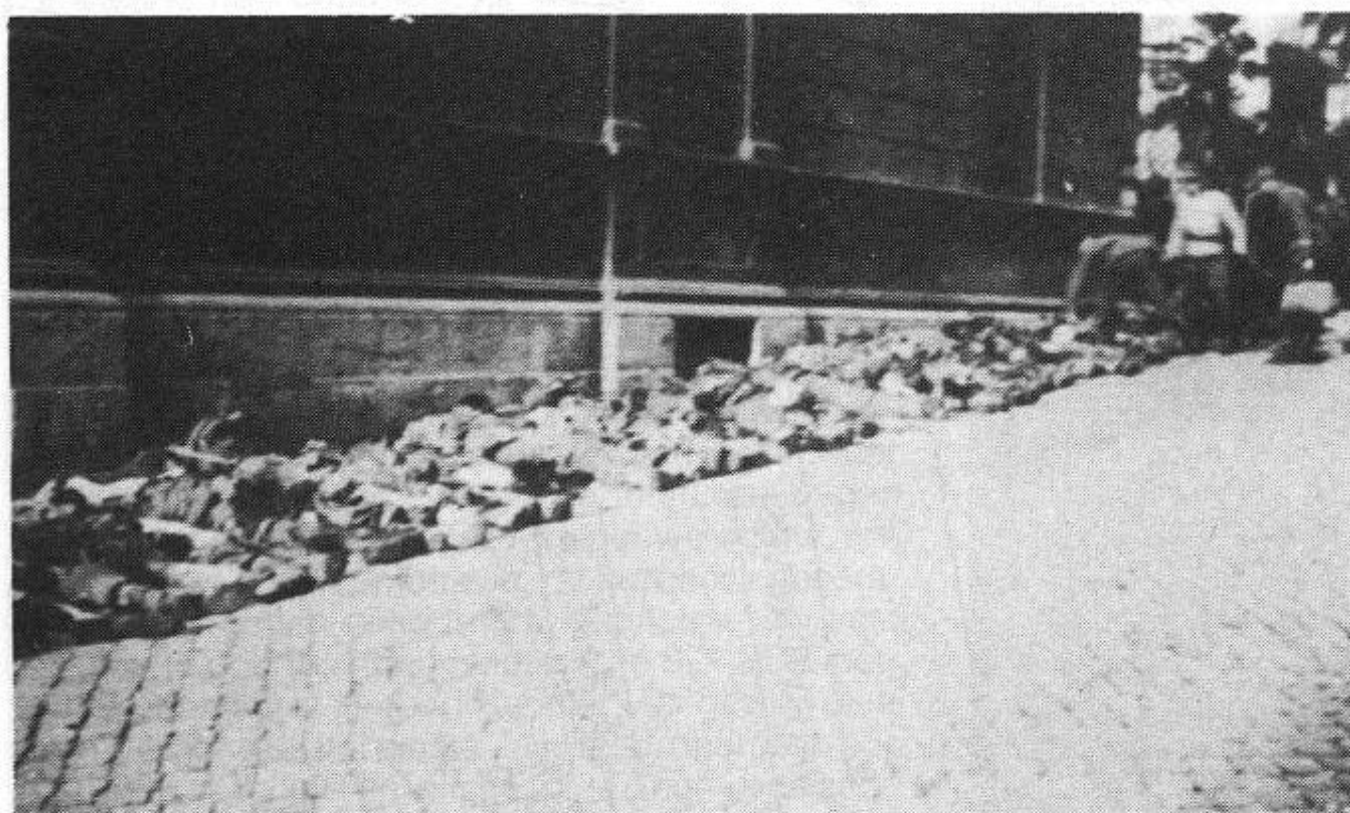
explosie werd hij ruw ontwaakt. Toen hij nog aangeschoten de Via Rasella bereikte, ontstak hij bij de aanblik van de slachting in helse woede. Hier en daar werden nog schoten gehoord en iedere beweging bij een raam werd gevolgd door een salvo. Mälzer was uitzinning van woede, schreeuwende dat iedere man, iedere vrouw en ieder kind die in de straat woonden moesten worden bijeengedreven. Toen zijn mannen aan de slag gingen, arriveerde Dollmann. 'Overal lagen grote klonters bloed' zo herinnerde hij zich na de oorlog, 'overal was gekerm en gekreun te horen en geschreeuw en schoten klonken nog steeds...' Mälzer kwam naar voren, 'zwaaiende als een gek en roepende met een stem die verstikt was door tranen.' Schreeuwend om wraak, brulde hij dat hij de hele straat zou opblazen. Inmiddels waren zo'n tweehonderd mensen bijeengedreven voor de ingang van het Palazzo Barberini, onder hen ook Donna Bice van No. 156. Het geheel bood een onbeschrijfelijke aanblik. Over de straat lagen menselijke resten puin, stukken meubels en ander huisraad en door deze bloedige ben-de stroomde kolkend het water van een gesprongen leiding.

Toen de Duitse consul, Eitel Möllhausen met het fascistische lid voor binnenlandse zaken, Guido Buffarini-Guidi ter plaatse kwam, was hij volledig perplex door wat hij zag en door de aanblik van de nog half dronken Mälzer, 'die alle controle over zichzelf had verloren'. Toen genisten explosieven aanbrachten om de straat in de lucht te laten vliegen, ontstond er tussen de twee Duitsers onmiddellijk een woordenwisseling. Dollmann probeerde tussenbeide te komen, terwijl er voor de ogen van de Duitse compagnie, Italiaanse soldaten en burgers een verhitte schreeuwpartij plaatsvond.

Op de terugweg naar z'n Gestapo hoofdkwartier in de Via Tasso had Kappler de explosie gehoord. Telefonisch gewaarschuwd om naar de plaats des onheils te komen kwam hij de auto van Möllhausen tegen die van de andere kant arriveerde. De consul verklaarde opgewonden wat er was gebeurd en wat Mälzer van plan was. Kappler vervolgde daarna zijn weg om zelf vast te stellen wat er was gebeurd.

Toen hij bij de Via Rasella aankwam en een situatie aantrof die hij later omschreef als een 'toonbeeld van verschrikking', vond hij de generaal in een gejaagde toestand op de hoek van de Via Rasella. Dollmann stond er vlakbij. De Gestapocheef nam de situatie in ogenschouw en stelde voor dat hij de zaak in handen zou nemen en hij drong erop aan dat Mälzer naar zijn stafkwartier zou terugkeren. De overspannen generaal stemde daarmee in en werd naar zijn auto gebracht op het moment dat de

DE REALITEIT. Onder: De dode en verminkte lichamen worden naast elkaar op straat gelegd, terwijl (geheel beneden) burgers werden bijeengedreven en opgesteld voor de deuren van het Palazzo Barberini in de Via Quattro Fontane.





De huizen in de Via Rasella dragen nog de littekens van het in het wilde weg schieten van de overlevende Duitsers. Boven: Dit is n. 17, en links een huis op de hoek van de Via del Boccaccio dat met automatische wapens werd beschoten. Rechts: Richard Burton als SS-Obersturmbannführer Kappler in de film 'Massacre in Rome', neemt het heft in handen.



Kappler's 3e SD detachement onder SS-Sturm-bannführer Durante Domizlaff huis voor huis grondig begon te doorzoeken. De burgers die volgens het bevel van Mälzer moesten worden doodgeschoten werden tijdelijk overgedragen aan de Italiaanse autoriteiten.

Omstreeks 16.15 uur keerde Möllhausen op de ambassade terug. Hij verkeerde nog steeds in een beroerde stemming en hij belde onmiddellijk het hoofdkwartier van Generalfeldmarschall Kesselring dat zich even buiten Rome bevond. De opperbevelhebber van de Duitse troepen in Italië was voor een bezoek aan het front toen Möllhausen telefoneerde, maar het nieuws van de aanslag werd onmiddellijk doorgedreven aan het Oberkommando der Wehrmacht in Rastenberg. Toen Hitler op de hoogte werd gesteld was hij uitinnig van razernij en binnen een kwartier kwam er een telefoontje terug uit Oost-Pruisen dat voor iedere gedode Duitse politiemann dertig tot vijftig Italianen moesten worden terechtgesteld.

De gebeurtenissen volgden elkaar snel op. Tijdens een ontmoeting op de staf van Mälzer, ontving de generaal instructies van zijn rechtstreekse superieur, General Ebenhard von Mackensen, commandant van de 14e Armee, die de eisen van de Führer buitensporig vond en die het aantal verlaagde tot tien Italianen voor elke Duitser. Kappler, die ook aanwezig was, zei tegen von Mackensen dat hij reeds beschikte over een plan voor dit soort gebeurtenissen dat erop neerkwam 'Todeskandidaten' aan te wijzen, dat wil zeggen mensen die reeds ter dood waren veroordeeld.

Hoewel het bevel tot de executie nog moest worden bevestigd, begon Kappler onmiddellijk een lijst op te stellen van degenen die in Duitse en Italiaanse gevangenis in Rome zaten opgesloten. Het aantal Duitse doden was inmiddels gestegen tot 28 man. Bij zijn terugkomst op het hoofdkwartier gaf Kesselring bevel dat de executies binnen 24 uur moesten plaatsvinden.

Het werd Kappler spoedig duidelijk dat hij geen 280 ter dood veroordeelden bijeen kon krijgen en hij

vroeg zijn chef, General Wilhelm Harster om advies. Harster zei dat het totaal gemakkelijk kon worden bereikt door er zoveel joden bij te voegen als noodzakelijk was. Voorts zei hij dat het een gebiedende eis was dat de lijst op tijd gereed was. Kappler werkte de hele nacht door om het totaal aantal bij elkaar te krijgen. Van het Duitse Militaire Tribunaal in Rome kreeg hij toestemming mensen op zo'n lijst te plaatsen die voor halsmisdaden terecht zouden moeten staan en anderen die reeds veroordeeld waren maar gevangenisstraffen uitzaten. Hij vroeg ook om een opgave van de burgers die bij de Via Rasella waren opgepakt om hun namen te vergelijken met de politiedossiers voor het opsporen van mogelijke verdachten. Naarmate de uren verstrekten werd z'n taak steeds moeilijker omdat nog meer gewonde Duitsers stierven - voor het aanbreken van de dag waren het er al 32, waardoor er 40 namen moesten bijkomen. Omstreeks 03.00 uur had hij een aantal van 270 -50 minder dan het totaal vereiste. Na iedere mogelijkheid te hebben uitgeput wat betreft gevangenen die onder Duitse jurisdictie stonden, besloot hij dat het ontbrekende deel moest worden geleverd door de Italiaanse politie. In de vroege morgen werd de Italianen meegedeeld dat zij tot 13.00 uur de tijd hadden om 50 geschikte kandidaten op te sporen.

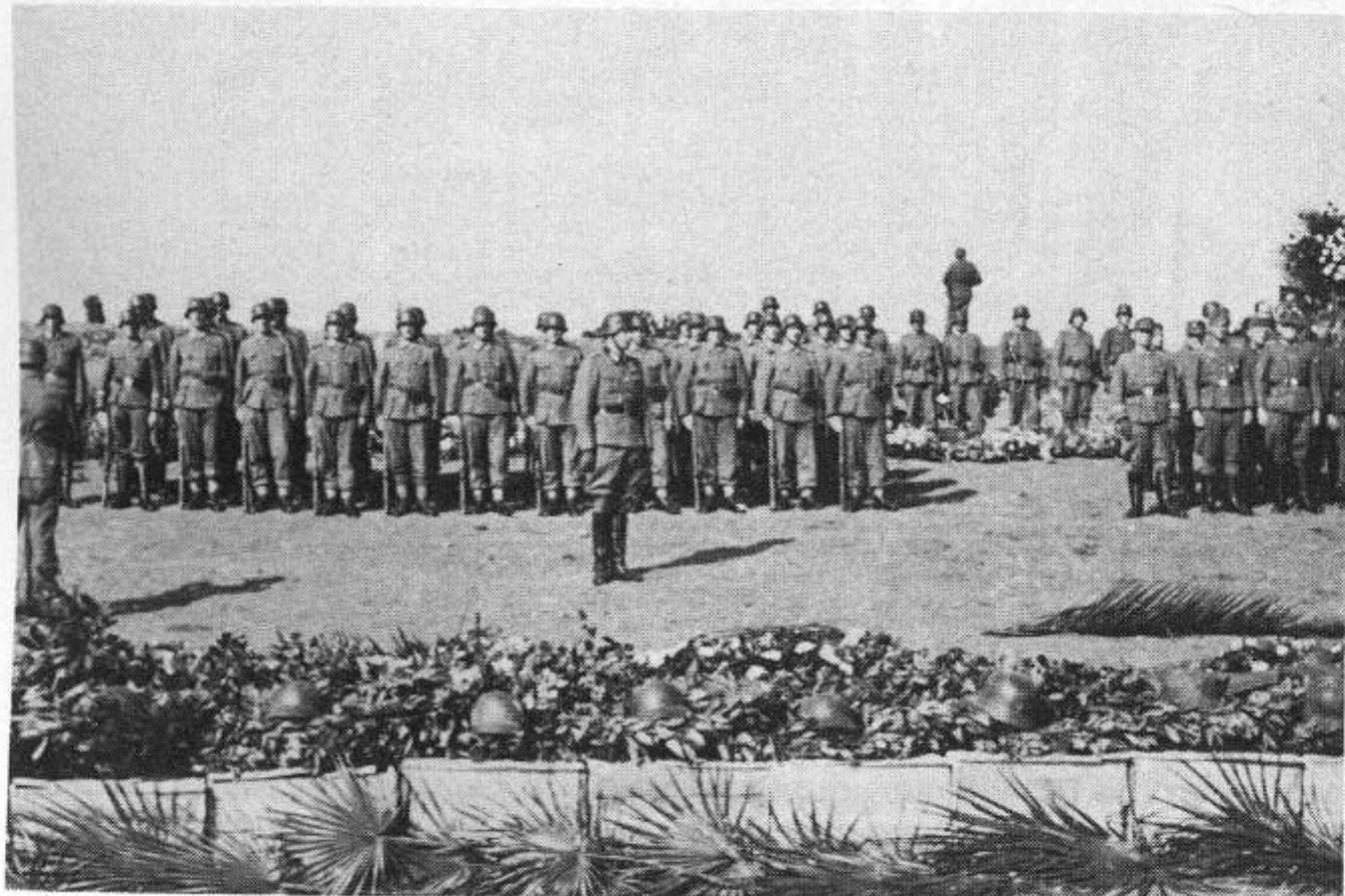
III EXECUTIES

Toen Kappler op vrijdagmorgen op zijn bureau terugkeerde, begon hij het tweede deel van de operatie voor te bereiden - de feitelijke executies. Indien Hitler's uiterste tijdlimiet zou moeten worden aangehouden, zou die namiddag alles moeten zijn uitgevoerd, en op een bijeenkomst met z'n medewerkers besprak hij de praktische middelen waarbij in

de kortst mogelijke tijd een driehondertal mensen zou moeten worden gedood. Na reeds te hebben besloten dat alleen SD-ers van Duitse nationaliteit de executies zouden uitvoeren, bleek hij hiervoor 74 man beschikbaar te hebben, hijzelf inbegrepen. Aangezien dit aantal 'veel minder was dan het aantal dat zou moeten worden doodgeschoten', aldus Kappler later, 'rekende ik het aantal minuten uit dat benodigd was om elk der 320 te doden. Ik had de wapens en munitie geteld. Ik berekende de totale hoefveelheid tijd die ik had. Ik verdeelde mijn mensen in kleine groepjes die om de beurt zouden schieten. Ik beval dat iedereen slechts een schot mocht lossen. Ik bepaalde voorts dat de kogel via het cerebellum in de hersens van het slachtoffer moest dringen zodat er niet onnodig gevuld hoeft te worden en de dood onmiddellijk in zou treden'. Toen kwam de vraag waar de executies zouden moeten plaatsvinden. Gewoonlijk werd de doodstraf in Rome voltrokken in Forte Bravetta, waarbij volgens Italiaanse gewoonte de veroordeelde op een stoel werd vastgebonden. 'Aangezien wij voor deze formaliteiten geen tijd hebben', legde Kappler onbewogen uit, 'dacht ik aan een soort grote natuurlijke ruimte als executievertrek'. Een van zijn officieren, SS-Hauptsturmführer Köhler, zei dat zich ruim drie kilometer verwijderd van de Via Ardeatina, in de buurt van de Christelijke catacomben van de Heilige Gallixtus, een netwerk van grotten bevond, waarop Kappler hem opdracht gaf onmiddellijk een onderzoek in te stellen naar de geschiktheid ervan, en ook de mogelijkheden en manieren na te gaan de ingangen van de grotten dicht te maken om aldus een grafkelder te creëren.

Toen Köhler met een gunstig rapport terugkwam, besloot Kappler de plek persoonlijk te inspecteren. Vlak voordat hij vertrok, werd het bericht ontvangen

De 33 Duitse SS politiemannen werden 's morgens 25 maart begraven. De ceremonie bij de Tor di Quinto werd bijgewoond door Dollmann, Kappler en Möllhausen en het onlangs gearriveerde hoofd van de SS in Italië, SS-Obergruppenführer Karl Wolff. Na de oorlog werden de stoffelijke resten opgegraven door de Italiaanse Oorlogsgravencommissie en herbegraven op het Duitse oorlogskerkhof in Pomezia, tussen Rome en Anzio.



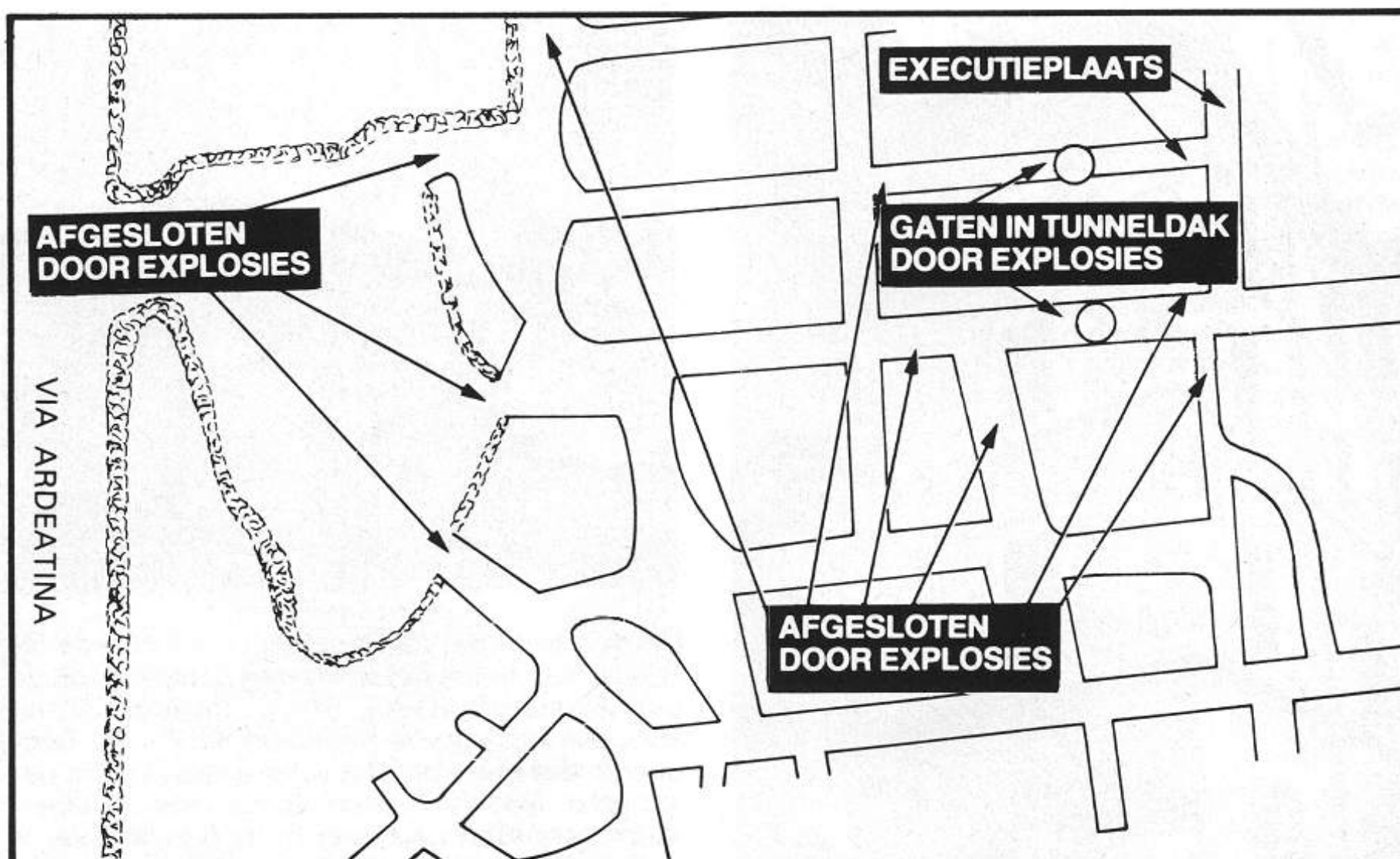


Waar de eerste vrachtwagens werden volgela-den: het Gestapo hoofdkwartier aan de Via Tasso - thans een museum over de bevrijding van Rome.

dat er weer een SS-politieman was gestorven. Kappler loste dit probleem snel op door tien joden aan te wijzen die die ochtend net waren binnengebracht. Enkele minuten voor 14.00 uur vertrokken Kappler en Köhler naar de grotten. Op dat moment hadden zijn medewerkers die gevangenen die in de Gestapo-gevangenis zaten al bijeen gedreven in overdekte vrachtwagens die geparkeerd stonden in de Via Tasso. De eerste truck met Italianen vertrok daarna om precies 14.00 uur onder bewaking van hun beulen.

Na bij de oude Porta Appia, de latere Porta San Sebastino de Romeinse muur te zijn gepasseerd, ging men zuidwaarts langs de bekendste weg uit de geschiedenis - de oude Via Appia. De aanleg daarvan was begonnen in 312 voor Chr. als een der 29 militaire wegen die in een straal Rome verlieten. Met een lengte van ruim 650 km verbond deze weg Rome met Beneventum, Brundisium aan de Adriatische Zee en Hydruntum. Heden ten dage zijn de eerste twee kilometers aan weerszijden bebouwd met huizen en lijkt de weg nog maar weinig op de oude 'Weg naar de grafmonumenten' - de catacomben die in vroeg christelijke tijd door de gelovigen in de vulkanische rotsen werden uitgehouwen om er hun geloof te beleiden en te worden begraven.

Enkele honderden meters voorbij de spoorbrug splitst de weg zich in tweeën. Linksaf gaat de Via Appia in zuidelijke richting, terwijl rechts de Via Ardeatina, een van de andere Romeinse straatweden, zich vertakt naar de haven van Ardea. Met



De 'zandgroeven' bij Adreatine kwamen tot stand als gevolg van het uitgraven van vulkanisch as tijdens de grote bouwperiode onder het fascistische regiem. In 1944 raakten zij uitgeput en werden zij verlaten.

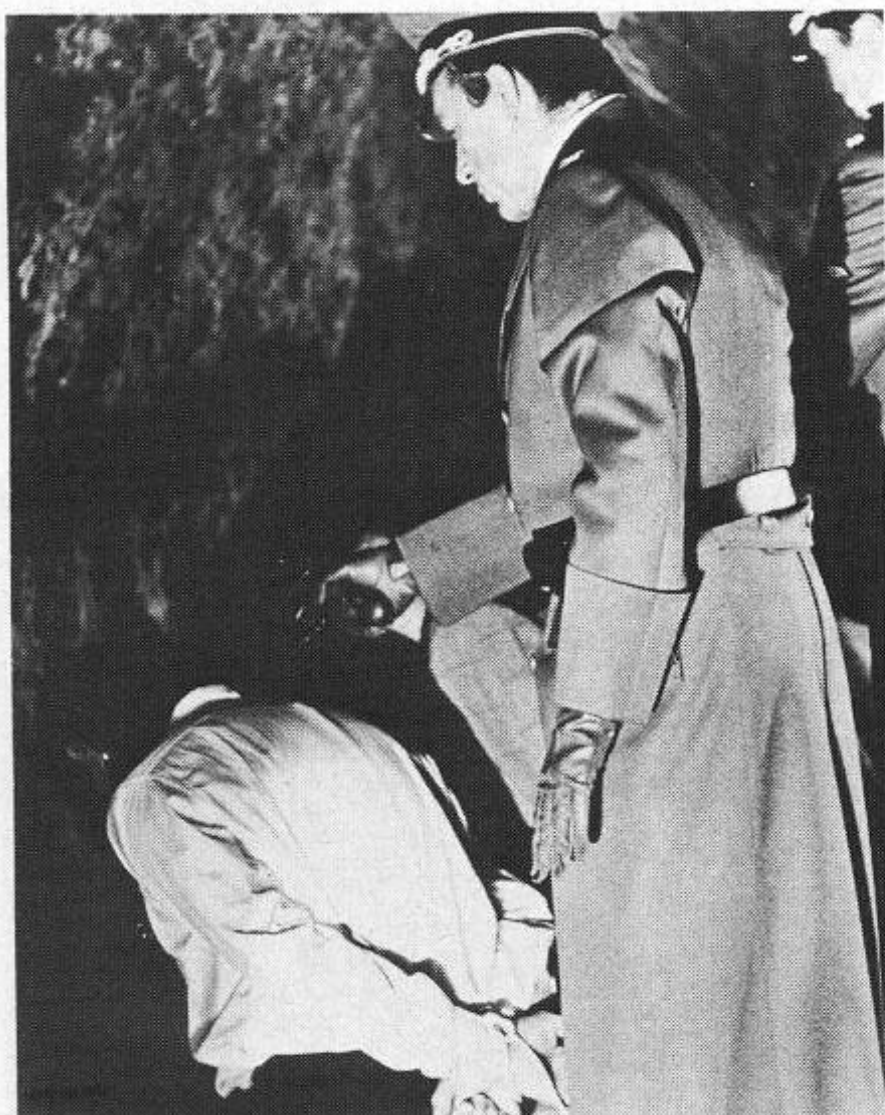
krakende versnellingsbak draaiden de trucks af, maar voor de gevangenen zou, indien zij door het canvas een glimp van de buitenwereld hebben kunnen opvangen, de weg slechts geleid hebben naar het slagveld bij Anzio. De christenen onder hen zouden zich op dat moment wellicht hebben gerealiseerd dat dit geen gewone rit was, en zij zouden misschien troost hebben geput uit de omgeving want daar zou Petrus tweeduizend jaar tevoren een visioen hebben gezien van de opgestane Christus: 'Domine Quo Vadis?' - 'Heer waarheen gaat Gij?' Deze heilige plaats wordt thans gemarkeerd door een kleine kapel die de naam draagt van de gebeurtenis.

Na nog eens ruim driekwart kilometer begonnen de trucks langzamer te rijden en draaiden rechts het open terrein op voor de grotten. Er waren drie ingangen. De plaats waar twee tunnels elkaar kruisten (zie kaart), had Kappler al uitgezocht als executieplaats, en hij beval dat de slachtoffers daarheen zouden worden gebracht via de centrale ingang, en dat elk van hen vergezeld zou worden van zijn scherprechter. Kappler had ook al een opwekkend praatje gehouden voor z'n medewerkers en hij demonstreerde de te gebruiken methode - een enkel schot in het achterhoofd als het slachtoffer knielde. Hij herinnerde zijn mannen eraan dat indien iemand voor de taak terugdeinsde, de betrokkene ook in de rij kon gaan staan om te worden doodgeschoten.

De plek werd verlicht door soldaten met flashlights die in de tunnel stonden opgesteld. Ondanks dat was er weinig licht en majoor Domizlaff vertelde later dat 'men nauwelijks zag waarop men moest schieten'. Aan een kant bevond zich SS-Hauptsturmführer Erich Priebke met de namenlijst - het was nog maar kort dag en de executies moesten beginnen wilden zij om 20.00 uur, het einde van de 24-uurs limiet, voltooid zijn. SS-Hauptsturmführer Kurt Schutz stond gereed om het bevel tot vuren te geven. Alle wegen in de nabijheid waren afgesloten en militairen patrouilleerden in het gebied boven de grotten om nieuwsgierigen uit de omgeving weg te houden. Beneden hen stonden de eerste Italianen op het punt te worden doodgeschoten.

Het was inmiddels omstreeks 15.30 uur. Anderen uit de Regina Coeli gevangenis waren inmiddels aangekomen. De eerste vijf Duitsers zochten een Italiaan uit wiens handen op z'n rug waren gebonden. Nadat iedere man was gevraagd zichzelf te identificeren, en de namen werden afgestreept, werden de vijf naar het achterste van de centrale tunnel geleid en daar gedwongen op hun knieën te liggen met hun gezichten naar de muur. Niemand protesteerde.

Kappler vond dat hij en zijn officieren een voorbeeld moesten geven aan hun mannen en persoonlijk leidde hij de volgende groep. 'Ik ging naar een dichtbij staande truck', getuigde hij later, 'en nam een gevangene mee die door Priebke op zijn lijst werd doorgehaald. Vier andere officieren deden



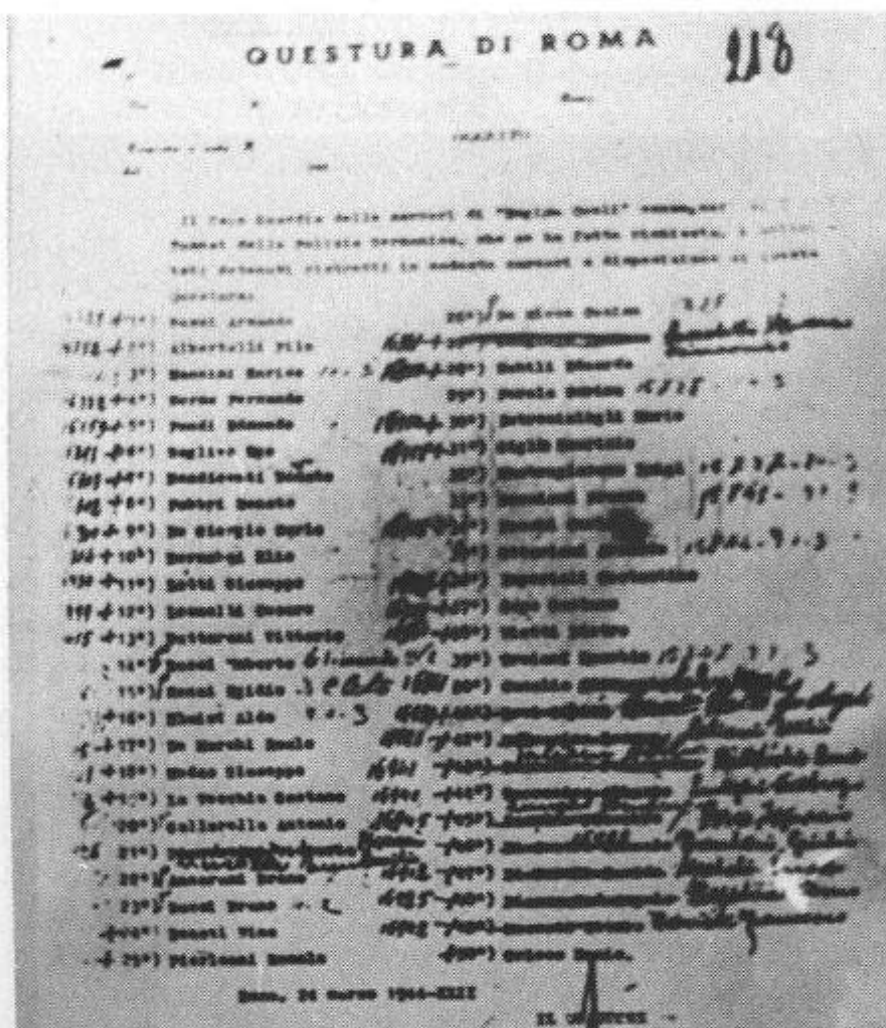
'Een minuut per man'. Kappler's koele berekening hoeveel tijd hij kon besteden aan het executeren van elk der slachtoffers.



'Een plek werd in Rome gevonden die feitelijk een duplicaat was van de originele plaats', aldus schreef Robert Katz ons als antwoord op onze vraag over de inscenering van de massamoord in de film. De voor de executies gebruikte grotten zijn nu een nationaal gedenkteken.

hetzelfde. We brachten de slachtoffers naar dezelfde plaats en op dezelfde manier, een weinig achter de eerste vijf, werden zij neergeschoten'. Daarna liet hij z'n mannen achter om hun weerzinwekkende taak te vervullen en keerde hij terug naar z'n bureau, waarop hij nog meer mensen van z'n staf wegstuurde om hun plaats in te nemen in de executiepletons. Het ergerde hem voorts dat de fascistische autoriteiten nog niet waren komen opdagen met hun gevangenen om het vereiste aantal compleet te maken. Om de zaken te versnellen zond hij SS-Obersturmführer Tunnat rechtstreeks naar de Regina Coeli gevangenis met het bevel 50 man uiterlijk om 16.30 uur bijeen te hebben. Toen het zo laat was en er nog geen lijst bestond, besloot Tunnat niet langer te wachten. Een truck werd gereed gehouden en de Duitsers begonnen naar willekeur gevangenen uit te kiezen, waarna zij met zo'n dertig man vertrokken. Kort daarna arriveerde de lijst waarop de aangewezenen bij name werden genoemd. Elf van hen kwamen niet overeen met degenen die de Duitsers hadden meegenomen, maar in het wilde weg werden er nu namen geschrapt om de aantallen te laten kloppen.

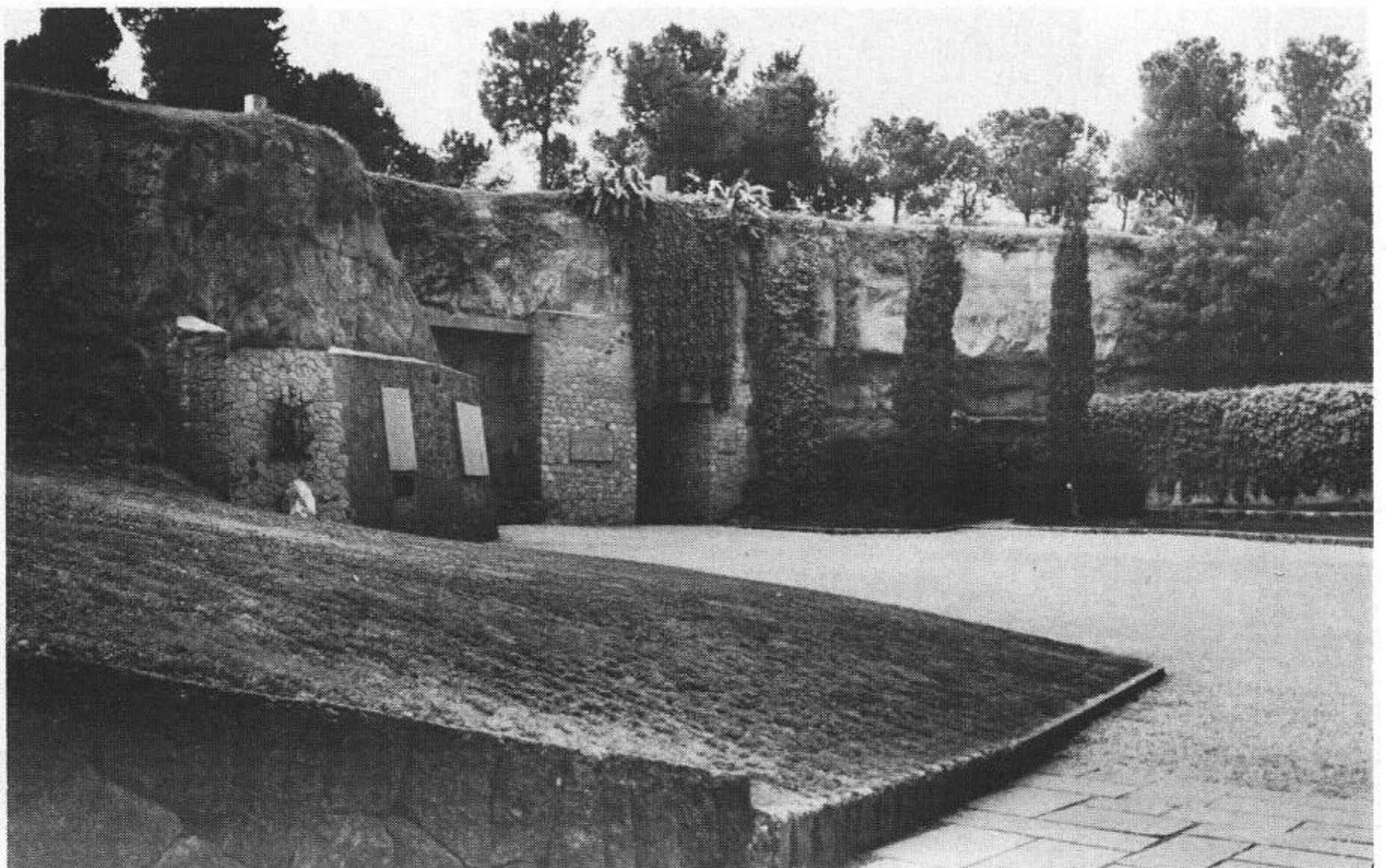
Intussen was Kappler opgebeld door de officier die hij had achtergelaten om de verdere leiding op zich te nemen van de executies die hem meedeelde dat een der andere officieren, SS-Obersturmführer Wetjen, geweigerd had toen het zijn beurt was iemand neer te schieten. Kappler besloot persoonlijk de man aan te pakken en hij keerde terug naar de grotten. Toen hij daar arriveerde bemerkte hij dat van zijn plannen de executies ordelijk te laten verlopen weinig terecht kwam. Enkele gevangenen hadden zich verzet en moesten met slagen op hun knieën worden gebracht, anderen waren in afzondering neergeschoten en de dode lichamen werden lukraak hier en daar neergelegd, tot op 57



meter in de richting van de uitgang van de tunnel. Op die wijze zouden de lijken spoedig buiten liggen. De verschrikking van deze massamoord had ook een ondermijnende uitwerking op zijn manschappen en opnieuw besloot hij een voorbeeld te stellen. Met een arm om zijn middel bracht hij de weigerachtige officier de grot in en stond naast hem toen zij elk twee Italianen doodschoten. Hij beval toen een rustpauze, liet toen een fles cognac rondgaan en raadde zijn mensen aan om dronken te worden.

Daarna werden de slachtoffers gedwongen bovenop de doden te klimmen en, naarmate de stapel lijken hoger werd, moesten ook de SS-ers op de dode lichamen klimmen. Toen de avond viel was de moordpartij nog niet afgelopen en de dronken mannen moesten steeds meer schoten afvuren om een slachtoffer te doden. Het afschuwelijke en verschrikkelijke toneel tart iedere beschrijving en is nauwelijks voorstelbaar... de flikkerende toortsen... de verwrongen schaduwen van de SS-ers... de gedempte schoten... de kruitlucht uit de pistolen vermengd met de lijkengeur... het schreeuwen en het huilen van de stervenden...

Om 20.00 uur was alles afgelopen en genisten brachten de kisten met explosieven binnen om de tunnel af te sluiten. De eerste twee ladingen werden die avond nog tot ontploffing gebracht, en de volgende dag werd het afsluiten van de tunneluitgangen voltooid. In de veronderstelling dat alle sporen van de misdaad waren uitgewist vertrokken



De ongerepte voorhof en de met stenen bedekte tunnelingangen verbergen de afschuwelijke daad die binnen de grotten plaatsvond.

de Duitsers en over de Via Ardeantina daalde eindelijk de stilte.

IV DE NASLEEP

SS-Obersturmbannführer Kappler was niet tevreden. Pas nu vernam hij dat er vijf Italianen meer waren doodgeschoten dan de oorspronkelijke vastgestelde 330, veroorzaakt doordat op het laatste moment verwarring was ontstaan bij het vaststellen van de aantallen. Ook werd het hem duidelijk dat de bevelen van General Mälzer spraken over 320 mensen; voor de tien extra namen die hij er op het laatste moment aan had toegevoegd bestond in feite dus geen machtiging. In de bekendmaking aangaande de represailles, vermeden de Duitsers iedere toespeeling op Kappler's dubbele fout. Wel kwam zij overeen dat indien hierover vragen zouden komen, de verantwoordelijkheid voor de vergissing alleen bij Kappler zou liggen.

De Duitse genisten hadden ook broddelwerk geleverd. Op twee plaatsen waren door gebruikmaking van te zware explosieven gaten in het dak van de tunnel geslagen waardoor het binnenste ervan aan de buitenlucht werd blootgesteld. Toen zich in de omgeving een verschrikkelijke stank begon te verspreiden, kwam Kappler op het idee om vuilnis uit de stad rond de tunneluitgangen te dumpen, om op die manier te proberen de ene stank met de andere te maskeren.

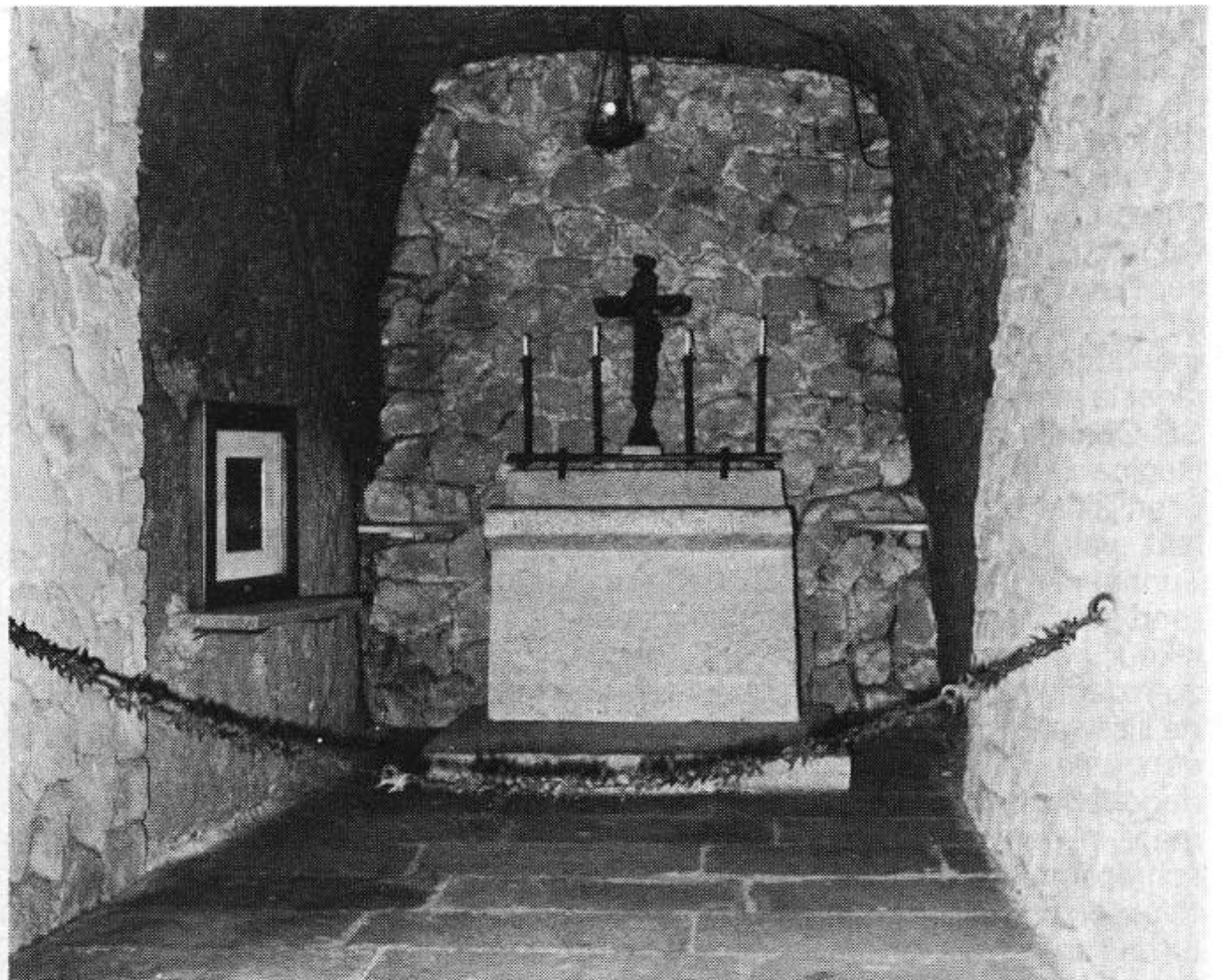
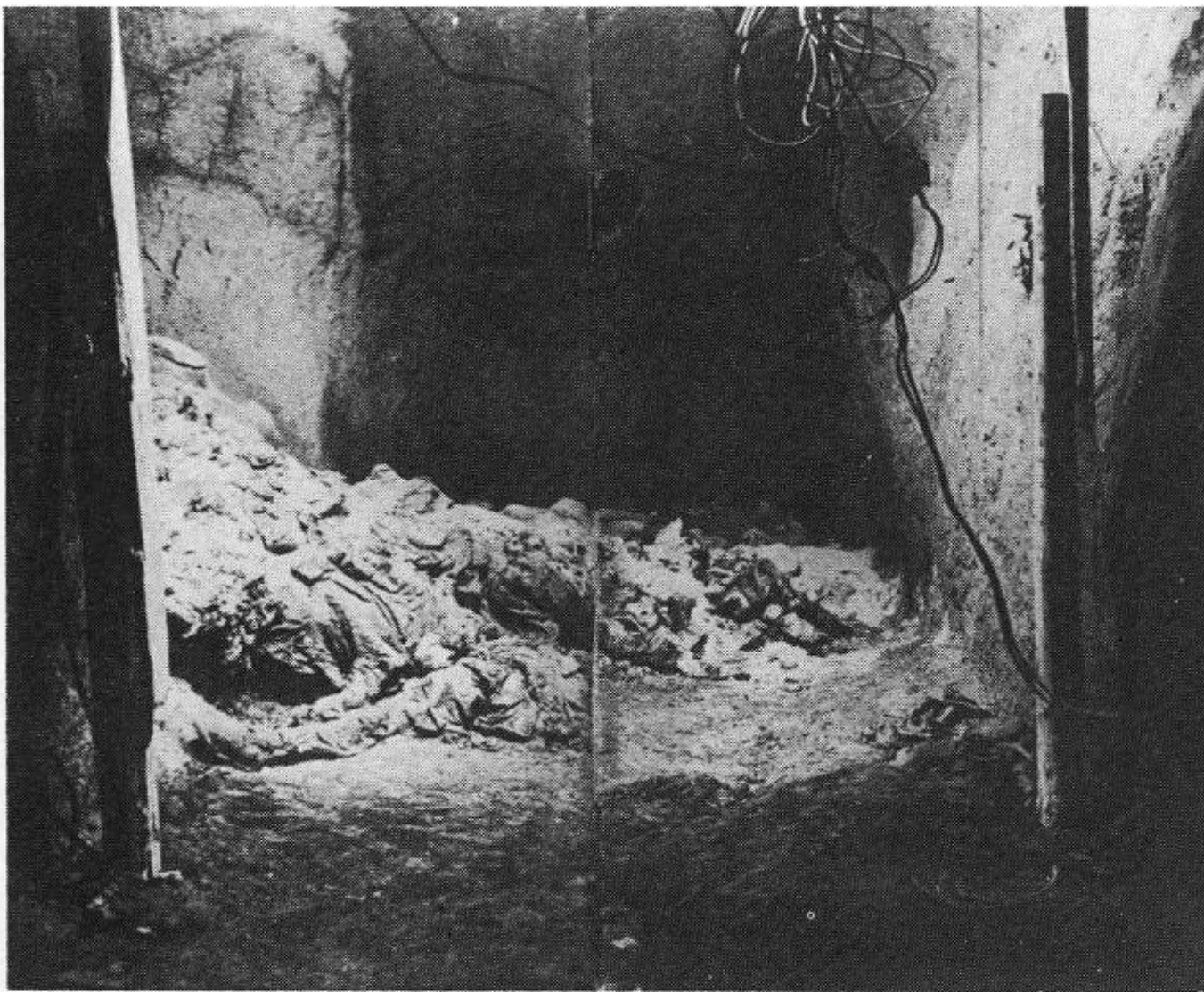
In de volgende weken bezochten priesters uit de nabij gelegen catacomben de grotten verscheidene keren om te trachten een ingang te vinden. Die werd echter pas ontdekt toen enkele jongens die de omgeving doorzochten naar diegenen die nog waarde hadden, stuitten op de opening in het dak van de tunnel. De jongens stelden de priesters op de hoogte en twee van hen keerden met de geestelijken terug en daalde met een ladder de tunnel in. 'Op ongeveer twee meter van de opening struikelden we over een hoop dode lichamen', vertelde Don Valentini later. 'Zes van hen waren duidelijk te zien al lagen zij met hun gezichten naar beneden en waren zij bedekt met een dikke laag aarde. De tunnel die zich achter hen uitstrekte was geheel verstopt met cadavers die in de meest afschuwelijke houdingen lagen'.

De priesters stelden onmiddellijk de autoriteiten in het Vaticaan op de hoogte. De volgende dag werd door anderen de ontdekking opnieuw in ogen-schouw genomen en op vrijdag 31 maart bracht Don Valentini in eigen persoon verslag uit aan de Heilige Stoel. Intussen waren de Duitsers er achter gekomen dat de lijken waren gevonden en zij zonden onmiddellijk genisten uit om de opening te sluiten, en laat in de namiddag werden opnieuw explosies gehoord, zodat de lijken in ontbinding nu geheel onder hopen zaad waren bedolven.

Zodra de Amerikanen op zondag 4 juni Rome binnentrokken, kwam onmiddellijk het verzoek een onderzoek in te stellen, waarop een commissie werd



De twee plaatsen waar het dak van de tunnel werd weggeblazen door de Duitse explosies zijn met gras bedekt en bewaard gebleven.



gevormd onder leiding van Attilio Ascarelli, een strafrechtgeleerde verbonden aan de universiteit van Rome. Begin juli bezocht het onderzoeksteam van Ascarelli de tunnels.

'Bij de ingang van de grotten had de bevolking uit medeleven talrijke kransen neergelegd, voorwerpen als aandenken geplaatst en de muren versierd met opschriften.

'Na het binnentreden van de tunnels werd de bezoeker overvallen door een gevoel van kilte, maar erger nog door een doordringende stank die nauwelijks was te verdragen - een stank die zo walgelijk was dat men ervan moest overgeven. Er was niemand die dit oord van martelaarschap en oneindige treurigheid binnentrad en niet werd overvallen door een gevoel van onvergetelijke verschrikking, van mededogen met de slachtoffers en van haat voor de moordenaars... De leden van de commissie waren met ontzetting vervuld. Zij onderzochten de grotten, passeerden de hellende tunnels en bij het licht van toortsen bereikten men de geheiligde plaats van de slachting.

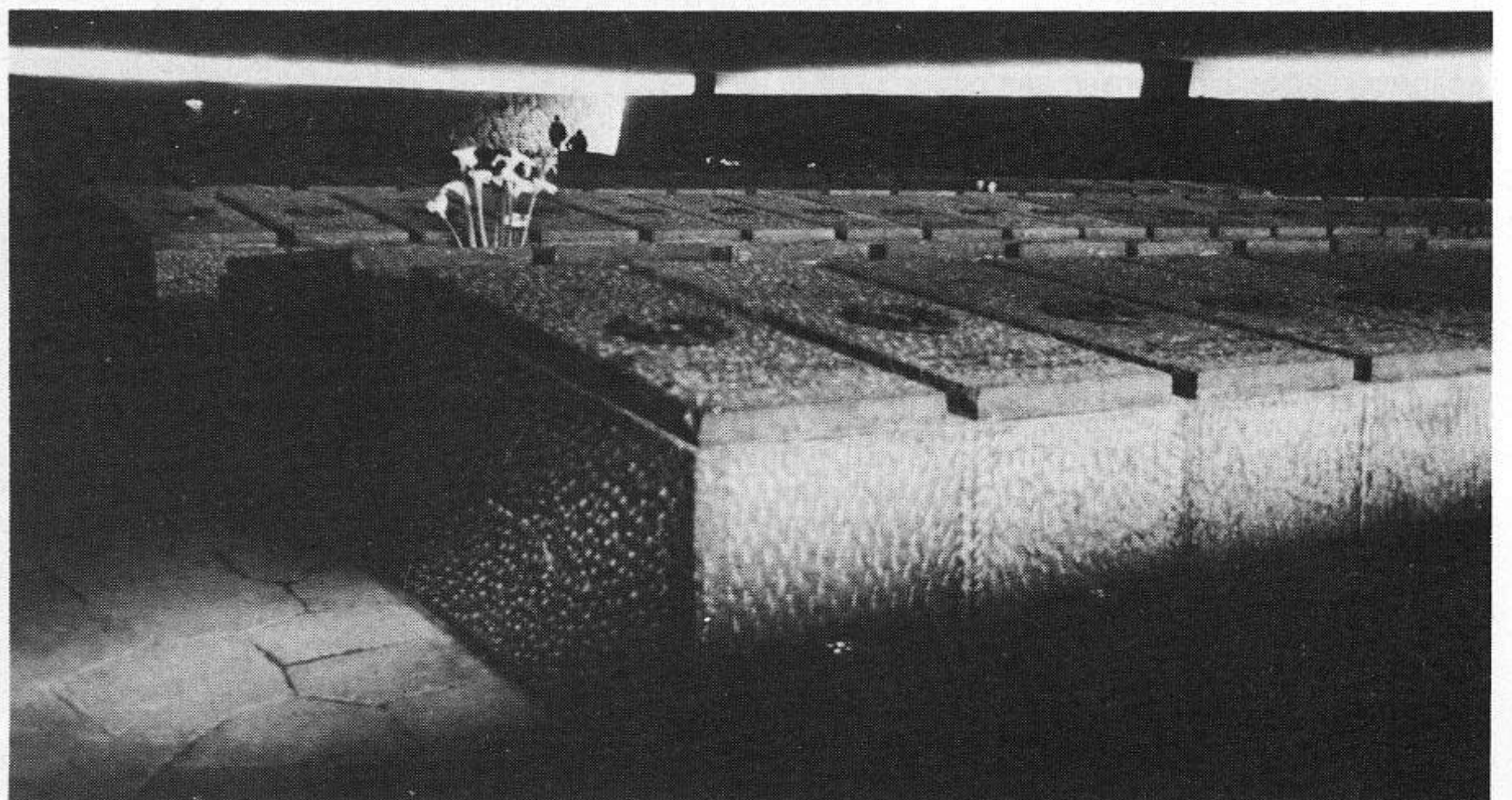
'... Om een juiste indruk en representatieve beschrijving te geven van de twee stapels menselijke resten, is iets waarvoor ik geen woorden kan vinden. Elk voorstellingsvermogen schiet te kort om de gevoelens van verschrikking en medelijden die de bezoeker aangripen te beschrijven. Twee enorme vormloze stapels cadavers, waaruit een niet te vertellen stank omhoog steeg van ranzig bedorven vet. De lucht drong zodanig in iemands kleren dat men voorzorgsmaatregelen moest nemen en speciale kleding, handschoenen en laarzen moest dragen en de ademhalingsorganen moest beschermen met deodorant gedrenkte maskers. En zelfs dat was onvoldoende. '... Weinig kon worden waargenomen van de lijken, maar door het mengsel van vulkanische as, aarde en rottende lijkenvet dat de dode lichamen bedekte, stak hier en daar een voet, een paar schoenen, een schedel al of niet verbrijzeld, een lichaamsdeel of een stuk kleding uit. Insecten zwermde daaromheen en myriaden larven voedden zich met het rottende vlees. Ontelbare, grote ratten snelden weg uit de onbegroeven en onbewaakte menselijke resten, zelfs uit verbrijzelde schedels...'

Familieleden werd de kwelling van de identificering der lijken bespaard en in plaats daarvan moesten zij vragenlijsten beantwoorden met persoonlijke bijzonderheden, waardoor tenslotte het team erin slaagde 322 van de 355 slachtoffers te identificeren. Een reusachtig mausoleum van 50 bij 25 meter werd in de nabijheid opgericht waarbij de stoffelijke resten in individuele stenen doods-kisten werden bijgezet waarop van elkeen de namen stonden. Op 24 maart 1949, vijf jaar na de moordpartij geschiedde de inwijding van Le Fosse Ardeantine als nationaal monument.

De werkelijkheid waarmee dr. Attilio, die zelf twee neven bij het bloedbad verloor, werd geconfronteerd tijdens zijn onderzoek. Men moet enige schroom overwinnen om dit soort afschuwelijke foto's te publiceren. Dr. Attilio was een Duitse Jood en hij was vastbesloten ervoor te zorgen dat de slachtoffers van de misdaad bij Adreutine niet zouden worden vergeten. Het gruwelijke werk dat hij verrichtte om de stoffelijke resten te identificeren werd na zijn dood beloond toen hem postuum in maart 1964 door de Italiaanse president de Medaglia d'Argento werd toegekend.



Toen het nationale monument voor het eerst werd geopend, stonden de kisten eenvoudig in rijen opgesteld in de tunnel. Thans is buiten een reusachtig mausoleum gebouwd dat slechts wordt verlicht door een dunne streep zonlicht.





Na een korte berechting van de Italiaanse politiechef Caruso, volgde executie in Forte Bravetta aan de Via Aurelia door een vuurpeleton van carabinieri. (US Army)

Gelijktijdig met het onderzoek van dr. Ascarelli, begon, volgens een door de geallieerden nieuw ingevoerd rechtsstelsel in Italië, het onderzoek naar fascistische misdaden. De eerste die met betrekking tot het bloedbad terecht stond was Pietro Caruso, het Italiaanse hoofd van de politie in Rome die de supplementairelijst met vijftig namen had samengesteld. Zijn proces op 20 september duurde een enkele dag; de volgende morgen vond hij zijn einde in Forte Bravetta.

De Duitse medeplichtigen, of degenen die aan het eind van de oorlog konden worden opgespoord doordat zij in geallieerde gevangenschap zaten, werden voor berechting naar Italië teruggezonden. De generaals Mackensen en Mälzer stonden in november 1946 terecht voor een Brits Militair Tribunaal in Rome. Zij werden schuldig bevonden en ter dood veroordeeld, een straf die later werd gewijzigd in levenslang. Mälzer stierf in de gevangenis, terwijl Mackensen in 1952 werd vrijgelaten.

In februari 1947 kwam Albert Kesselring in Venetië ook voor een Brits Militair Tribunaal. Hij kreeg eveneens de doodstraf die twee maanden later werd opgeschort en gewijzigd in levenslange gevangenisstraf die weer werd teruggebracht tot twintig jaar. Na een verblijf van vijf jaar in de Britse militaire gevangenis in Wehl in Duitsland, kwam hij op vrije voeten.

Volgens de bepalingen van de Moskouse Declaratie inzake Duitse Wreedheden, moesten oorlogsmisdadigers worden 'teruggezonden naar de

plaats van hun misdaden om te kunnen worden berecht door de volken aan wie zij zich hadden vergrepen'. Herbert Kappler, die door de Britten gevangen werd gehouden werd op grond daarvan overgedragen aan de na-oorlogse Italiaanse regering. Zijn proces, samen met de medebeklaagden Hans Clemens, Durante Domizlaff, Johannes Quapp, Kurt Schutz en Karl Wiedner, begon op 3 mei 1948 voor het Tribunale Militare de Roma. Tijdens zijn acht dagen durende verhoor, verklaarde Kappler dat hij niet slechts Hitler's bevelen had uitgevoerd, maar probeerde hij de represailles ook voor te stellen als een legitieme handeling van 'collectieve repressie' in antwoord op de illegale actie in de Via Rasella. Het vonnis toonde treffend de ongelijkheid aan die ontstaat wanneer beklaagden die van dezelfde misdaad worden beschuldigd door verschillende landen worden berecht. Het Italiaanse Hof besliste dat de tienvoudige represaille volstrekt legitiem was en Kappler werd niet schuldig bevonden aan de moord op 330 Italianen. Voor de fout de extra mensen ter dood te hebben gebracht zou hij wel kunnen worden vrijgesproken maar, zoals de zaken stonden, werd hij alleen schuldig bevonden aan de overschrijding van het aantal met vijf. De andere beklaagden werden vrijgesproken.

Aangezien het strafrecht van de nieuwe Italiaanse republiek de doodstraf niet kende, werd Kappler veroordeeld tot levenslange gevangenisstraf. Diverse malen werd hoger beroep aangetekend waardoor de zaak een langdurig karakter kreeg

totdat het Hooggerechtshof in december 1953 het appel definitief ongegrond verklaarde. Vier jaar later richtte Kappler vanuit zijn gevangenis in Gaeta, gelegen aan de kust tussen Anzio en Napels, een gratieverzoek aan de Italiaanse regering dat werd afgewezen. In 1959, toen hij volgens zeggen een vroom christen was geworden, zond hij een verzoek aan de Italiaanse president hem toe te staan het monument in Adreutine te bezoeken als 'pelgrimage om boete te doen... en eer te betuigen'. Ook dit werd afgewezen. Een jaar later werd ook een beroep door het Italiaanse Hoog Militair Gerechtshof verworpen.

In 1972 kreeg hij toestemming te trouwen met een Westduitse verpleegster, Anneliese Wenger. Vier jaar daarna moest hij wegens maagkanker echter worden overgebracht van de gevangenis naar een militair ziekenhuis in Rome. De maand daarop, in maart 1976, deed zijn vrouw een beroep op president Leone toestemming te verlenen dat haar man in Duitsland in de Heimat zou mogen sterven. Hoewel was meegedeeld dat de levenslange gevangenisstraf was opgeschort, werd de Duitser echter te ziek bevonden om te worden vervoerd.

Niets werd verder van Kappler vernomen totdat op dinsdag 16 augustus 1977 de kranten over de hele wereld met grote koppen z'n vlucht uit het hospitaal bekendmaakten, daarbij geholpen door zijn vrouw die hem in een hutkoffer had verborgen.

Frau Kappler had de gewoonte iedere donderdag naar Rome te vliegen om haar zieke man in het Celio Hospitaal op te zoeken. Die bewuste dinsdag was zij 's nachts omstreeks 01.00 uur naar de eenpersoonskamer van Kappler gegaan op de derde verdieping. Zij beweerde dat zij geheel zonder hulp had gehandeld, dat zij Kappler uit zijn kamer had gesmokkeld en op de deur een notitie had geplakt waarop stond 'niet storen voor 10.00 uur'. Tegen de tijd dat de autoriteiten begrepen wat er was gebeurd, had de Duitse regering bericht gekregen dat Kappler veilig in Duitsland zat. Verslaggevers belegerde onmiddellijk het huis van de Kapplers in Soltau in het noorden van Duitsland, waar Frau Kappler verklaarde dat zij haar man had bevrijd 'omdat hij zich uit wanhoop van het leven wilde beroven'.

Italië verzocht onmiddellijk de Duitse regering om uitlevering, maar omdat artikel 16 van de Westduitse grondwet de uitlevering van Duitsers aan een vreemd land verbiedt, werd het verzoek niet ingewilligd. Aangezien Kappler voor de vele Italianen de personificatie was van het nazistische kwaad, deden de berichten de ronde dat een 'doodscommando' reeds naar Duitsland was gezonden om hem dood of leven in handen te krijgen. Wraakacties van Kappler-aanhangers leidden tot bomanslagen op de Italiaanse ambassade in Parijs en op de grotten zelf in Ardeatine.

Zes maanden later kwam de impasse tot een eind toen Kappler in februari 1978 aan kanker overleed.



Kesselring, door de Britten in de beklaagdenbank, maar later gegratieerd en vrijgelaten in 1952.



Mälzer. In de beklaagdenbank van het Britse militaire hof in Milaan in 1946. Hij stierf in de gevangenis.



Kappler. Door de Italianen berecht in Rome in 1948 en veroordeeld tot levenslange gevangenisstraf, maar door zijn vrouw in 1977 bevrijd. Hij stierf in 1978.



ANG LITA DI ANZIO

2 1 1944

22 1 1979

ANNO INTERNAZIONALE DEL FANFANTINO